

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Kateřina Hunčíková

Kriminalita mládeže – role preventivního aparátu

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila pouze prameny uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci dne 28. března 2012

Kateřina Hunčíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce paní docentce Skopalové za podnětné vedení a drahocenné připomínky při vytváření uvedené práce. Dále chci poděkovat za cenný čas a ochotu spolupráce kurátorům pro děti a mládež, jež mi poskytli hodnotné informace pro zpracování výzkumné části diplomové práce.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Kateřina Hunčíková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Jitka Skopalová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Kriminalita mládeže – role preventivního aparátu
Název v angličtině:	Juvenile delinquency - a role of the preventive apparatus
Anotace práce:	Diplomová práce se zaměřuje na problematiku preventivní činnosti kriminality mládeže. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V úvodu teoretické části se zabývám mládeží. Soustředím se na věkové vymezení, morální usuzování, hodnotový žebříček a životní problémy mladých lidí. Další kapitola je věnována termínům sociální kontrola a sociální deviace. Třetí kapitola popisuje preventivní systém kriminality v České republice. Nejdříve se věnuji historickému vývoji preventivní činnosti a následně přibližuji systém současný. Dále kategorizuji prevenci z různých hledisek. Konkrétněji rozebírám úlohu ministerstev při realizaci preventivní činnosti. V poslední teoreticky zaměřené kapitole popisují zapojení Ministerstva práce a sociálních věcí ČR do prevence. Ve větší míře se zaměřuji na úlohu sociálních služeb pro rodinu a mládež. Ústředním cílem teoretické části je přiblížit realizaci prevence kriminality v ČR. V metodické části si za cíl kladu zjistit, jaký vztah zauímají kurátoři pro mládež k tématu prevence kriminality mladistvých. Výzkumná data jsem získala na základě strukturovaných rozhovorů s kurátory pro děti a mládež. Závěrečné zhodnocení výzkumu jsem provedla analýzou a komparací získaných dat.
Klíčová slova:	Mládež, mladistvý, prevence, kriminalita, kurátor, sociální služby, rodina, rizikové chování
Anotace v angličtině:	This diploma thesis focuses on the issues of youth crime prevention activities. It is divided into two parts – theoretical and practical. In the beginning of theoretical part I deal with youth. I focus on the age determination, moral reasoning, value system and life issues of young people. Another chapter is devoted to terms of social control and social deviance. The third chapter describes the system of crime prevention in the Czech Republic. First I deal with the historical development of preventive activities and then I describe current system. I also categorize different aspects of prevention. Then I analyze the role of ministries in the implementation of preventive activities more specifically. In the last theoretical chapter I describe the involvement of the Ministry of Labour and Social

	Affairs in prevention. I focus deeply on the role of social services for families and youth. The central objective of the theoretical part is to introduce the realization of crime prevention in the Czech Republic. In the practical part I try to determine what relationship curators for youth occupy on the prevention of juvenile delinquency. The research data were obtained on the basis of structured interviews with curators for children and youth. Final evaluation of research was conducted by the analysis and comparison of data obtained.
Klíčová slova v angličtině:	Juvenile, underage, prevention, delinquency, curator, social services, family, risk behavior
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 Techniky situační prevence Příloha č. 2 Charakteristika vybraných sociálních služeb Příloha č. 3 Sociální služby v okrese Šumperk Příloha č. 4 SWOT analýza Příloha č. 5 Rozhovory s kurátory Příloha č. 6 Tvorba výzkumných otázek
Rozsah práce:	93 s. + 24 s. příloh
Jazyk práce:	český

Obsah

Úvod	8
1 Specifické vývojové období dospívání a adolescence – mládež	11
1.1 NESOURODOST VĚKOVÉHO VYMEZENÍ PRO KATEGORII MLÁDEŽ	11
1.2 MORÁLNÍ USUZOVÁNÍ MLÁDEŽE, POSTOJ K NORMÁM SPOLEČNOSTI A VYTVÁŘENÍ HODNOTOVÉHO SYSTÉMU	12
1.3 ŽIVOTNÍ PROBLÉMY MLÁDEŽE A ZPŮSOB JEJICH ZVLÁDÁNÍ	17
1.3.1 <i>Volba osob podílejících se na řešení problému</i>	18
1.3.2 <i>Problémy mladé generace</i>	19
2 Sociální deviace a s ní spojená činnost sociální kontroly	22
2.1 ZÁKLADNÍ TYPY CHOVÁNÍ VE SPOLEČNOSTI, ZAMĚŘENÍ NA CHOVÁNÍ DEVIANTNÍ	22
2.2 KONKRETIZACE DEVIANTNÍHO CHOVÁNÍ, JEHO KATEGORIZACE A SOUVISLOST SE SYSTÉMEM HODNOT	23
2.3 SOCIÁLNÍ DEVICE JAKO NADŘAZENÁ KATEGORIE PRO KRIMINÁLNÍ CHOVÁNÍ	29
2.4 SOCIÁLNÍ KONTROLA	29
2.5 CÍLE A PROSTŘEDKY SOCIÁLNÍ KONTROLY	31
3 Klasifikace a systém prevence v České republice	34
3.1 KLASIFIKACE PREVENCE.....	34
3.1.1 <i>Přímé a nepřímé zaměření prevence</i>	35
3.1.2 <i>Prevence primární, sekundární a terciární</i>	36
3.1.3 <i>Prevence sociální a situační</i>	37
3.2 HISTORIE PREVENCE KRIMINALITY V ČESKÉ REPUBLICE.....	39
3.3 SOUČASNÝ SYSTÉM PREVENCE KRIMINALITY V ČR	40
3.3.1 <i>Organizace systému</i>	41
3.3.2 <i>Zapojení státních subjektů do prevence kriminality</i>	42
4 Zapojení MPSV ČR do prevence kriminality mládeže.....	50
4.1 SOCIÁLNÍ POLITIKA STÁTU JAKO SOUČÁST PREVENCE	51
4.2 PODPORA RODIN S DĚTMI.....	53
4.3 SYSTÉM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB.....	54
4.4 SOCIÁLNÍ SLUŽBY VE MĚSTĚ ZÁBŘEHU.....	58

5 Metodologická část	63
5.1 METODIKA VÝZKUMU	63
5.1.1 <i>Metoda sběru dat</i>	64
5.1.2 <i>Výběr respondentů</i>	65
5.1.3 <i>Realizace výzkumu</i>	66
5.1.4 <i>Cíl práce a výzkumné otázky</i>	67
5.2 INTERPRETACE DAT	68
Závěr	83
Seznam zkratk	86
Seznam použitých zdrojů	87

Úvod

Kriminalita mládeže i kriminalita obecně je fenoménem, jenž ze společnosti nikdy nevytizí. Domnívám se, že i když dochází k postupnému poklesu páchaní trestné činnosti mládeže, oblast prevence by neměla být oslabena. Žijeme ve společnosti, jež se ze dne na den transformuje. Taktéž je tomu s hodnotami mládeže, jejich postojem ke společnosti atd. Změnám podléhá i četnost a způsob páchaní trestné činnosti. Všechny tyto oblasti by mělo respektovat i působení subjektů, podílejících se na realizaci prevence kriminality.

Téma prevence kriminality mládeže jsem si zvolila zejména z důvodu zaměření mé bakalářské práce. Práce byla zaměřena na kriminalitu mládeže obecně. Konkrétněji jsem se věnovala vývojovému období dospívání a adolescence, dále jsem pozornost soustředila příčinám kriminálního chování (zejména vlivu rodinného prostředí, vrstevnických skupin, školního prostředí a dále mediálního působení). Následně jsem se zaměřila na osobnost delikventního jedince a v závěru jsem se zabývala vývojem kriminality v České republice zejména od roku 1998 až do roku 2009. Na základě dat vedených Policií ČR jsem došla k závěru, že dochází k pozvolnému poklesu trestných činů u této věkové skupiny.

I přes zmíněný pozitivní prvek mě v závěru mé práce napadla otázka: Jakými nástroji lze kriminalitu mládeže co nejvíce eliminovat? V této oblasti sehrávají roli dva základní protichůdné přístupy, a sice přístup preventivní a represivní. V současné době se setkáváme se stavěním prevence do popředí, a to zejména z důvodu, že represe kriminalitu nijak výrazně nemění. Mnohem širší pole působnosti se nabízí preventivní činnosti. Funkční prevence má možnost reagovat na příčiny, podmínky i následky trestné činnosti. Reflektuje zjištěné souvislosti jevů, přistupuje ke kriminalitě systémově. Za zásadní argument pro upřednostňování prevence je považována také její nižší finanční náročnost a vyšší funkčnost. Negativním faktorem je však fakt, že účinnost přijatých preventivních opatření se projeví až po delším časovém období.

Myslím si také, že právě v rámci vývojového období dětství a dospívání lze preventivním přístupem dosáhnout nejvyšší efektivity. Mladí lidé se nacházejí v období krystalizace názorů, utváření si pohledu na svět a budování si svého morálního postoje. U dospělého jedince je jakékoliv přetváření jím přijatých a zvnitřněných pohledů na svět téměř nemožné.

Práce je rozdělena do pěti částí. Úvodní čtyři kapitoly jsou zaměřeny teoreticky. Hlavním cílem teoretické části je poskytnutí pohledu na koncipování preventivní činnosti

kriminality v České republice. Utváření prevence se neobejde bez dostatečné znalosti problematiky. Proto je mým dílčím cílem popsat mládež z hlediska morálního usuzování, vytváření hodnotového systému a přístupu k řešení problémů. Dále chci detailněji pochopit termín prevence kriminality. Toho dosáhnu na základě objasnění pojmů sociální deviace a sociální kontrola. Dále chci popsat systém prevence v ČR.

V teoretické části nejdříve vymezuji, koho lze rozumět pod termínem mládež. Podrobněji se věnuji morálnímu usuzování mladých lidí, jejich postoj k normám společnosti a vytváření hodnotového systému. V rámci první kapitoly se dále zabývám problémy, jež tato cílová skupina řeší, a způsobem jejich zvládnutí. Důvodem volby uvedených komponent bylo mé přesvědčení, že jakýkoliv odklon v negativním smyslu v poznamenaných případech může působit jako jeden z faktorů vzniku rizikového chování.

Druhá kapitola je pojata výhradně teoreticky. Zabývám se v ní nadřazenými pojmy pro prevenci kriminality, a to sociální deviací a sociální kontrolou. Věnuji se typům chování ve společnosti, konkretizuji deviantní chování. Dále vymezuji souvztažnost deviantního chování s normami ve společnosti a se systémem hodnot jedince. Poté navazuji na oblast sociální kontroly. Pozornost věnuji její klasifikaci, následně kategorizaci na kontrolu vnitřní a vnější. Závěrem pak poukazuji na cíle a prostředky sociální kontroly, přičemž uvádím pouze prostředky stěžejní.

V třetí kapitole objasňuji systém prevence v České republice. Nejdříve klasifikuji prevenci na přímé a nepřímé strategie, dále na prevenci primární, sekundární a terciární a v poslední řadě rozlišuji prevenci sociální a situační. Přibližuji možnosti jejich uplatnění a vzájemnou souvztažnost. Za důležité také považuji objasnění funkcí ministerstev v systému prevence.

Na tuto část navazuji v čtvrté kapitole teoretické části. Ta se zabývá výhradně činností Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (dále jen MPSV ČR) v oblasti prevence kriminality. Pozornost směřuji zejména na působnost sociálních služeb pro rodinu a mládež, jež mohou i nepřímo plnit funkci zamezení vzniku rizikového chování. Vzhledem k tomu, že sama žiji v okrese Šumperk, specifikuji blíže sociální služby v této oblasti. V řadě zařízení, jež zmiňuji, jsem měla možnost vykonávat odbornou sociální praxi, prostředí je mi tedy velmi blízké.

Oblastí sociálních služeb se zabývám i v praktické části diplomové práce. Vzhledem k četnosti subjektů působících v dané oblasti, jako zástupce volím kurátora pro mládež. Jedná se o pracovníka orgánu sociálně právní ochrany dětí. Je to právě jeho osoba, se kterou jedinec i s počátečními výchovnými problémy přijde do styku nejdříve. Na základě jemu dostupných nástrojů vykonává v široké míře i preventivní činnost. Cílem výzkumné části je zjistit, jaký

vztah zaujímají kurátoři pro mládež k tématu prevence kriminality mladistvých. Stanoveného cíle dosáhnu na základě zodpovězení hlavní výzkumné otázky: „Jak vnímají kurátoři pro mládeže oblast prevence kriminality mladistvých?“. Jsem si vědoma širokého vymezení cíle. Proto dále stanovuji cíle dílčí, jimiž je získání odpovědí na dílčí výzkumné otázky. Tyto jsou blíže rozpracovány v kapitole 5.1.4 Cíle a výzkumné otázky. Celý výzkum je pojat kvalitativně. Za metodu pro získání dat jsem si stanovila strukturovaný rozhovor s kurátory. Interpretaci dat provedu na základě analýzy získaných informací a jejich následného porovnávání.

1 Specifické vývojové období dospívání a adolescence – mládež

Diplomová práce pojednává o preventivním působení na mládež. Bez odborného a detailního vnímání jmenované sociální skupiny v jejím širokém kontextu není možné preventivní činnost s kladnými či jakkoliv pozitivními dopady provádět. Ve zmíněné kapitole se věnuji postupně vymezení pojmu mládež, zejména z pohledu vývojové psychologie. Jedná se o věkové začlenění a nastínění základních charakteristik příznačných pro tuto skupinu. Dále má pozornost směřuje zejména do oblasti mládež a jimi volené prioritní hodnoty a mládež a životní problémy. Myslím si, že jakýkoliv odklon od běžných skutečností v těchto oblastech může působit jako jeden z faktorů vzniku možného rizikového chování.

1.1 Nesourodost věkového vymezení pro kategorii mládež

Definováním pojmu mládež se ze sociokulturního hlediska zabývá například Sak, jež toto období charakterizuje jako čas mezi dětstvím a dospělostí. Podle něj se jedná o sociálně nezralé jedince, kteří ještě zcela nezastávají veškeré role dospělých. Charakteristickým je pro ně zejména příprava na výkon povolání, profesní adaptace či budování si určitého postavení ve společnosti, v níž postupně přebírá role – manžel/ka, volič/ka, rodič atd. Za příznačné shledává též interiorizaci hodnotového systému, společenských norem a mechanismů.¹

Jako mnohem problematičtější se jeví věkové vymezení zmíněné kategorie. Mládeží rozumíme jedince, kteří nedospěli do vývojového stádia dospělosti. V pedagogickém slovníku se setkáme s hranicí věku 15 až 25 let.² K téměř totožnému vymezení se přiklání OSN. Věk stanovuje na 15 až 24 let. Zatímco dle dokumentů organizace UNESCO je horní hranicí pro označení mládeží věk 26 let.³ Langmeier vnímá konec období adolescence v rozmezí mezi 20. až 22. rokem.⁴ Se zcela odlišným názorem se můžeme seznámit v díle Krause, který odkazuje na Ondrejковиče, podle něhož mládeží rozumíme jedince ve věku od 13 do 32 let. Své tvrzení odůvodňuje tím, že teprve okolo 32. roku u jedince končí proces dospívání, je zapojen do stálého pracovního poměru a uzavřel manželství. Podobného názoru jako Ondrejковиč je i již jmenovaný Kraus, který uvádí, že díky trendu prodlužování školní docházky stále více

¹ SAK, Petr. *Sociální vývoj mládeže*. Praha: SPN, 1985, s. 9.

² PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a JIŘÍ MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 125.

³ KRAUS, Blahoslav et. al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 10.

⁴ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998, s. 140.

dochází k odsouvání počátku období dospělosti. Hovoří o období postadolescencce, jež věkově vymezuje od 20 do 30 let. V souvislosti s tímto trendem upozorňuje na oddalování přijímání nových sociálních rolí a experimentování s nimi namísto jejich zodpovědného přijetí.⁵

Z uvedených pohledů je zřejmé, že jednoznačné stanovení věkové hranice ukončení adolescence není možné. Zároveň však vládne názor, že v současné společnosti dochází k určitému posunu hranice nástupu dospělosti.

Termín kriminalita je obecně chápán jako souhrn trestných činů spáchaných za určité období na určitém území – jedná se o legální pojetí kriminality.⁶ Při objasnění pojmu mládež vycházím z dokumentu právního charakteru – zákona č. 218/2003 Sb. (zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně a doplnění dalších zákonů). Za mládež tedy dle uvedeného zákona považují děti i mladistvé. Dítětem rozumím jedince, jež v době spáchání trestného činu nedovršil patnácti let. Za mladistvého považuji toho, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.⁷ Od zvolené věkové kategorizace se odvíjí i způsob zacházení s jedincem, který se dopustil trestného činu. Poznamenané vymezení bude směrodatné pro celou mou diplomovou práci.

1.2 Morální usuzování mládeže, postoj k normám společnosti a vytváření hodnotového systému

Období adolescence je považováno za jedno z nejdynamičtějších v životě jedince. Dospívající je postaven před řadu vývojových úloh, jejichž více či méně komplikované splnění, či nesplnění vůbec ovlivňuje jeho další vývoj. Autoři se při stanovování potřebných úkolů často shodují. Za základní úkoly považuje Záškodná tyto:⁸

- emoční separace od původní rodiny,
- nabytí návyků jak pracovních, tak sociálních,
- vytvoření si dospělé sexuality,
- docílení osobní identity.

⁵ KRAUS, Blahoslav et. al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 10.

⁶ ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie. Díl I. Obecná část*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1995, s. 9.

⁷ Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). § 2 odst. 1.

⁸ ZÁŠKODNÁ, Helena. *Sociální deviace dětí a mládeže*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 1998. s. 9 -10.

Binarová vývojové úkoly pojímá analytičtěji a shledává jimi:⁹

- vytvoření si pocitu vlastní identity,
- přijetí společenských norem,
- vědomí si své vlastní hodnoty,
- přijetí morálních principů společnosti za své,
- postupné získání nezávislosti na rodičovské autoritě,
- vytváření heterosexuálních vztahů.

Každý jedinec se vyvíjí individuálním, pro něj příznačným tempem. Splnění vývojových úkolů je proto u nich velmi různorodé. Někteří se nepotýkají s výraznějšími problémy při získání nezávislosti na rodičovské autoritě, ale mohou mít problémy v oblasti jiné. Jestliže nahlédneme na jednotlivé úkoly, zjistíme, že na utváření řady z nich se jedinec podílí po celý svůj život. V závěru období dospívání by měl mít však tyto úkoly v převládající míře osvojené.

Diplomová práce není zaměřena na mládež jako takovou. Rozhodla jsem se tedy pro zvolení pouze tří kategorií, u nichž se pokusím o vystižení základních charakteristik. Postupně věnuji pozornost termínům – morální uvažování, postoj k normám, hodnotový systém a životní problémy. Domnívám se, že jakýkoliv odklon od normy u těchto kategorií je příznačný pro možný vznik rizikového chování.

Morální usuzování

Dospívání je charakteristické proměnou morálního usuzování. Objevuje se abstraktní myšlení, chápání obecných mravních norem a porozumění jejich významu. Adolescenti se vyznačují potřebou uvažování o morálních principech a zaujímání k nim vlastních stanovisek. Jejich osobní přesvědčení o správnosti norem má mnohem vyšší váhu, nežli vnější tlak druhých. Vágnerová toto označuje termínem vnitřní regulace. Často mívají tendence k absolutizujícím závěrům či až nekompromisnímu dodržování uznávaných principů.¹⁰ I když se v tomto vývojovém období do popředí staví spíše regulace vnitřní, nelze opomenout fakt, kde má své kořeny. Piaget tvrdí, že veškerá morálka je utvářena v systému pravidel. Podstata morálky pak spočívá v míře respektu, jež si jednotlivec k daným pravidlům vytvoří, přičemž velkou část morálních pravidel, jež se dítě naučí respektovat, přijímá od dospělých. Podle něj to znamená, že jedinec přijímá pravidla až poté, co byly dříve plně vytvořeny jednou pro vždy

⁹ BINAROVÁ, Ivana. *Období adolescence*. In: ŠIMÍČKOVÁ-ČÍZKOVÁ, Jitka a kol. *Přehled vývojové psychologie*. 2.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 111.

¹⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II*. Praha: Karolinum, 2007, s. 396–397.

někým jiným. Hovoří o nepřetržité posloupnosti pravidel, jež se přenášejí z generace na generaci.¹¹

Dle mého názoru je přenos nejvíce patrný v rodinném prostředí. Je známo, že rodina je v rámci socializace jedním z nejvýznamnějších činitelů ať už dítěte či dospívajícího. Na tomto místě je vhodné zamyslet se, jaká další instituce by se mohla, v případě že v rodině tomu takto není, podílet na utváření žádoucího morálního usuzování. Výrazný vliv může sehrávat role školy.

Podle Piššové však odborníci v rámci školního prostředí věnují otázkám mravní výchovy nedostačující prostor. Uvádí dokonce, že současná škola rezignuje na aktivity, jež směřují k promyšlenému pozitivnímu ovlivnění morálky žáků.¹² Vacek za základní nedostatek při ovlivňování mravního rozvoje žáků považuje jednoznačně přetrvávající frontální formu vyučování. V takto uspořádaném prostředí je minimum příležitostí ke spolupráci, diskusi či prosazování a obhajování svých názorů.¹³

Na základě zmíněných poznatků se jeví jako potřebné propracování metodiky forem vyučování ve školním procesu. Je zřejmé, že za účel morální výchovy nepokládáme primárně získání vědomostí. Považují tedy za příznačné uvedené skutečnosti přizpůsobit i podmínky vyučovací hodiny.

System hodnot, přijímání obecně platných norem

Hodnoty a následně utvořený hodnotový systém jsou součástí individuality každého jedince. Na pojem hodnota lze nahlížet z několika pohledů. Tento termín je součástí ekonomie, sociologie, psychologie, či filozofie. Pro mou diplomovou práci je určující psychologický pohled. Dle něj hodnotou chápeme zobecněnou snahovou tendenci jedince, jež se opírá o jeho zkušenosti a ideje. Hodnota jedince se formuje z jeho subjektivního hlediska, je pro něj příznačná a váže se k jeho individualitě.¹⁴ Existuje tedy nízká pravděpodobnost, že se potkají dva lidé se zcela totožnými žebříčkem hodnot i dílčím postavením jednotlivých komponent.

Prokeš uvádí, že: „*Kategorie hodnot tvoří u každé normální zralé osobnosti více či méně uvědomovanou relativně stabilní a hierarchicky uspořádanou strukturu, tzv. hodnotové*

¹¹ PIAGET, Jean. *The moral judgement of the child*. [Oxon]: Routledge, 1999, s. 2-3.

¹² PÍŠŠOVÁ, M. *Několko poznámok k stavu mravní výchovy v súčasnej škole*. Pedagogická revue, XLIII., 1991, č. 6, s. 411-418 In: VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. Praha: Portál, 2008, s. 84.

¹³ VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. Praha: Portál, 2008, s. 84.

¹⁴ doc. PhDr. Josef Prokeš, Ph.D. (přednášející). *Vývojová a sociální psychologie pro učitele*. Učební text k výuce předmětu Vývojová a sociální psychologie pro učitele na Fakultě informatiky Masarykovy univerzity v rámci společného základu učitelského studia, s. 86.

*vědomí (hodnotovou hierarchii, žebříček hodnot). Hodnotové vědomí integruje všechny osvojené i osobní životní zkušenosti a tendence individua a těsně přiléhá k jeho subjektivnímu „obrazu světa“.*¹⁵ Zároveň chci upozornit na to, že systém hierarchického uspořádání hodnot nabývá v průběhu vývoje jedince větší osobitosti a integrovanosti. V období dospívání je formován a modifikován, jeho podoba nemusí být zdaleka stabilním a definitivním stavem. V kapitole 2.2 Konkretizace deviantního chování, jeho kategorizace a souvislost se systémem hodnot poukazují na spojitost protispolečenského chování a jedincem uznávaných hodnot.

Adolescent potřebuje stabilní a spolehlivé hodnoty. Za jeden z hlavních problémů v oblasti hodnot lze označit jejich množství a nejasnost priorit. Důvodem je nejednoznačnost hodnotového systému i jeho vnitřní hierarchie ve společnosti. Existuje řada vzájemně si odporujících očekávání, které dospívajícího nutí přijímat protichůdné role spojené s opačným hodnotovým zaměřením, nežli je to jejich. To způsobuje v jedinci zmatek a nejistotu. Závažnějším problémem je neakceptování běžné hodnoty či normy za své – tzv. **antiidentifikace s platným společenským řádem**. Vágnerová přičiny takového postoje spatřuje ve:¹⁶

1. výrazu protestu proti společnosti,
2. výrazu potřeby přijetí, úsilí upoutat pozornost, pokud neexistuje jiný způsob.

Za typický příklad **negace norem** lze označit vandalismus. Vlastní zisk z činnosti pro pachatele není žádný. Účelem se rozumí pouhé ničení. Jedince uspokojuje podrážděná reakce okolí, jež by jinak zájem neprojevalo. Původ uvedeného způsobu chování spatřuji mimo jiné v rodinném zázemí. Pokud jedinci v minulosti pozitivní strategie nepřinesla žádný zisk, do budoucnosti se může uchýlit k negativní variantě. Jestliže v dětství nebyly jeho pokusy o navázání vztahu opětovány, nenaučil se diferencovat mezi blízkými a cizími lidmi. Nedisponuje potřebnou empatií, lidé pro něj nemají vyšší význam. Tento typ jedinců se soustřeďuje na uspokojování zejména svých vlastních, převážně materiálních potřeb.¹⁷ Příčiny negace norem, jež korespondují s těmi uvedenými Vágnerovou, jsou u mé zvolené cílové skupiny velmi častým důvodem jejich nevhodného chování.

V návaznosti poukazují na některé **výzkumy, týkající se mládeže a jimi preferovaných hodnotových kategorií**. Obecně lze tvrdit, že tlakem v současnosti spotřebitelsky orientované

¹⁵ doc. PhDr. Josef Prokeš, Ph.D. (přednášející). *Vývojová a sociální psychologie pro učitele*. Učební text k výuce předmětu Vývojová a sociální psychologie pro učitele na Fakultě informatiky Masarykovy univerzity v rámci společného základu učitelského studia, s. 86.

¹⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II*. Prah: Karolinum, 2007, s. 400.

¹⁷ KRAUS, Blahoslav et. al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 60.

společnosti narůstá zaměřenost na materiální stránku, konzum věcí a služeb.¹⁸ Dle výzkumů uskutečněných v 90. letech 20. století a na počátku 21. století mohu konstatovat, že pořadí hodnot na 1. až 3. místě je neměnné. Jedná se o hodnoty zdraví, láska a život v míru. Zároveň lze z těchto studií vyvodit, že roste podíl hodnot – vzdělanost, majetek, úspěšnost v zaměstnání, plat, uspokojování zájmů a svoboda. Od hodnotového systému preferovaného společností se do jisté míry odvíjí postavení jednotlivých hodnot u mladé generace. Kraus dále uvádí, že o mládež (věk od 15 do 18 let) lze tvrdit, že:¹⁹

- je ze všech věkových skupin nejvíce orientovaná na majetek,
- je ze všech věkových skupin nejméně orientovaná na hodnoty – rodina, užitečnost druhým, politická angažovanost a zdraví.

Není možné toto spíše negativní zaměření omlouvat, ale lze poznamenat, že v období dospívání se hodnotový žebříček jedinců teprve modifikuje. V období dospělosti dochází k přesunu hodnot na jiné pozice hierarchie. Problém by nastal v případě, kdyby se takto konstruovaný žebříček stal stabilním a neměnným.

Ve svém dalším díle z roku 2004 se Sak zaměřuje na **změnu postavení u následujících hodnot:**²⁰

- preference lidských vztahů před kariérou a úspěšností,
- postupné snižování podílu mezilidských vztahů,
- příklon k zdokonalování sebe sama, ve srovnání s hodnotou užít si života,
- odklon od kvality života k materiálním hodnotám,
- snižování významu životního prostředí, preference ekonomické prosperity.

Výzkumem Krause v letech 2001 a 2003 byla u mládeže zjištěna následující míra preferovaných hodnot (hodnota je tím více preferovaná, čím menší je číslo znázorněné):²¹

¹⁸ KRAUS, Blahoslav et. al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 60.

¹⁹ Tamtéž, s. 61.

²⁰ SAK, Petr. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004, s. 18.

²¹ KRAUS, Blahoslav et. al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 66.

Hodnota	ČR 2001		ČR 2003	
	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky
Dobrá, zajímavá práce	3,36	3,92	3,71	4,49
Spokojený rodinný život	3,85	3,31	4,20	3,56
Zdraví	2,91	2,46	2,63	2,15
Vysoká materiální úroveň	4,31	4,27	4,87	4,03
Os. charakter, morální vlastnosti	4,43	4,39	4,27	4,43
Volný čas	4,27	5,31	3,91	5,53
Pomoc druhým lidem	5,78	4,99	6,15	4,91
Zdraví, nezávadné prostředí	6,53	6,38	5,86	6,38

Tabulka 1. Hodnotový žebříček mládeže v ČR

Na základě uvedených studií vyvozují závěry, že u mládeže dochází k pozvolnému příklonu k upřednostňování svých potřeb před potřebami jiných, upřednostňování hodnot materiálních a celkové liberalizaci.

1.3 Životní problémy mládeže a způsob jejich zvládnání

Považujeme za automatické, že problémy různého charakteru jsou součástí života každého z nás. Z psychologického hlediska lze však pro každou věkovou kategorii, potažmo každé vývojové stádium, stanovit okruh typických problémů, se kterými se mohou jedinci odpovídajícího věku potýkat.

V období dospívání je velmi nesnadné vyrovnávat se s nároky, jež přináší tělesné zrání a zároveň psychické dospívání. Kromě toho musí jedinci neustále čelit době, v níž dochází k nepřetržitému vývoji společenských cílů a hodnot. Pro tyto jedince je těžké přijmout za své úkoly dospělých a naplnit četná očekávání, jež jsou na ně kladena nejen z pozice rodičů, ale i ze strany školního prostředí.²² Problémy mohou mít charakter drobných denních situací až po závažné, například rozsáhlé rodinné obtíže. Jak uvádí Mlčák, závažnější situace nastává

²² JEDLIČKA, Richard., KLÍMA, Petr, KOŤA, Jaroslav, NĚMEC, Jiří a Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004, s. 223.

v případě kumulace těchto dílčích denních neúspěchů, obtíží a překážek.²³ Neřešení vzniklých problémů s sebou může přinášet narušení duševní činnosti člověka nejen ve vztahu k sobě samému, ale také k jeho sociálnímu prostředí. Dlouhodobé a opakované působení psychického přetížení s sebou pak dle konkrétní situace přináší pocity strachu z trestu, zármutek, úzkostnou nejistotu, potlačovaný vztek a v konečném důsledku i pocity méněcennosti.²⁴ Tyto pocity mohou mít na psychiku mladého jedince devastující vliv. Při stupňování zmíněných pocitů může dojít i k jejich přesunu do dalších období života jedince.

Mlčák dále tvrdí, že reakce na stres může nabývat behaviorálních poruch jako kouření, alkoholismus, poruchy stravování či dalších psychopatologických kvalit.²⁵ Takto pojímané dlouhodobě neřešitelné problémy můžeme vnímat jako spouštěcí faktor pro páchání trestné činnosti i účasti v delikventní partě.

1.3.1 Volba osob podílejících se na řešení problému

Vašutová uvádí: „*Problémové chování nasvědčuje tomu, že se dítě dostalo do zátěžových situací, které se mu nedaří adekvátně zvládat. Je mu těžko, potřebuje pomoc. Problémové dítě potřebuje ve zvýšené míře to, co potřebují všechny děti – opravdový lidský vztah s porozuměním, empatií, bezpodmínečným akceptováním a kongruencí.*“²⁶ Přítomnost osoby, jež bude schopna tyto požadavky naplnit a co je důležité, bude schopna také včas diagnostikovat, že se mladý jedinec potýká s nějakým typem problému, můžeme vnímat jako určitý prvek preventivního působení. Jak ale vyplývá z výzkumu uskutečněného opakovaně v letech 1989, 1991, 1996 a 2001, téměř jedna třetina dospívajících nemá nikoho, s kým by své problémy řešila. Přičemž jedinci, jež svou obtížnou situaci s někým řeší, nejčastěji volí svého vrstevníka. Jak připomíná autor, vrstevníci jsou lidé bez potřebné sociální zralosti, zkušeností a životního nadhledu. Může se jednat i o jedince patřící do závadové party vyznačující se problémových chováním, nezřídká doprovázeným sociálně patologickou činností. Detailnější přehled poskytuje níže uvedená Tabulka 2.²⁷

²³ MLČÁK, Zdeněk. *Psychologie zdraví a nemoci*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005, s. 27.

²⁴ JEDLIČKA, Richard., KLÍMA, Petr, KOŤA, Jaroslav, NĚMEC, Jiří a Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004, s. 219.

²⁵ MLČÁK, Zdeněk. *Psychologie zdraví a nemoci*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005, s. 34, 36.

²⁶ VAŠUTOVÁ, Maria. *Pedagogické a psychologické problémy v dětství a dospívání*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005, s. 216.

²⁷ KRAUS, Blahoslav et. al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 106.

Pomoc poskytl	Rok konaného výzkumu			
	1989	1991	1996	2001
Sám	54,4%	41,3	28,9	29,2
Oba rodiče	16,1	13,6	16,0	23,0
Přátelé, vrstevníci	16,0	27,2	29,8	38,9
Jen matka	4,9	7,5	7,2	- ²⁸
Jen otec	2,5	1,4	2,0	-
Sourozenci	2,3	4,8	6,0	2,1
Výchovný pracovník	1,4	2,1	2,0	1,8
Jiní lidé	3,4	2,1	5,2	1,6
Partner	-	-	2,9	3,4

Tabulka 2. S kým dospívající řeší své problémy

Tyto údaje v sobě neobsahují pouze jeden negativní prvek – že se mladí lidé nejčastěji obrazejí na „nekompetentní“ vrstevníky. Za ideální stav bychom mohli považovat, že v případě vzniklých problémů budou mladí lidé vyhledávat odborníky, jež jim mohou kvalifikovaně pomoci či poradit. Jak je ale z tabulky zřejmé, pozice výchovného pracovníka a jiných osob, má minimální zastoupení. Za zamyšlení tedy stojí, proč?

1.3.2 Problémy mladé generace

Abychom získali konkrétní představu o okruhu problémů, jež mladou generaci nejvíce tíží, níže přikládám přehlednou Tabulku 3. Data pocházejí ze stejné studie, jako výše uvedená. Název výzkumu zní Sociální analýza mládeže ve východočeském regionu. K doplnění uvádím, že daná studie proběhla formou dotazníku, jehož vyplnění bylo anonymní.²⁹ Dá se tedy očekávat, že by měli účastníci odpovídat pravdivě a bez ostychu.

²⁸ V Tabulka 1. a Tabulka 2. uvedené pomlčky znázorňují, že v daném roce kategorie neexistovala.

²⁹ KRAUS, Blahoslav et. al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 98.

Kategorie životních problémů	Relativní frekvence			
	1989	1991	1996	2001
Úspěšnost ve škole	33,5	30,3	65,2	41,3
Celospolečenský charakter	28,5	7,2	7,2	1,8
Rodina	20,0	26,6	41,3	19,6
Škola (mimo vyučování)	17,6	14,9	0,3	0,1
Vztahy k druhému pohlaví	16,5	21,3	26,3	16,3
Nedostatek volného času	9,3	4,6	12,0	11,8
Zdraví	8,9	6,7	16,3	8,6
Využívání volného času	7,9	4,0	3,3	1,1
Psychické	6,5	8,9	8,1	12,4
Vztahy mezi vrstevníky	6,3	8,9	18,2	9,9
Vztahy k výchovným pracovníkům	5,9	9,1	6,7	2,1
Nedostatek peněz	-	-	24,1	14,7
Rozhodování o VŠ	-	-	0	10,3
Strach z budoucnosti	-	-	0,7	8,2

Tabulka 3. Okruh problémů dospívajících³⁰

Autor k uvedeným informacím dodává, že v letech 1989 až 1996 celkem 10 – 15 % respondentů uvedlo, že se nepotýkají s žádným životním problémem, který by je výrazně poznamenal. Dle posledního výzkumu konaného v roce 2001 však již bylo dospívajících bez žádného životního problému necelých 50%. Autor tento poznatek pokládá za málo pravděpodobný. Prudké zvýšení procenta přisuzuje tomu, že dotazovaní nechtěli o problémech hovořit, nedokázali je pojmenovat či si chtěli chránit své soukromí. Tomuto nasvědčuje i skutečnost, že při otázce, na jakou osobu se při řešení svých problémů obracují, odpovědělo celkem 70% respondentů, tedy i ti, kteří žádné konkrétní problémy neuvedli.³¹

Z tabulky lze vyvodit, že výrazně nejvyšší zastoupení tradičně zaujímá kategorie *Úspěšnost ve škole*. Naproti tomu u kategorie *Škola (mimo vyučování)* lze pozorovat výrazný

³⁰ KRAUS, Blahoslav et. al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 99.

³¹ Tamtéž, s. 98.

sestup. Významný podíl lze spatřit dále v kategoriích *Rodina* a *Vztahy k druhému pohlaví*. Jedná se tedy o oblasti mezilidských vztahů. Jak již jsem se zmínila, obavy ze školní úspěšnosti pramení z faktu, že na děti jsou ze strany rodičů kladeny v oblasti vzdělávání vysoké nároky. Je třeba také uvést, že v období dětství a dospívání je důležitost prožití školní úspěšnosti velmi klíčová. Významnou roli sehrává i osobnost učitele. Ten by měl být schopen rozpoznat individuální možnosti jedince a na základě detailní diagnostiky mu umožnit, aby prožíval alespoň částečný úspěch v oblasti, pro niž má dispozice.

Období dospívání není snadným. Vzhledem k tomu, že se adolescenti snaží postupně osamostatňovat od svých rodičů, snaží se najít své místo ve světě, čelí řadě pokušení, novým situacím, ve kterých se přesně dosud neorientují. Správné zvládnutí těchto událostí pro ně může být obtížné. Pokud nemají stabilní sociální zázemí, na které se mohou v případě rozličných problémových situací obrátit, nemůžeme již dávno označit za zřídka pravděpodobné, že se připojí k partě, jež obsahuje prvky sociální patologie. Právě proto je tu činnost preventivního aparátu, v zastoupení rozličných subjektů, aby působení rizikových vlivů co nejvíce omezily.

2 Sociální deviace a s ní spojená činnost sociální kontroly

V názvu mé diplomové práce se vyskytují mimo jiné i pojmy kriminalita a preventivní aparát. Domnívám se tedy, že se jeví vhodné tyto dva termíny z teoretického hlediska ukotvit. V souvislosti s uvedenými výrazy je cílem této kapitoly objasnění pojmů sociální deviace a sociální kontrola. Z tohoto následně vyplyne vzájemná závislost a propojenost obou kategorií.

2.1 Základní typy chování ve společnosti, zaměření na chování deviantní

System sociálních vztahů a vzájemných interakcí mezi sociálními subjekty je ve světě značně diferencovaný. Stejně tak na způsob života v různých koutech světa musíme pohlížet v rámci kontextu dané kultury a společnosti. Co lze považovat za společný rys i rozličných kultur, je snaha o institucionalizaci sociálního chování jednotlivých členů společnosti.

Institucionalizaci sociálního chování přitom rozumíme: „...vytváření relativně stabilních, sociálně integrovaných a referenčním sociálním útvarem uznaných forem chování, jejichž respektování a dodržování je potvrzováno soc. sankcemi.“³² Jako účel poznamenaného cíleného procesu lze chápat vznik a rozvoj společensky žádoucího chování. Chování jednotlivců ve společnosti lze rozdělit do tří základních kategorií, a sice:³³

1. **institucionalizované chování** – za takové se považuje chování, které odpovídá normativnímu řádu stanoveného společenstvím,
2. **neinstitucionalizované chování** – jedná se o chování neregulované, sociálně nezajímavé – příkladem může být činnost prováděná ve volném čase,
3. **deviantní chování** – tímto rozumíme chování odchylovající se od normativního řádu, sociálně neschvalované.

Jestliže lidské chování rozčleňuji na tři výše uvedené kategorie, nabízí se otázka, jakým způsobem je možné podporovat chování institucionalizované a naopak, jakými prostředky potlačovat vznik a rozvoj chování deviantního. Oběma těmito kategoriemi se zabývá i preventivní aparát.

³² VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Vybrané kapitoly ze sociologie a psychologie práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 10.

³³ Tamtéž, s. 68.

Má pozornost je zaměřena na třetí typ chování, a sice deviantní. V literatuře se setkáme například s tímto vymezením: „*Deviace je v obecném pojetí chápána jako jakákoliv odchylka od normální struktury či funkce a může se vyskytovat u kteréhokoliv jevu v přírodě nebo ve společnosti.*“³⁴ Pro mé účely je však příznačnější definice pojmu sociální deviace. Jedná se o ty deviace: „..., které mají význam v sociálních interakcích a vztazích. Vyskytují se u lidí a v lidských společenstvích, ...“³⁵ Munková zmíněnou definici rozšiřuje ještě o další specifika: „*Termínem sociální deviace označujeme porušení nebo podstatnou odchylku od některé sociální normy, případně od skupiny sociálních norem, porušení formálních očekávání případně neformálních požadavků kladených na lidské chování v dané společnosti.*“³⁶ Důraz klade na pojmy sociální norma, formální očekávání a neformální požadavky společnosti, tedy určitá měřítka, dle kterých lze chování označit za deviantní.

Obecně ve společnosti jmenovaný výraz vzbuzuje dojmy něčeho negativního, nesprávného, protispolečenského a hodného aplikování sankce. Tento postoj není ale zcela správný. Nezahrnuje v sobě komplexní pohled na pochopení dané problematiky. Sociální deviace může vystupovat jako odchylka i v pozitivním slova smyslu. V tomto směru je sociology vnímána jako přirozená a normální. Její pozitivní funkci shledávají zejména v dopadu na jednotlivce žijící ve společnosti. V reakci na existující sociální deviace se posiluje význam normativních představ a v důsledku dochází k soudržnosti systému.³⁷

Členové společnosti o existenci deviací vědí a v různé míře jsou seznámeni i s platným normativním systémem. Tím pádem si uvědomují, jakým způsobem společnost, potažmo stát, reaguje na odchylky od normy.

2.2 Konkretizace deviantního chování, jeho kategorizace a souvislost se systémem hodnot

Jak naznačuji v úvodu kapitoly 2.1, jakýkoliv problém, vyskytující se v určité zemi, je potřeba posuzovat v rámci dané společnosti a kultury. Pravidla aplikovatelná v naší kultuře nemusí a často nebývají použitelná v kultuře jiné. Daný pohled tvoří součást relativistického přístupu k sociálním deviacím. Spočívá v tvrzení, že chování lze pochopit pouze v kontextu kultury a společnosti, které je součástí. Přičemž skupiny a kultury se liší rozsahem sociálního

³⁴ HRČKA, Michal. *Sociální deviace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, s. 11.

³⁵ Tamtéž, s. 11.

³⁶ MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace*. Praha: Karolinum, 2001, s. 9.

³⁷ VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Sociální kontrola a právo*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 74.

chování, které náleží do oblasti tolerančního limitu.³⁸ Nejdůležitějšími faktory, jež se v souvislosti s tímto přístupem hodnotí, jsou faktor času, prostředí, situace a sociálního statusu aktéra.³⁹ Typickým příkladem nastavení tolerančního limitu může být zrušení trestu smrti. Je známo, že v minulosti byl u nás ukládán, v současné době už nikoliv. Kdybych se chtěla soustředit na časově aktuálnější období, lze jako příklad změny tolerančního limitu v oblasti faktoru času uvést změnu, respektive nahlížení na recidivu majetkové trestné činnosti. Před novelou trestního zákoníku bylo v platnosti, že jestliže pachatel odcizí předmět do 5 000 Kč, dopustí se přestupku. Avšak na opakovanou krádež se již pohlíželo jako na recidivu, zloději pak hrozil trest odnětí svobody. V současnosti není na opakovanou krádež do 5 000 Kč pohlíženo jako na recidivu. Pachatel se tedy opakovaně dopouští přestupku, za který mu trest odnětí svobody nehrozí.⁴⁰ Hranice tolerančního limitu se v uvedeném případě rozšířila.

Při objasňování deviantního chování není podle mého názoru možné nezmínit bezprostřední spojitost daného chování s termínem normalita. Již ve výše zmíněné definici se vyskytuje tvrzení – „odchylka od některé sociální normy nebo od skupiny norem“. Otázka, která se v této souvislosti nabízí, je, co rozumíme termínem norma, normální. Definování výrazu normální podléhá zejména státní moci. Z psychologického hlediska se normalitou v užším pojetí označuje absence úchylnosti. Širší pojetí pak zahrnuje optimální stav organismu či systému.⁴¹ Mnohem jasněji se jeví vymezení deviací proti právním normám. Tyto jsou podmnožinou deviací proti společenským normám. Nositelem definice se stává systém orgánů a institucí, které nazýváme státním mechanismem. Celý systém je determinován právními, politickými a ekonomickými faktory.⁴² K sankcionování dochází na základě střetu vybraného chování s právní normou.

Normalitu je možno specifitěji vymežit poukázáním na typy norem. Rozlišujeme tyto:⁴³

1. Normy ideální – spočívají ve stanovení vzoru, dokonalého stavu, jehož je žádoucí dosáhnout. Čím více se jedinec tomuto stavu přiblíží, tím je považován za normálnější, např. duševní a tělesné zdraví je stavěno jako ideál.

³⁸ KAPR, Jaroslav. *Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, s. 53.

³⁹ URBAN, Lukáš a Josef DUBSKÝ. *Sociální deviace*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 44.

⁴⁰ Zákon č. 140 ze dne 29. listopadu 1961 trestní zákon a o změně a doplnění dalších zákonů.

⁴¹ VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Sociální kontrola a právo*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 74.

⁴² VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Vybrané kapitoly ze sociologie a psychologie práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 86, 90.

⁴³ VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Sociální kontrola a právo*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 79.

2. Normy statistické – ztotožňují normálnost s četností výskytu pozorovaných jevů, přičemž střední oblast variační řady je určena za normální, horní a dolní extrémy jsou považovány za anomální, deviantní či patologické. Zde se jeví jako důležité poukázat na fakt, že jisté vady mohou být také považovány za normální, pokud se ve sledované populaci vyskytují dostatečně často.

3. Normy funkcionální – normální je takové chování jedince, které odpovídá jeho cílům, potřebám a uspokojení. Stinnou stránka jmenovaného pojetí tvoří např. přehnané právo na sebeurčení - co je funkční pro jedince, nemusí být zdaleka funkční i pro společnost.

4. Subjektivní norma pozorovatele – pozorovatel na základě jemu přístupných zkušeností stanoví neutrální hodnoty, od nichž se pak odvíjejí jevy přehnané či jinak odlišné.

Daný pohled na vymezení norem v sobě skrývá řadu kontraproduktivních prvků. Žádná z uvedených typů norem nepodléhá primárně státní moci, jak se zmiňují výše. Nýbrž pro klasifikaci používá jiných, ne vždy jednoznačně žádoucích hledisek. Jedinec tak vyrůstá v rodině, kde není vzdělání považováno za prioritní oblast a důraz je kladen na jiné hodnoty, nebude vnímat nutnost dodržování školní docházky dle obecně zavedených a platných pravidel jako důležitou. V tomto konkrétním případě se jedná o nežádoucí důsledek subjektivní normy pozorovatele.

Sociální deviace lze kategorizovat z hlediska různých aspektů. Nejobecněji lze sociální deviace klasifikovat na primární (k porušení normy dochází na základě původního impulsu) a deviace sekundární (deviace vystupuje jako důsledek reakce individua na označení jeho chování jako deviantního). Mezi další hlediska klasifikace patří:⁴⁴

- a. typ porušené normy – právní, mravní, etické a náboženské,
- b. subjekt – deviace jednotlivců a skupin,
- c. objekt – členění na základě sfér společenského života,
- d. cíl – deviace zjištěné, agresivní a pasivní.

Jednotlivé typy klasifikace deviace neexistují odděleně, nýbrž tvoří souvztažný celek, jenž funguje v různých obměnách. Vzhledem k zaměření diplomové práce se jeví jako vhodné uvést příklad majetkové trestné činnosti mládeže. Jedná se o typ deviantního chování, jež lze klasifikovat jako deviaci primární, vyznačuje se porušováním právní normy a ve většině případů je uskutečňována ve skupině. Jde o majetkový trestný čin, který mládež páchá zjištěně.

⁴⁴ VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Sociální kontrola a právo*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 79.

Na základě uvedeného dělení je patrné, že forem a typů deviací existuje velké množství. Spektrum konkrétního deviantního chování, projevujícího se u určitého jedince, je velmi široké. Jedná se tedy o kategorii ve vysoké míře proměnlivou a flexibilní.

Na následujícím příkladě chci obhájit mé v úvodu zaznamenané sdělení spojitosti uznávaných hodnot a vzniku patologického chování.⁴⁵ Existují **čtyři obecné teorie vzniku protispolečenského chování**, a sice:⁴⁶

1. etiketizace – za patologické může být chování identifikováno až poté, co je za patologické označeno určitou vlivnou skupinou jedinců,
2. strukturální tlak – tato teorie se identifikuje s postojem, že v každé společnosti se vytvářejí situace, na něž jistá část populace reaguje chováním odchylným od normy,
3. kontrola – prostor pro vznik patologického chování nastává v případě oslabení či úplné absence kontroly,
4. kulturní přenos – spočívá v osvojování si protispolečenského chování stejným způsobem, jako chování konformního. Tomuto chování se učí interakcí s jedinci, pro něž je toto protispolečenské chování normální.

Například teorie kulturního přenosu souvisí s již výše poukázaným příkladem přístupu rodiny ke vzdělání. Jestliže dítě od narození vyrůstá v rodině s takovými postoji, přijímá zavedená stanoviska za přirozená, bez sebemenší potřeby kritického přístupu.

Z poznamenaného vyplývá, že rizikové chování se úzce váže na kulturu či společnost. To stejné lze vyvodit i **z funkcí hodnot, vycházejících ze sociologického pohledu**. Funkce jsou následující:⁴⁷

- „ a) *stavební kameny kultury,*
- b) součásti utváření obsahu sociálních fenoménů a vztahů,*
- c) jeden z definičních znaků osobnosti,*
- d) zdroj motivace chování,*
- e) součástí identifikátorů skupiny či etnika, společenství nebo i institucí,*
- f) zdroje a charakteristiky rozvrstvení a hierarchizace společnosti,*
- g) atribut morálky,*

⁴⁵ Patologické chování vnímáme jako jeden z prvků sociální deviace.

⁴⁶ KREJČÍŘOVÁ, O. A KOL. *Prevence sociálně patologických jevů jako významný fenomén poradenské činnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 54.

⁴⁷ PRUDKÝ, Libor a kol. *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009, s. 44- 45.

h) základ politických filozofií a ideologií (přístupu ke světu jako ideologickému objektu).“

Na následujících příkladech chci potvrdit, že pojmy společnost, kultura a hodnoty jsou ve vzájemném, velmi úzkém vztahu. Jestliže se v některé z oblastí objeví odchylky od normy, zasáhne to i sféry další. Pokud jsou tedy děti každodenně konfrontovány v masmédiích s násilím, nelze předpokládat, že takto zobrazované situace nebudou mít na jejich vývoj žádný význam. Jak uvádí Suchý, vlivem mediálního násilí jsou nejvíce ohroženou skupinou děti do dvanácti let, jež tráví před obrazovkou více než tři hodiny denně a mezi jejich oblíbené pořady se řadí právě ty vyobrazující akční či hororové scény.⁴⁸ Kolik času děti a dospívající tráví před televizní obrazovkou mohou korigovat zejména jejich rodiče. Kirsh poznamenává, že právě zde je problém. Tvrdí, že téměř 20% rodičů, jež umístilo do pokojů svých dětí televizor, tak učinilo z důvodu, že televize plní funkci snadno dostupné a neplacené chůvy. Rodiče zastávají názor, že díky televizoru v pokoji dítěte je jejich život snadnější a méně problémový.⁴⁹ Potýkáme se tedy s dalším negativním faktorem, a to nedostatkem času, jež rodiče se svými dětmi tráví. Otázka vlivu násilí vylíčeného v médiích na dospívající je neustále a domnívám se, že i právem aktuální.

Souvztažnost mezi hodnotami uznávanými jedincem a sociální deviací nalezneme také při **vymezení prvků sociální deviace**. K těmto prvkům řadíme deformace v následujících kategoriích:⁵⁰

1. **Systém hodnot.** Deformace hodnotové orientace mládeže spočívá v absenci mravních a právních základů sociálního chování. Tato deformace se může objevovat v neúplnosti hodnotových orientací či ztrátě některých idejí, jež jsou celospolečensky významné. U mladé generace je často zmiňována nedostatečná úcta ke starším lidem. Jestliže mladý jedinec nedokáže docenit osobu někoho jiného, toto prázdné místo náleží hodnotě opačné – egoistickému zaměření. Dalším problémem je rozpornost a nestabilita hodnotového systému. Deformace v systému hodnot u konkrétního jedince závisí především na defektech v utváření osobnosti.
2. **Sociální instituce.** Sociální instituce jsou určeny k zajišťování a organizaci společenského života a dále k provádění sociální kontroly. Jedná se o širokou škálu státních i nestátních institucí, včetně institucí neformálních. Každá instituce se zaměřuje na jednu z uvedených funkcí. Jsou ale takové, jež zabezpečují funkce obojí,

⁴⁸ SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo – mýty a realita*. Praha: Triton, 2007, s. 38, 63.

⁴⁹ KIRSH, Steven. *Media and youth*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2010, s. 8.

⁵⁰ KUDRJA VCEV, V.N a kol. *Sociální deviace*. Praha: Svoboda. 1988. s. 167-190.

například rodina. Za její záměr pokládáme organizaci života svých členů, zajištění reprodukce obyvatelstva, ale i kontrolu dodržování sociálních norem.

Znaky institucí:

- jsou ve větší či menší míře stanoveny právními normami, jimiž jsou regulovány a ochraňovány,
- vycházejí ze společenských principů,
- fungují na úrovni celé společnosti – makroúroveň, mikroúroveň i úroveň malých sociálních skupin.

Činnost sociálních institucí sehrává výraznou roli v rámci prevence kriminality. Instituce jsou hlavním aktérem při praktickém provádění prevence. Z tohoto důvodu se jim podrobněji věnuji v následujících kapitolách. Detailněji se následně zaměřuji na instituce, spadající pod Ministerstvo práce a sociální věci ČR. Úspěšné fungování instituce závisí na mnoha faktorech. Patří mezi ně přesné určení cílů, funkcí a metod činnosti, organizace vnitřních a vnějších vazeb, stupeň depersonalizace činnosti, objektivizace funkcí, stupeň významnosti instituce a její funkčnost pro sociální skupinu. Deformace sociální instituce je sama o sobě sociální deviací. Zároveň však tato deviace může být sama jak příčinou, tak i důsledkem deviací v jiných komponentách sociálního života. Dlouhodobá dysfunkce určité instituce pak zapříčiňuje negativní mravní utváření osobnosti, deformuje systémy hodnotových orientací a má i neblahý vliv na motivace v jednání lidí. V konečném důsledku instituce, jež neplní kontrolní funkci, vede k beztrestnosti narušitelů sociálních norem.

3. **Společenské normy.** Sociální deviace jsou primárně zkoumány jako odchylky od sociálních norem. Může nastat ale i situace, že samy normy mohou být deformovány. Jejich deformace může spočívat v odtržení sociální normy od konkrétní historické reality (zastaralost normy), dále nestabilitě, nepevnosti a neurčitosti normy, jež kvůli tomu neplní funkci sociálního regulativu. Příčinami nedostatečné efektivity normy bývají, že cíle a konstrukce normy neodpovídají společenským potřebám, cíle nejsou v normě vytvářeny adekvátně či norma není patřičně dovedena až k jejímu vykonavateli. Taková norma neupevňuje, ale narušuje jiné složky společenského života, tj. hodnoty, instituce, společenské vztahy a produkuje celou řadu sociálních deviací.
4. **Společenské vztahy.** K deformaci společenských vztahů dochází tím silněji, čím vážněji jsou deformovány hodnotové orientace v jednotlivých vrstvách obyvatelstva

a čím méně efektivní jsou sociální normy a sociální instituce, jež v oblasti vztahů působí.

V současné literatuře se setkáváme již s pěti prvky sociální deviace. Posledním, výše neuvedeným prvkem je osobnost aktéra. Deviace vzniká prostřednictvím psychiky subjektu, přičemž vznik deviace bývá podmíněn geneticky, mentální nedostačivostí, rodinným prostředím, ale i průběhem socializace.⁵¹

2.3 Sociální deviance jako nadřazená kategorie pro kriminální chování

Na kriminální chování nahlížíme jako na podmnožinu chování deviantního. Jak například uvádí Řezníček, sociální deviaci můžeme označit za nadřazený pojem pro kriminalitu.⁵² Znamená to tedy, že výše poznamenané charakteristiky jsou aplikovatelné i na kategorii chování kriminálního, přičemž v rámci definování uvedeného termínu za specifické pokládáme spáchání trestného činu. Kriminalitou rozumíme sociálně podmíněný jev hromadné povahy, jehož příčiny spadají jak do oblasti osobnostních rysů pachatele, tak do oblasti nedostatků každé společnosti.

Každá společnost si pokládá za cíl tomuto typu chování buď předcházet či jej alespoň eliminovat. Je zřejmé, že kriminální chování z každodenní interakce nikdy zcela nevymizí, ale různými mechanismy se dá tato oblast ovlivňovat. Pro účely zmíněného cíle existuje institut sociální kontroly.

2.4 Sociální kontrola

V sociologii se s jmenovaným termínem setkáváme velmi často. Rozumí se jí sociální proces, během kterého se lidem předávají určité standardy a vzorce chování.⁵³ Sociální kontrolu lze definovat také jako: „...všechny mechanismy formální i neformální povahy, kterými se společnosti chrání proti svým narušitelům v zájmu udržení konsensu.“⁵⁴ Dle poznamenaného je možné soudit, že se jedná o nepřetržitě probíhající činnost, jež se snaží prostřednictvím široké škály zásahů zabezpečovat konformitu chování členů společnosti.

⁵¹ VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Sociální kontrola a právo*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 80.

⁵² ŘEZNÍČEK, Matouš. *Systematická prevence sociálních deviací I*. Praha: Karolinum, 1994, s. 19.

⁵³ VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Vybrané kapitoly ze sociologie a psychologie práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 104.

⁵⁴ MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviance*. Praha: Karolinum, 2001, s. 11.

Význam vnímání sociální kontroly je velmi odlišný v českých a zahraničních podmínkách. U nás je na kontrolu pohlíženo v úzkém pojetí. Rozumíme jí dozor nad tím, zda je určitá činnost vykonávána správně a zda předpokládané výsledky odpovídají požadavkům. Na rozdíl od českého vnímání anglické pojetí sociální kontroly v sobě zahrnuje ovládání, řízení a dozor. Obecně tedy možnosti jakým způsobem jedince řídit.⁵⁵ Jedná se o pojetí mnohem komplexnější, nežli je to české. Domnívám se, že čím širší okruh oblastí daná problematika zahrnuje, o to více je obsáhlejší pole působnosti, a tedy i možnosti zasahování.

Z poznamenaných definicí lze logicky vyvodit, že velmi podstatnou součástí sociální kontroly je i preventivní činnost. Dokonce i při klasifikaci sociální kontroly se s pojmem prevence setkáváme. Sociální kontrola zahrnuje oblasti:⁵⁶

1. preventivní – odstraňuje pouze potenciální příčiny vzniku sociálních deviací,
2. odstrašující – cílem je dosáhnout slušného chování občanů pod hrozbou trestu,
3. resocializační – je určena lidem, kteří již sociální normu porušili, zabezpečuje, aby takovému jejich chování již nedocházelo,
4. stabilizační – je postavena na faktu, že samotná existence sociální kontroly dodává občanům pocit jistoty a stability reality.

Vzhledem k zaměření diplomové práce se soustředím zejména na první bod. Nechci však v žádném případě důležitost funkce resocializační, odstrašující a stabilizační nijak snižovat. Jedná se o čtyři propojené a vzájemně existující oblasti, kdy v případě absence jakékoliv z nich, by nemohla být sociální kontrola účelně a úspěšně uskutečňována.

Základní členění sociální kontroly, se kterým se v odborné literatuře setkáváme, je následující:⁵⁷

1. vnější kontrola – vzhledem k aktérům sociální kontroly ji dále klasifikujeme na kontrolu:

- formální či institucionalizovanou – jejím výkonem je pověřena policie, škola, úřady, soudy, zájmové organizace, ...
- neformální – v různé míře vykonává rodina, přátelé, spolužáci, sousedé, vrstevníci, ...

Nelze stanovit, která z uvedených kontrol disponuje větším vlivem na jedince či společnost, neboť se vzájemně doplňují. Například kapacita formální kontroly je značně

⁵⁵ VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Vybrané kapitoly ze sociologie a psychologie práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 104.

⁵⁶ URBAN, Lukáš a Josef DUBSKÝ. *Sociální deviace*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 21.

⁵⁷ Tamtéž, s. 20- 21.

omezená, nelze jí pokrýt celý prostor společenského života. V tomto (a nejen tomto) okamžiku nastupuje působnost kontroly neformální, jež má mnohem širší rozsah. Problémem však shledáváme rostoucí anonymitu a mobilitu obyvatel. Postupně tedy její podíl slábne.

2. vnitřní kontrola – vychází z osobnosti jedince samého. Může mít charakter:

- svědomí, zábrany ze strachu před nežádoucími následky spojenými s porušením pravidel,
- přesvědčení, že respektování pravidel je výhodnější než jejich nedodržování,
- seberegulace, pocit sounáležitosti se skupinou, které by nedodržováním pravidel způsobil nepřímo újmu, např. snížila by se prestiž této skupiny,
- vysoká úroveň právního vědomí a úcta k autoritě,
- zvnitřnění různých norem chování – např. mravních a z toho se odvíjející morální zásadovost.

I když vnitřní kontrola závisí na osobnosti jedince samého, primárně záleží na působení právě kontroly vnější. Postoj k právnímu vědomí, respektování pravidel či zábrany ze strachu před následky svých činů se vytvářejí v nitru jedince na základě působení prvků kontroly vnější, v zastoupení jak kontroly formální i neformální.

Míra sociální kontroly a činnost jejích jednotlivých aktérů je závislá na historických kořenech dané země. Kontrola musí vycházet z právních a kulturních tradic společnosti. Za zásadní při jejím koncipování se považuje charakter a typ sociální deviace.⁵⁸ Je důležité poznamenat, že v případě nedostatku sociální kontroly nastává ve společnosti chaos a může dojít i k jejímu rozpadu. Naopak přílišná kontrola působí na členy společnosti přehnaným, nepříjemným dojmem.⁵⁹ Nabízí se tedy zamyšlení, do jaké míry je jedinec schopen své jednání kontrolovat sám a do jaké míry je jeho počínání určováno okolnostmi, které kontrole nepodléhají.

2.5 Cíle a prostředky sociální kontroly

Jestliže nahlížím na sociální kontrolu v širším pojetí, pak **mohu přijmout tento základní cíl** - zajištění rozvoje individuální iniciativy jedinců a jejich seberealizaci. V návaznosti na první cíl je však potřebné stanovení určitého rámce pro regulaci činnosti

⁵⁸ VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Vybrané kapitoly ze sociologie a psychologie práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 86.

⁵⁹ VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Základy sociologie práva*. 2.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 121.

individua, aby jeho chování nepřinášelo újmu a bylo v souladu s přijatými hodnotami a potřebami ve společnosti.⁶⁰ Problematika sociální kontroly se vyznačuje velmi širokou oblastí. Já však považuji za nezbytné zařadit v rámci diplomové práce i prostředky, jimiž je sociální kontrola uskutečňována. Vzhledem k tomu, že je jich rozsáhlé množství, svou pozornost zaměřuji na prostředky soustřeďující se na oblast preventivní. **Za ústřední prostředky v tomto smyslu tedy považuji:**⁶¹

1. Socializace. Socializace je považována za základní a univerzální nástroj sociální kontroly. Za podstatu, jež by měla naplňovat, pokládáme interiorizaci společenských vzorců chování, tvorbu kulturních návyků, vstupování jedince do společenských rolí a vytváření systému sociálních vztahů i systému hodnot. Od úspěšné socializace se následně odvíjí způsob života jedince. Ten si v jejím průběhu vytváří vnitřní regulativy – tzn. vnitřní kontrolní mechanismy vlastního chování.

2. Právní socializace. Tvoří součást obecné socializace. Spočívá v adaptaci na požadavky vytvořeného právního systému a ve schopnosti užívat v potřebné míře to, co právní systém jedinci poskytuje.

3. Sociální role. Jedná se o standard chování, jež je od jedince v určité pozici vyžadován. Tento požadavek disponuje normativním charakterem a jeho dodržování bývá zajišťováno tlakem sociální sankce.

5. Právo jako společenská norma. Dle Bláhy je právo jedním z nejlivnějších činitelů pro udržení sociálního řádu. Formuje individuální chování jedince určitým uniformním způsobem.⁶² Každá společnost disponuje vytvořeným systémem norem, které by si měl jedinec zvnitřnit. Obecně rozlišujeme společenské normy proskribující (tzn. zakazující určité chování) a preskribující (tzn. stanovující, co je očekáváno).

6. Sociální instituce. Cílem existence institucí je zprostředkovávání mezilidské interakce a vytváření vzorů, jimiž jsou určovány jak společenské struktury, tak role individuí. Každý jedinec je následně formován tou institucí, v níž žije. Sociální instituce je postavena na přesném určení cílů, funkcí a metod, na racionální organizaci vnitřních a vnějších vazeb a na stupni funkčnosti jednotlivých prvků. Dlouhodobá deformace institucí a jejich kontrolních funkcí se negativně odráží v mravním vývoji osobnosti a vede ke zvýšení počtu delikventů

⁶⁰ VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Sociální kontrola a právo*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 109.

⁶¹ BLÁHA, I. A. In: VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Sociální kontrola a právo*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 45–72.

⁶² VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Sociologie práva v textech*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 45.

v různých oblastech společenského života. V důsledku dochází k celkovému oslabení společenského systému.

Sociální deviace a sociální kontrola jsou neoddělitelné kategorie, proto již v první části této kapitoly byly některé prostředky zmíněny. Nyní vyzdvihuji zejména roli socializace a sociální instituce. Dle mého názoru u jmenovaných nezáleží pouze na jedinci samém, ale záleží i na širším okolí (rodina, škola, ...), do jaké míry bude aplikace prostředků efektivní. Na druhou stranu právní socializaci, sociální roli i právo jako společenskou normu vnímám spíše jako prostředky, jejichž uplatňování závisí zejména na roli jedince a jeho postavení k těmto komponentám.

Kapitola poskytla teoretický vhled do problematiky vzniku kriminálního chování a možností jeho regulace. Součástí každé společnosti budou vždy bez pochyby i různé formy deviantního chování. Tedy i kriminální chování nelze nikdy zcela vymýtit. Studium sociální deviace v rámci rizikového chování jedince pokládám za velmi důležité. Samotné teorie vzniku zmíněného chování nám umožňují komplexně a velmi důkladně nahlédnout do nitra celé problematiky. Dle míry závažnosti a stupně výskytu kriminálního chování ve společnosti se pak volí vhodné prostředky pro jejich eliminaci.

Ústřední kategorií, která se oblastí regulování nepřipustných forem chování zabývá, označujeme sociální kontrolou. V rámci jejího vymezení chci zdůraznit postavení preventivní funkce. Je obecně známo, že v minulosti byla upřednostňována represivní forma sociální kontroly. Jako velmi pozitivní hodnotím, že dochází k postupné rovnocennosti postavení těchto dvou protichůdných, ovšem vzájemně na sebe navazujících a doplňujících se směrů.

3 Klasifikace a systém prevence v České republice

Uvedená kapitola nastiňuje stručný pohled do problematiky preventivní činnosti v České republice. Okruh prevence kriminality je velmi obsáhlé téma, takže svou pozornost zaměřuji jednak na klasifikaci prevence, systém prevence v České republice a také na historický vývoj konstituování prevence.

O nutnosti kontroly kriminality ve společnosti jsem se již zmínila. Připomínám, že kontrola může být uskutečňována buď prostřednictvím represivních, tedy trestnou činnost potlačujících opatření, nebo opatření preventivních, tedy kriminalitě předcházejících strategií. Obecně lze však tvrdit, že existence jednoho pohledu bez druhého by nebyla účelná. Funkční prevence snižuje nutnost represe a naopak existence represe kladně posiluje prevenci.

Jak uvádí Hurst, Regentová a Tschumperly, při působení na děti a mladistvé se přednostně využívá preventivních opatření. Otázka prevence pro jmenovanou cílovou skupinu je neustále aktuální. Proces zavádění nových mechanismů a strategií k rozvoji oblasti prevence by měl být nepřetržitý.⁶³ Důležité je však také jejich následné funkční včlenění do životní reality.

V odborné literatuře se můžeme setkat s nesčetoným množstvím vymezení termínu prevence. Všechna vycházejí ze stejného základu, a sice z latinského pojmu *praeventus*, což lze přeložit jako zákrok předem. V nejširším slova smyslu se jedná zpravidla o předcházení škodlivým vlivům.⁶⁴ Na základě vymezení jmenovaného pojmu a již zmíněného termínu kriminalita lze usoudit, že termínem prevence kriminality rozumíme soubor opatření, který se snaží zabránit vzniku trestné činnosti.

3.1 Klasifikace prevence

Jak jsem již poznamenala výše, na klasifikaci prevence kriminality se dá nahlížet z mnoha úhlů pohledu. Vzhledem k tomu, že diplomová práce poskytuje zejména přehledný vhlad do problematiky, rozhodla jsem se pro tři základní kategorizace uvedeného termínu. Důvodem volby právě těchto kategorií je jejich souvztažnost s následující kapitolou Zapojení MPSV ČR do prevence kriminality.

⁶³ HURST, Jacques, REGETNOVÁ, Françoise a François TSCHUMPERLY. *Prevence zločinnosti už v dětství*. In: *Nové formy prevence kriminality u nás a ve světě*. 1. vyd. Ostrava: Dům techniky ČSVTS, 1991, s. 122.

⁶⁴ ŘEZNÍČEK, Matouš. *Systematická prevence sociálních deviací I*. Praha: Karolinum, 1994, s. 20.

3.1.1 Přímé a nepřímé zaměření prevence

Rozčlenění preventivních strategií na přímé a nepřímé můžeme dle mého názoru považovat za nejjobecnější, tedy takové, jež zaštiťuje všechna ostatní třídění. Pod přímými strategiemi Zapletal rozumí zásahy, jež jsou cíleně zaměřeny proti kriminalitě. Zatímco strategie nepřímé si kladou za úkol mnohem širší cíle, a to celkové zkvalitnění životních podmínek.⁶⁵ Podnětný výčet jednotlivých strategií byl vytvořen na mezinárodním semináři organizovaném Radou Evropy v Budapešti v roce 1991. Zástupci z celkem 23 evropských států byli prostřednictvím metody dotazníků vyzváni k poskytnutí informací o fungujících preventivních systémech a metodách v jejich zemi. Na základě získaných odpovědí lze za nejvýznamnější **přímé preventivní strategie** označit:⁶⁶

- intervence v krizi – široká oblast aktivit od poskytování telefonických rad, lékařské péče, detoxikace, psychoterapeutického léčení, atd.,
- snižování příležitostí – tímto rozumíme zejména využití architektonických technik, jako kamerový systém, veřejné osvětlení,
- hlídková činnost – myšlena nikoliv v kompetenci policie, ale občanů samotných
- propagační kampaně,
- návštěvy ve vězení – na tento prvek lze nahlížet ze dvou úhlů pohledu. Buď je můžeme vnímat jako odstrašující prvek pro návštěvníky, ale také v případě návštěvy rodinných příslušníku jako odstrašující fakt pro vězně samotné.

Za stěžejní **nepřímé preventivní strategie** pak jednotliví zástupci států považují:⁶⁷

- zlepšování životních podmínek,
- zajištění adekvátní výchovy,
- zajištění tvořivých aktivit pro trávení volného času,
- zajištění příležitostí k zaměstnání,
- zajištění veřejné sociální péče a finančních dotací na základě potřeby.

I když je patrné, že každý stát se nachází na jiné úrovni vyspělosti, proti boji s trestnou činností se opírá o různé mechanismy a jeho systém se zařazuje do určitého teoretického modelu prevence, který nemusí být totožný s modelem používaným jiným státem, lze z uvedeného vyvodit, že v základních prvcích přímé i nepřímé preventivní strategie se shodují.

⁶⁵ ZAPLETAL, Josef a kolektiv. *Prevence kriminality*. 3. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, s. 9-10.

⁶⁶ *Systémy prevence kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1992, s. 76 – 81.

⁶⁷ Tamtéž, s. 72 – 76.

Kdybych chtěla poznamenat prvky aplikovat na podmínky v České republice, zjistím, že všechny, až na hlídkovou činnost, jsou v menší či větší míře u nás uplatňovány. Na absenci této složky upozorňuje i Matoušek. Problém vidí komplexněji v celkové neochotě obyvatel vytvářet různé občanské iniciativy (myšleno sousedské hlídky, sdružení dobrovolníků) u nás. Uvádí, že zmíněný nepříznivý jev je: „... *důsledek přetrvávajícího vlivu autoritářského komunistického režimu, který „občanské iniciativy“ bez zábran sám organizoval a zneužíval je k propagaci své „demokratičnosti“*“.⁶⁸ Většinu přímých i nepřímých strategií, jež zástupci evropských zemí ve svých výpovědích uvedly, jsou uplatňované i v našich podmínkách, což vnímám jako pozitivní úkaz.

3.1.2 Prevence primární, sekundární a terciární

Jestliže se zaměřím na dělení prevence dle adresátů, pro které jsou preventivní aktivity určeny, zvolím dělení na prevenci primární, sekundární a terciární.

Prevence primární zabraňuje vzniku jakýchkoliv nežádoucích jevů.⁶⁹ To znamená i předcházení delikventnímu chování. Matoušek uvádí, že tento typ prevence je zaměřen na veškeré děti a mladistvé, jež se trestného činu doposud nedopustily.⁷⁰ V obecném měřítku sem můžeme zařadit rozsáhlé aktivity od činnosti Policie, jejíž přítomnost na veřejných prostranstvích snižuje atraktivnost pro spáchání trestného činu, či činnost soudů a nápravných zařízení, jež zvyšují uvědomování si rizika postihu pachatelů.⁷¹ Z jiného pohledu lze vnímat činnost školy, jejímž pilířem primární prevence sociálně-patologických jevů je vytvoření pohodového prostředí ve škole, spoluúčasť dětí a jejich motivace, zdravé učení a jeho přiměřenost či prostředí otevřeného partnerství.⁷² Jestliže je školní klima označeno jako příznivé, děti i mladiství se v takovémto prostředí cítí bezpečněji. Jedná se o prostředí, jež poskytuje menší prostor pro vznik sociálně patologických jevů, nežli prostředí opačné.

V rámci své práce se se o primární prevenci zmiňují i v kapitole 4 Zapojení MPSV ČR do prevence kriminality mládeže. Svou pozornost zaměřují zejména na oblast rodiny a služeb

⁶⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 284.

⁶⁹ PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 218.

⁷⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 259.

⁷¹ LAB, Steven. *Prevence kriminality*. In: *Některé zahraniční zkušenosti s prevencí kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 61.

⁷² GOLDOVÁ, Věra. *Hodnocení aktivit realizovaných v rámci minimálního preventivního programu*. Vsetín: Městský úřad, 2002, s. 52.

pro ni poskytovaných, jež si kladou za cíl podporu institutu rodiny v obtížných životních situacích.

Sekundární prevence spočívá ve schopnosti společnosti, orgánů trestní justice a dalších na prevenci se podílejících subjektů rozpoznat a prognózovat nepříznivé faktory, jež mohou vést ke vzniku trestné činnosti.⁷³ Sekundární prevence je zejména v kompetenci škol. Pedagogický slovník uvádí tedy následující definici: „..., *snaží se nežádoucí jevy včas odhalit a pracovat s nimi už v rané fázi jejich vzniku ...*“⁷⁴ Jako klíčovou oblast vnímám včasnou diagnostiku problému, díky níž lze zabránit pozdějším nepříznivým důsledkům.

Terciární prevencí rozumíme preventivní opatření, která jsou vypracovávána ve vztahu ke skupině jedinců, kteří se již trestné činnosti dopustili. Rozumí se jí předcházení recidivě trestné činnosti.⁷⁵ Uvedená prevence má jednak pomoci pachateli trestného činu ke změně jeho způsobu chování ve směru k prosociálnosti, ale také má pomoci státu, aby pachatel ke svým činům v budoucnu přistupoval zodpovědně a trestné činnosti se nedopouštěl.

3.1.3 Prevence sociální a situační

Z hlediska přístupů k prevenci rozlišujeme sociální a situační zaměření. „**Sociální prevence** je založena na zjištění, že existuje vztah mezi společenskými podmínkami pachatele a spácháním trestného činu.“⁷⁶ Vychází tedy z předpokladu, že pokud lze sociální prostředí jedince označit za optimální, s vysokou pravděpodobností se bude chovat prosociálně, a naopak. Na základě uvedeného lze vyvodit, že preventivní strategie budou směřovány do oblasti změny nepříznivých podmínek a vlivů v okolí jedince. Tyto strategie zahrnují tedy širokou škálu činností v oblastech zdraví, vzdělání, bydlení, zaměstnanosti, volného času atd. Jistě můžeme očekávat vztah mezi sociální prevencí a socializací. „*Proces socializace je vlastně začleňováním jedince do skupiny. Dítě nejdříve komunikuje se svými rodiči a učí se jednoduchá slova, později si osvojuje další pravidla chování. Příkladem rodičů, hraním her s vrstevníky a školní docházkou se dítě učí jednání, které od něj společnost očekává. Hovoříme o tom, že si během tohoto procesu osvojuje normy, hodnoty a sociální role a mnoho dalších dovedností.*“⁷⁷ Komplikace nastávají v případě, že jedinec vyrůstá v sociálně

⁷³ LAB, Steven. *Prevence kriminality*. In: *Některé zahraniční zkušenosti s prevencí kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 62.

⁷⁴ PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 218.

⁷⁵ ČERNÍKOVÁ, Vlastislava a kolektiv. *Sociální ochrana terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 10.

⁷⁶ *Organizace prevence kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1991, s. 30.

⁷⁷ JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003, s. 60.

nepodnětném prostředí, ať už se jedná o oblast rodiny či vrstevníků a nevhodného trávení volného času. Jak uvádí Matoušek: „...*delikvence mládeže je delikvencí skupin, má-li se někdo odchýlit z hrozící delikventní dráhy, musí se vymanit z vlivu delikventně jednající skupiny.*“⁷⁸ Pak je úkolem institucí či subjektů prevence kriminality, aby popsané nepříznivé faktory odstranily či se snažily jejich negativní dopad co nejvíce zmírnit.

Naproti tomu **prevence situační** vychází z faktu, že jisté typy trestné činnosti se vyskytují v určité době, na určitých místech a za určitých okolností. Příčinou kriminality jsou tedy situace samotné.⁷⁹ Pro kategorii mladistvých jsou příznačnou lokalitou zejména diskotéky, bary a jiná zábavná zařízení. Jako negativní prvek vystupuje i široká dostupnost alkoholu nejen v těchto podnicích, ale i mezi mládeží obecně. Jak je uváděno v publikaci *My, drogy a Evropa*, zkušenost s pitím alkoholu má u nás 98% šestnáctiletých studentů. K pravidelným konzumentům alkoholu se pak přiznává 46% studentů.⁸⁰ Souvislost zvyšování páchaní trestné činnosti mladistvými pod vlivem alkoholu je také již odborníky prokázanou skutečností. Dle Sanderse a Reye je pití alkoholu často pojátkem pro riskantní, či deviantní činnost mládeže. Rizikové chování pod vlivem alkoholu spojují zejména s rebélií, kouřením, rizikovými sexuálními aktivitami a experimentováním s nelegálními drogami.⁸¹ Znepokojující tedy není pouze sám fakt výrazného užívání alkoholu dětí a mladistvých, ale také skutečnost, jež jsou s jeho užíváním spjaty.

Stěžejní rozdíl mezi prevencí situační a sociální je ten, že situační prevence se nesnaží o zlepšení lidské povahy. Naopak usiluje o zamezení páchaní trestné činnosti praktickými, přirozenými a jednoduchými způsoby při nízkých ekonomických nákladech. V příloze č. 1 uvádím příklady šestnácti technik situační prevence kriminality zaměřených na omezování příležitostí.⁸²

Se situační prevencí bývá často spojována **teorie přesunu kriminality**. Spočívá v tom, že při zavedení určitých preventivních opatření se velikost kriminality v dané oblasti sníží. Nedojde však ke snížení kriminality v celkovém jejím podílu, ale část trestné činnosti se pouze přesune do jiné lokality.⁸³ Daná oblast však není doposud dostatečně prozkoumána. Felson a Clark naopak hovoří o opačném účinku, a sice že trestná činnost se v důsledku preventivního opatření nerozšíří do jiných časů a lokalit, ale někdy se zisky ze zacílených

⁷⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 279.

⁷⁹ *Organizace prevence kriminality*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1991, s. 31.

⁸⁰ PRESL, Jiří. *My, drogy a Evropa*. Praha: Medea Kultur, 2005, s. 10.

⁸¹ SAUNDERS, John a Joseph REY. *Young People and Alcohol*. Willey-Blackwell, 2011.

⁸² FELSON, Marcus a Ronald CLARKE. *Příležitost dělá zloděje*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 34.

⁸³ LAB, Steven. *Prevence kriminality*. In: *Některé zahraniční zkušenosti s prevencí kriminality*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 96.

preventivních opatření přesunou i mimo cíle daného zákroku. Jako příklad uvádějí situaci vzniklou v knihovně na University of Wisconsin. Knihy zde byly opatřeny elektronickými visačkami, které v případě pokusu o krádež rozezvučely alarm. Došlo ke snížení nejen počtu krádeží knih, ale i videokazet a dalších předmětů, které visačkami označeny nebyly.⁸⁴

Oba zmíněné preventivní přístupy zastávají své nepostradatelné místo. Absencí jednoho z nich by preventivní činnost jistě nebyla natolik efektivní. Daný fakt však platí pro prevenci kriminality obecně. Je důležité, aby se jednotlivé prvky vzájemně doplňovaly a nahlížely na problematiku v její komplexnosti. Přesto se ve své práci soustřeďují více na prevenci sociální. Mním, že v období dětství a dospívání lze na jedince prostřednictvím prvků sociální prevence působit mnohem efektivněji nežli v období dospělosti.

3.2 Historie prevence kriminality v České republice

V rámci nastínění vývoje či konstituování prevence kriminality v České republice se zaměřuji na období před rokem 1989 a po něm. Režim nastolený v letech 1969 až 1989 v Československé socialistické republice je nazýván obdobím tzv. normalizace. Vývoj prevence kriminality podléhal samozřejmě v té době státoprávnímu uspořádání.

Utváření preventivního systému v České republice před rokem 1989 byly centralizovaně pověřeny státní a společenské instituce, jež patřily do okruhu subjektů prevence kriminality, přičemž výsadní postavení zaujímal Komunistická strana Československa a její orgány. Do její pravomoci spadalo vymezování koncepce boje s kriminalitou a určování linie trestní politiky. U orgánů činných v trestním řízení zastávala koordinující úlohu prokuratura.⁸⁵ Nositeli konkrétních aktivit pak byly okresní správy Sboru národní bezpečnosti a příslušné komise národního výboru. Takto nastolený a fungující systém byl považován spíše za formální.⁸⁶ Jednalo se o nekomplexní systém, řada oblastí byla zanedbávána. Prevence existovala spíše na papíře, nežli v praxi.

K výrazným změnám došlo po roce 1989. Hovoříme o období po „Sametové revoluci“, období svržení komunistického režimu a obnovy demokracie. Jak uvádí Zapletal, po tomto roce došlo ke konstituování nového systému prevence kriminality. V roce 1991 Československý helsinský výbor vydal dokument Právo občanů na bezpečnost v právním státě. Při všech vládách byly ustanoveny Výbory pro prevenci kriminality, tyto pak dále

⁸⁴ FELSON, Marcus a Ronald CLARKE. *Příležitost dělá zloděje*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 41-42.

⁸⁵ NEZKUSIL, Jiří. *Československá kriminologie*. Praha, 1978, s. 121-124.

⁸⁶ ZAPLETAL, Josef a kolektiv. *Prevence kriminality*. 3. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, s. 43.

připravovaly jednotlivé preventivní programy. Za zásadní významnou změnu lze považovat Programové prohlášení vlády České republiky z roku 1996, v jehož rámci se vláda zavazuje k věnování prevenci kriminality zvýšenou pozorností. Jako prioritu označil velká města a ohrožené skupiny dětí a mládeže.⁸⁷ Do celého procesu utváření prevence byla vložena systémová poslušnost, funkčnost a koordinace jednotlivých článků.

3.3 Současný systém prevence kriminality v ČR

Východiskem pro jakékoliv další detailnější zaměření na jednotlivé aktivity prevence je charakteristika základního systému.

Dnešní systém prevence je koordinovanější a skládá se z rozsáhlejšího množství dílčích složek, nežli systém před rokem 1989. Za významný milník při utváření prevence kriminality v České republice je považován rok 1993. V tomto roce vznikl Republikový výbor pro prevenci kriminality. Jak uvádí Matoušek, výbor zastává roli vrcholného orgánu až do současnosti. Jeho součástí jsou zástupci veškerých, do problematiky zainteresovaných, ministerstev a dále zástupci Mezirezortní protidrogové komise, Policie ČR, Nejvyššího státního zastupitelství, Vězeňské služby ČR a Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, přičemž celému výboru předsedá ministr vnitra. Jmenovaný orgán disponuje státními prostředky, jež jsou určeny na podporu komplexních preventivních programů na místní úrovni.⁸⁸ Jedná se o mezirezortní, metodický, iniciační a koordinační orgán. V rámci mezirezortní spolupráce je vytvořen systém prevence kriminality, jež se opírá o resortní preventivní programy, programy prevence kriminality na místní úrovni, aktivity Policie ČR, nestátních neziskových organizací i podnikatelských subjektů.⁸⁹ Vybudováním Republikového výboru pro prevenci kriminality byl mimo jiné kladen důraz na stěžejní úlohu měst a obcí při realizaci vlastní preventivní politiky. Další důležitou skutečností, jež ovlivnila rozvoj prevence kriminality, bylo usnesení vlády z roku 1994, kterým byl přijat Program sociální prevence a prevence kriminality. Zde vláda uložila povinnost vypracování resortních programů činnosti v oblasti prevence kriminality. Ústřední principy systému byly poprvé

⁸⁷ ZAPLETAL, Josef a kolektiv. *Prevence kriminality*. 3. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, s. 44.

⁸⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 283.

⁸⁹ Republikový výbor pro prevenci kriminality. Ministerstvo vnitra ČR [online]. [cit. 2011-01-23]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/republikovy-vybor-pro-prevenci-kriminality-37669.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

vyjádřeny ve Strategii prevence kriminality do roku 2000.⁹⁰ Od této doby jsou strategie na základě současného stavu a trendů pravidelně aktualizovány.

3.3.1 Organizace systému

Problematika prevence kriminality je oblastí, jež by měla být účelně koordinována. V průběhu let dochází k jejímu postupnému konstituování.

Jak již jsem zmínila výše, současným vrcholným orgánem je Republikový výbor pro prevenci kriminality. Plní ústřední metodickou a koordinační roli na centrální úrovni. Ústřední orgány, jež jsou v tomto výboru zastoupeny, se podílejí na jeho činnosti a realizaci úkolů obsažených ve Strategii prevence kriminality. Mimo tyto povinnosti zmíněné orgány vytvářejí vlastní preventivní programy. Dále orgány, působící na centrální úrovni, poskytují místním orgánům zejména metodické vedení, informace i do jisté míry ekonomickou podporu. Za základ celého systému je však považována právě prevence kriminality na místní úrovni. Příprava a praktická realizace preventivní práce spadá do kompetencí obecních zastupitelstev. Důležitou roli plní komise prevence, které jsou zřizovány při jednotlivých městských úřadech. V daných komisích jsou přítomni zástupci státních i nestátních institucí. Mezi další aktéry prevence na místní úrovni řadíme manažery prevence, metodiky prevence na školách, romské asistenty atd.⁹¹ Účelem současného systému je zapojit do činnosti prevence kriminality co nejrozsáhlejší spektrum aktérů.

Kdybych měla na takto zavedený systém nahlížet z teoretického hlediska, jako vodítko mi poslouží tzv. teoretické modely prevence. Zapletal hovoří o třech – tradiční model, francouzský a britský.⁹² Výše popsaný systém nejvíce odpovídá britskému modelu. Za jeho ústřední myšlenku se považuje v první řadě odpovědnost jedinců za sebe sama. Požadavkem pro takto konstituovaný systém je fungující občanská společnost a vysoká vážnost policie. Ke své činnosti používá především technické a organizační opatření.⁹³ Dodávám však, že v žádné

⁹⁰ HAVRDOVÁ, Egle a Martin CEJP. *Tvorba a realizace projektů prevence kriminality mládeže*. Praha: Centrum pro veřejnou politiku, 2007, s. 64.

⁹¹ Tamtéž, s. 65-66.

⁹² V popředí tradičního modelu stojí zejména sekundární a terciární prevence. Neklade si za cíl být komplexní. Soustřeďuje se na dílčí, zvláště závažné problémy, které pak řeší především z centrální úrovně. Jeho nevýhodou je přílišná obecnost a fakt, že přináší pouze dílčí efekt. Francouzský model se hlásí k myšlence, že kriminalitu lze snížit vytvořením příznivých podmínek pro socializační proces. Usiluje o co nejširší síť sociálního zabezpečení. Zaměřuje se na rozvoj vzdělanosti, kultury, zaměstnanosti, bydlení i sledování zdravotního stavu. K jeho nevýhodám patří vysoké personální a materiální zdroje i obtížné vyhodnocování prevence. ZAPLETAL, Josef a kolektiv. *Prevence kriminality*. 3. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, s. 29-30.

⁹³ Tamtéž, s. 30.

zemi se neuplatňuje ryze tradiční, francouzský či britský model. Vždy se jedná o preferenci jednoho z uvedených, avšak s prvky modelů ostatních.

3.3.2 Zapojení státních subjektů do prevence kriminality

K přiblížení systému prevence z praktického hlediska uvádím postavení jednotlivých ministerstev k prevenci, náplň jejich práce, jednotlivé oblasti působnosti či kompetence, jež jim byly v rámci jejich účasti v Republikovém výboru pro prevenci uloženy. Domnívám se, že volba začlenění úkolů prevence v moci ministerstev je vhodná z důvodu, že na problematiku poskytne komplexní a přitom přehledný náhled.

1. Ministerstvo vnitra

Dominantním resortem, odpovědným za koordinaci politiky státu v oblasti prevence kriminality, je Ministerstvo vnitra ČR. Jednou z oblastí jeho činnosti je tvorba Strategie prevence kriminality České republiky. Jedná se o stěžejní dokument, jež komplexně pohlíží na problematiku preventivní činnosti. První strategie byla zpracována ministrem vnitra v roce 1996. Od této doby je dokument pravidelně koncipován vždy na čtyřleté období.⁹⁴

Za obecné cíle zmíněné Strategie je považováno:⁹⁵

- snižování míry a závažnosti trestné činnosti,
- zvyšování pocitu bezpečí občanů,
- snížení výskytu delikventní činnosti u cílových skupin definovaných ve Strategii a jejich ochrana,
- tvorba efektivního a koordinovaného systému prevence kriminality,
- celistvý přístup v komunitách vybudovaný na spolupráci obce, Policie ČR a dalších subjektů,
- tvorba funkčního systému sběru, předávání a poskytování informací v oblasti prevence kriminality na všech úrovních subjektů prevence.

Důležitou úlohu při tvorbě prevence v rámci jmenovaného resortu zastává Odbor prevence kriminality. Odbor funguje od 1. ledna 1996. Mezi jeho stěžejní činnosti patří:⁹⁶

- vytváření Strategie prevence kriminality ČR,

⁹⁴ Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2012 až 2015. Ministerstvo vnitra ČR [online]. s. 4 [cit. 2012-02-10]. Dostupná z: <http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-kriminality.aspx>

⁹⁵ Tamtéž, s. 10-11.

⁹⁶ Odbor prevence kriminality – základní informace. Ministerstvo vnitra ČR [online]. 2011, s. 3-4 [cit. 2012-02-10]. Dostupná z: <http://www.mvcr.cz/clanek/odbor-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

- koordinování subjektů a aktivit podílejících se na prevenci,
- příprava, realizace a metodické vedení preventivních programů,
- vynakládání finančních prostředků ze státního rozpočtu na oblast prevence kriminality atd.

Z uvedených poznatků vyplývá, že jakékoliv dlouhodobé a komplexní pohlížení na preventivní aktivity je právě v kompetenci Ministerstva vnitra ČR. Zásadní úlohu při procesu utváření preventivních programů zastává Odbor prevence kriminality.

Pro cílovou skupinu mládež se v současné době snad nejvíce skloňuje program Systém včasné intervence. Ten je zaměřen na ohrožené děti a jejich rodiny. Jeho účelem je vnést do práce s danou cílovou skupinou v konkrétní lokalitě koordinovanost činností subjektů, jež se na práci s rodinou podílejí. V systému kooperuje skupina odborníků, jež je zvaná Tým pro mládež. Jednotliví zástupci pocházejí z oblastí - OSPOD, Policie ČR, justiční orgány, obecní policie, úřady práce, zdravotnická zařízení, školy a školská zařízení a nestátní neziskové organizace. Účinnost práce je zesílena následně společným informačním systémem spravovaným místně příslušným OSPOD.⁹⁷ Sestavení Týmu pro mládež a informačního systému hodnotím jako velmi pozitivní opatření. Domnívám se, že uvedenými změnami je do procesu vložena vyšší provázanost a na základě informačního systému pak i včasější identifikace nedostatků. Co nejranější rozpoznání problému může být mnohdy pro jeho efektivní řešení nejen ku prospěchu, ale i klíčové.

Zapletal činnost ministerstva rozděluje do dvou základních oblastí:⁹⁸

a. mezirezortní. V rámci mezirezortního působení se zabývá obzvláště preventivní aktivitou na místní úrovni (program Partnerství) a snaží se podněcovat aktivity obcí, občanského sektoru a podnikatelských subjektů.

b. vnitrozortní. Za náplň práce v oblasti vnitrozortní řadíme vytváření systému preventivní policejní práce, její následné začlenění do aktivit na místní úrovni. Významná je dále poradenská, analytická a informační činnost Policie ČR a další vzdělávání zainteresovaných pracovníků. Za přirozenou součást lze následně považovat informační propojení zainteresovaných subjektů.

⁹⁷ Seznamte se – odbor prevence kriminality. Ministerstvo vnitra ČR [online] [cit. 2012-21-1]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/seznamte-se-odbor-prevence-kriminality-460981.aspx>

⁹⁸ ZAPLETAL, Josef a kolektiv. *Prevence kriminality*. 3. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, s. 47.

2. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Funkce jmenovaného ministerstva je v rámci prevence kriminality mládeže často zmiňována. Vzhledem k mnou zvolené cílové skupině přirozeně zaujímá jedno z nejvýraznějších postavení.⁹⁹ Jedná se o odborně organizovanou instituci, jež díky devítileté povinné školní docházce přichází do styku s každým dítětem. Preventivní aktivity ve škole tvoří základní pilíř primární prevence různých forem rizikového chování.

Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007 – 2013 si za hlavní cíle stanovuje tvorbu vhodných podmínek pro:¹⁰⁰

- podporu existence zdravého životního stylu,
- uplatnění mladých lidí ve společnosti,
- ochranění jedinců před negativními jevy,
- naplňování významu rodiny,
- osobnostní rozvoj mladých lidí,
- výchovu k oblastem jako aktivní občanství, participace.

Co nejučinnější provádění primární prevence, a tedy i popsanych cílů, je v daném resortu zabezpečeno na základě horizontálního a vertikálního organizačního systému. Horizontální úroveň tvoří:¹⁰¹

- spolupráce s věcně příslušnými resorty - ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo vnitra, ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo obrany, ministerstvo financí a ministerstvo spravedlnosti,
- spolupráce s nadresortními orgány - Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky a Republikový výbor prevence kriminality,
- pracovní skupina primární prevence složená ze zástupců věcně příslušných resortů, krajů, akademické obce, nestátních neziskových organizací, školských poradenských zařízení, vysokých škol, přímo řízených organizací ministerstva a vybraných odborníků na danou problematiku.

⁹⁹ RADIMECKÝ, Josef. *Prevence a škola – jak se to rýmuje?*. Ústí na Labem: Reliéf – White Light I., 2009, s. 5.

¹⁰⁰ Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007 – 2013. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. s. 10 [cit. 2011-01-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/koncepce-statni-politiky-pro-oblast-deti-a-mladeze-na-obdobi-2007-2013>

¹⁰¹ Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [online]. 2009, s. 10 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.kr-stredocesky.cz/portal/odbory/Skolstvi/prevence/strategie-prevence-rizikovych-projevu-chovani-u-deti-a-mlade-1554531152.htm>

Na vertikální úrovni se ministerstvo zabývá metodickým vedením a souladem sítě koordinátorů. Zmíněná síť je tvořena krajskými školskými koordinátory prevence (pracovníci odborů školství, mládeže a tělovýchovy krajských úřadů), metodiky prevence (pracovníci pedagogicko-psychologických poraden) a školními metodiky prevence (vybraní pedagogové ve školách a školských zařízeních).¹⁰²

Pozornost prevence sociálně patologických jevů ministerstvo soustřeďuje do různých kritických oblastí, jimiž jsou dospívající ohroženi. Je za ně považováno:¹⁰³

- agrese, šikana, kyberšikana, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie
- záškoláctví,
- závislostní chování, užívání všech návykových látek, gambling
- spektrum poruch příjmu potravy,
- negativní působení sekt,
- sexuální rizikové chování.

Komplexní systémový prvek realizace preventivních aktivit na školách představuje **Minimální preventivní program**.¹⁰⁴ Pokud je k jeho zavádění přistupováno zodpovědně a není brán pouze jako formalita, lze dosahovat v oblasti rizikového chování dětí pozitivních změn. Jako příklad uvádím uplatnění metody aktivního sociálního učení, jež je do preventivního programu zařazena na Odborném učilišti v Havířově. Studie se účastnilo celkem 167 žáků uvedené školy. Interaktivní program probíhal po celý školní rok, vždy jednou týdně. Program byl zaměřen na skupinovou formu práce, jež zasahovala do oblastí sebepoznávání, poznávání druhých, nácvik dovedností při jednání s lidmi, efektivní způsoby řešení konfliktu, situační úkolové hry a další. Po jeho ukončení byly zjištěny následující výsledky:¹⁰⁵

- podíl studentů vyznačující se rizikovým chováním zůstává nezměněn – 43%,
- snížení počtu jedinců, jež se dopustili delikventní činnosti o 2,67%,
- snížení zkušenosti s opakovaným užíváním drog z 23,9% na 14,91%,

¹⁰² Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [online]. 2009, s. 11 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.kr-stredocesky.cz/portal/odbory/Skolstvi/prevence/strategie-prevence-rizikovych-projevu-chovani-u-deti-a-mlade-1554531152.htm>

¹⁰³ Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [online]. 2010, s. 1 [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/20274>

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 3.

¹⁰⁵ KREJČÍŘOVÁ, Olga. *Intervenční skupinové metody v prevenci kriminality*. Vsetín: Město Vsetín, 2003, s. 30-31.

- zvýšení sociálních kompetencí studentů o 17,54%,
- zvýšení schopnosti předvídat důsledky svého jednání a nevyvolávat neuvážené konflikty z 53% na 70%,
- u 10ti% jedinců došlo k urovnání vztahů s rodiči,
- snížení nepovažování alkoholu za nedílnou součást života u 10-ti% učňů.

Popsaná studie smysluplnost zavedení Minimálních preventivních programů do škol potvrzuje. Na základě zvolené metody žáci získali řadu návyků (např. sociální kompetence, urovnání vztahů s rodiči, nevyvolávání konfliktů), jež uplatní v rámci mezilidské interakce po celý svůj život. Nedošlo tedy pouze ke snížení nebezpečí vzniku rizikového chování, ale k celkové kultivaci osobnosti mladého jedince.

Je důležité mít na paměti, že mimo prevence zaměřené na výše uvedené oblasti (záškoláctví, patologické hráčství, atd.) je pro zdravý vývoj jedince v rámci školního prostředí potřebné opakované prožívání školní úspěšnosti. Každá osoba je schopná v určité oblasti podat kvalitní výkon. Je ale nezbytné, aby učitel na základě individuálního přístupu a diagnostiky dokázal zmíněnou oblast rozpoznat a navazoval na ni při rozvoji osobnosti jedince. Biglan, Wang a Walberg tvrdí, že 50% dětí, jež se potýkají s problémy chování, mají taktéž problémy akademické či některou z poruch učení.¹⁰⁶ Pocit školní úspěšnosti v některé z dílčích oblastí by měl být součástí školní docházky každého jedince.

3. MPSV

Kompetencemi spadajícími pod záštitu MPSV ČR se zabírám v následující kapitole. Nyní pouze upozorním na skutečnost, že zmíněné ministerstvo se z velké části věnuje prevencí sociální. Při vymezení činnosti prevence kriminality mládeže v rámci tohoto ministerstva je důležitý úhel pohledu, se kterým se na problematiku pohlíží. Zda svou pozornost budete směřovat pouze na nezletilého jedince, či budete brát v potaz i jeho širší sociální prostředí. Významnou roli při vzniku delikvence u dospívajících hraje často i rodina, z které jedinec pochází. I z tohoto důvodu se domnívám, že by pozornost při prevenci kriminality mládeže měla být zaměřena právě na pomoc rodinám, ve kterých je prokázána existence určitého problému, či rodinám nacházejících se v obtížné životní situaci, jež poskytuje prostor pro vznik určité patologie.

¹⁰⁶ BIGLAN, Antony, WANG, Margaret a Herbert WALBERG. *Preventing Youth Problems*. Springer, 2003, s. 14.

4. Ministerstvo spravedlnosti

Součinnost ministerstva spravedlnosti v problematice prevence kriminality sahá zejména do oblastí legislativní a výkonné. Jeho nezastupitelnou součástí tvoří **Institut kriminologie a sociální prevenci**, jehož je zřizovatelem.¹⁰⁷ Jedná se o výzkumné pracoviště. Jeho činnost je soustředěna na udržování a rozvoj poznatků v oblasti kriminality a jiných sociálně patologických jevů. Obrovský význam tkví také v zpřístupňování aktuálních relevantních empirických i teoretických poznatků nejen z České republiky, ale i ze zahraničí. Ve svém aktuálním Střednědobém plánu výzkumné činnosti Institutu pro kriminologii a sociální prevenci na období 2012 – 2015 se v oblasti prevence soustřeďuje právě na cílovou skupinu dětí.¹⁰⁸

V konečném důsledku je ministerstvo dále odpovědné za zacházení s obviněnými i odsouzenými mladistvými.¹⁰⁹ Nejedná se již o přímou účast na preventivní činnosti, ale jistě i výkon této represivní složky se podílí na utváření vývoje jedince a jeho budoucího jednání.

Do působnosti ministerstva spadá dále institut **probační a mediační služby**. Ten byl zřízen na základě zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě ČR. Za jeho účel se považuje zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností. O jeho spojitosti s kriminalitou mládeže se blíže zmiňuji v následující kapitole.

5. Ministerstvo zdravotnictví

Přímou náplň práce v rámci prevence kriminality dětí a mladistvých v resortu zmíněného ministerstva nenalezneme. Místo toho se však zajímá o další důležitá odvětví, jež negativně zasahují život dospívajících a která v konečném důsledku mohou vést ke vzniku delikventního chování.

Jak uvádí Matoušek, ministerstvo zdravotnictví se soustředí na prevenci týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Dále se pomocí obětem trestné činnosti podílí na léčbě drogově závislých, či léčbě pachatelů trestné činnosti s duševní chorobou.¹¹⁰ Je zřejmé, že prevence kriminality a prevence drogové závislosti je v úzkém kontaktu. Nasvědčuje tomu i přítomnost zástupců Mezirezortní protidrogové komise v již zmiňovaném Republikovém výboru pro prevenci kriminality.

¹⁰⁷ ZAPLETAL, Josef a kolektiv. *Prevence kriminality*. 3. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, s. 48.

¹⁰⁸ Střednědobý plán výzkumné činnosti Institutu pro kriminologii a sociální prevenci na období 2012 – 2015. Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online]. [cit. 2011-01-23]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/cinnost.html>

¹⁰⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 284.

¹¹⁰ ZAPLETAL, Josef a kolektiv. *Prevence kriminality*. 3. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, s. 48.

Oblast prevence rizikového chování je dále nepřímo ošetřena v dlouhodobém programu zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR: **Zdraví pro všechny v 21. století** – Program 21. Ten byl schválen vládou ČR dne 30. října 2002 (usnesení vlády č. 1046). Celý dokument stanovuje celkem 21 cílů, přičemž každý z nich má určeny další dílčí úkoly. V jednotlivých oblastech je popsán jejich současný stav, aktivity ke splnění dílčího úkolu a ukazatele monitorování. Cíle, zaměřené na mládež, shledávám zejména tyto:

- **Cíl č. 4 Zdraví mladých.** Úkolem čtvrtého cílu je vytvořit podmínky, aby byli mladí lidé do roku 2020 zdravější a schopnější plnit svoji roli ve společnosti. Jmenovaný cíl poznamenává, že v období dětství a dospívání jedinec získává sociální a zdravotní návyky, jež si uchovává po celý život. Souvislost se zdravým vývojem mladých lidí spatřuje zejména s dobrým rodinným i dalším sociálním zázemím. Odkazuje na dorostové lékařství, podle něhož je základem zdravého vývoje jedince žití v harmonické rodině. Do centra zájmu tedy staví důležitost institutu rodiny a jí nabízenou podporu. Dále se soustřeďuje na vymezení zdravotních rizik typických pro zmíněné životní období. Spatřuje jimi drogy, tabák, alkohol a touhu po sexuálních zkušenostech.¹¹¹
- **Cíl č. 12 Snížit škody způsobené alkoholem, drogami a tabákem.** Za závazné považuje výrazně snížit do roku 2015 nepříznivé důsledky návykových látek, jako je tabák, alkohol a psychotropní drogy. Upozorňuje na fakt, že drogy mají nejen toxické účinky, ale i vážné sociální dopady, vliv na psychiku jedince a v neposlední řadě i zvyšují riziko některých závažných infekcí.¹¹²

Mnou zvolené cíle potvrzují hledisko, že i ministerstvo zdravotnictví plní při prevenci rizikového chování určitou funkci. Komplikovaná a rozsáhlá oblast, jakou prevence kriminality jistě je, vyžaduje celistvý přístup a provázanost široké sítě subjektů.

Kapitola poskytla možnost náhledu do organizace prevence kriminality v České republice. Vzhledem k vývoji před rokem 1989 lze pozorovat významný pokrok. Na mysli mám zejména snahu o komplexní pojetí problematiky, systémové začlenění jednotlivých prvků a snahu o zapojení co nejširšího okruhu subjektů, patřících jak do sféry státní, ale i nestátní. Chci podotknout, že za významný prvek prevence kriminality dětí a mladistvých se považuje zejména prevence primární, do jisté míry i sekundární a dále pak prevence sociální.

¹¹¹ Zdraví pro všechny 21. století. Ministerstvo zdravotnictví ČR [online]. s. 20 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/dokumenty/zdravi-pro-vsechny-v-stoleti_2461_1101_5.html (Poznámka: Dokument Zdraví 21 – Cíle 1-9).

¹¹² Tamtéž, s. 12. (Poznámka: Dokument Zdraví 21 – Cíle 10-21).

Tyto zmíněné se řadí zejména do kompetence ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a ministerstva práce a sociálních věcí. Konkrétními aktivitami, pomocí kterých druhý jmenovaný orgán preventivní činnost uskutečňuje, se konkrétněji zabývám v následující kapitole.

4 Zapojení MPSV ČR do prevence kriminality mládeže

Příčiny negativních projevů jednání resp. jednání¹¹³ kriminálního jsou velmi rozličné. Výrazný prostor je připisován vlivu rodinného prostředí. Rodina plní stěžejní funkci při vývoji dítěte, jeho socializaci, předávání vzorců chování atd., nepřímo zastává i preventivní funkci. Ne vždy je ale rodina schopná svépomocí uložené funkce plnit, ať už je příčina jakákoliv. Rozhodla jsem se tedy, že v rámci jmenované kapitoly se nebudu soustřeďovat na prevenci kriminality určenou pouze pro děti a mladistvé, ale zaměřím se na prevenci určenou pro rodinu jako celek. Dallas a McLaughlin tvrdí, že sociální problémy v rodině vycházejí ze sociálních problémů společnosti a z provádění státní intervence. Dle jejich názoru lze blahobyt společnosti ztotožnit s blahobytem rodiny. Zmiňují se také, že není divu, že tato základní sociální instituce při plnění svých úkolů čím dál častěji selhává.¹¹⁴ Nelze tedy vždy hledat příčiny selhání v jedinci samotném, ale je nutné na problematiku pohlížet komplexněji i v jejím společenském kontextu.

Domnívám se, že jestliže bude rodině nabídnuta pomoc při zvládnutí její nepříznivé sociální situace¹¹⁵, bude schopna efektivněji plnit jí určené funkce¹¹⁶. „*Komplexní účinná politika podporující rodinu v jejich funkcích (prorodinná politika) vychází z přesvědčení, že péče o děti a jejich výchova není jen soukromou záležitostí rodičů, ale i významným prvkem úspěšného rozvoje společnosti. Pomoc rodinám ze strany státu musí být vnímána jako sociální investice do budoucího rozvoje celé společnosti, ...*“¹¹⁷ I citovaná pasáž je postavena na faktu, že jestliže se rodině dostane souhrnné péče, budou její členové v budoucnu pro společnost prospěšnější. To znamená, že jejich chování budeme moci považovat za konformní.

¹¹³ Je důležité rozlišovat mezi pojmy jednání a chování. Jednání dle psychologického slovníku chápeme jako záměrné chování, jež je založené na určité motivaci. Mění se jím dosavadní stav či situace (s. 245). Zatímco chování lze charakterizovat jako souhrn vnějších projevů, činností. Jde obecně o jednání či reakci organismu (s. 211). HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 245, 211.

¹¹⁴ DALLOS, Rudi a Eugene MCLAUGHLIN. *Social Problems and the Family*. London: Sage Publications, 2003, s. 10.

¹¹⁵ Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších právních předpisů, § 3 se nepříznivou sociální situací se rozumí: „...oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením.“

¹¹⁶ Institut rodiny prochází v průběhu let transformací. Její funkce tedy nezůstávají beze změny. Kraus mezi současné funkce rodiny řadí biologicko-reprodukční funkci, sociálně-ekonomickou, socializačně- výchovnou. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 79–80.

¹¹⁷ Národní koncepce rodinné politiky. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2005, s. 4 [cit. 2012-01-25]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf

Z existujících ministerstev se pomocí rodině a dětem věnuje zejména MPSV ČR. Toto lze soudit i z vymezení jeho působnosti dle zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, § 9: „*MPSV je ústředním orgánem státní správy pro pracovněprávní vztahy, bezpečnost práce, zaměstnanost a rekvalifikaci, kolektivní vyjednávání, mzdy a jiné odměny za práci, důchodové zabezpečení, nemocenské pojištění, nemocenské zabezpečení, sociální péči, péči o pracovní podmínky žen a mladistvých, právní ochranu mateřství, péči o rodinu a děti, péči o občany, kteří potřebují zvláštní pomoc, a pro další otázky mzdové a sociální politiky.*“¹¹⁸ Na základě citované pasáže se domnívám, že volba MPSV v souvislosti s péčí o rodinu je správná.

V předešlé kapitole jsem uvedla, že zmíněné ministerstvo se zabývá zejména prevencí sekundární a sociální. Do určité míry zde můžeme shledat i prvky primární prevence. Jak poznamenává Matoušek, účelem efektivní primární prevence by nemělo být pouze zabraňování budoucímu kriminálnímu chování, nýbrž by měla předcházet vzniku jakéhokoliv sociálního selhání. (kriminality, užívání drog, odpadávání ze škol, předčasné těhotenství, ...).¹¹⁹ Jestliže uvedené vztáhnou na institut rodiny, účelem primární prevence lze rozumět předcházení vzniku sociálního selhání při vzniku nepříznivé sociální situace. Tou může být nezaměstnanost živitele rodiny, rozvod manželů, domácí násilí apod.

4.1 Sociální politika státu jako součást prevence

Veškeré aktivity, jež jsou v rámci podpory rodiny ze strany státu uskutečňovány, můžeme vnímat jako součást státní rodinné politiky. Ta je chápána jako podmnožina politiky sociální. Jejich definicí existuje nespočetné množství. Jako stěžejní se jeví poukázat na její dvojí vnímání, a sice sociální politiky jako vědního oboru a sociální politiky jako praktické činnosti.¹²⁰ V centru mého zájmu stojí druhý úhel pohledu, sociální politika jako praktická činnost. Krebs ji definuje takto: „... *sociální politika je politikou, která se primárně orientuje k člověku, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života.*“¹²¹ Jak je zřejmé, každý jsme součástí sociální politiky. Potůček hovoří o tom, že všichni se podílíme jak na jejím spoluvytváření, tak jsme zároveň vystaveni

¹¹⁸ Zákon č. 2 ze dne 8. ledna 1969 o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR a o změně a doplnění dalších zákonů.

¹¹⁹ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 261.

¹²⁰ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 102.

¹²¹ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha: ASPI, 2007, s. 17.

sociálním podmínkám, jež nejsou v naší moci, jsou dány vnějšími okolnostmi.¹²² Těmito okolnostmi se rozumí oblast hospodářských, sociálních a politických podmínek. Krize rodiny, jež je v současné době často skloňována, bývá jejími členy vnímána jako osobní selhání, avšak je důležité si uvědomit, že její příčiny mohou ležet i mimo rodinu, právě v již zmíněných vnějších okolnostech.¹²³ Nebezpečnost poznačených okolností spočívá ve faktu, že tyto nemají občané možnost ovlivňovat. V nepříznivé situaci se může ocitnout každý z nás.

Soudím, že vztah sociální, potažmo rodinné politiky státu a prevence kriminality mládeže je z mého výkladu zřejmý. Konkrétní souvztažnost lze nalézt i při vymezení funkcí sociální politiky. Jednou z nich je funkce preventivní. Krebs tvrdí, že: „*Snahou je zabránit zcela nebo alespoň v co největší míře tomu, aby k nežádoucím sociálním situacím vůbec nedocházelo (poškození zdraví, nezaměstnanost, bída, alkoholismus, kriminalita apod.)*.“¹²⁴ Podle něj existuje tedy určitý vztah mezi prevencí kriminality a působením funkčně nastavené sociální politiky.

Dílejší oblastí sociální politiky je již zmíněná politika rodinná. **Dle Národní koncepce rodinné politiky je jejím základním cílem** vytvoření příznivého společenského klimatu a rodinných podmínek, jež by umožňovaly lidem uskutečňovat vlastní životní strategie v partnerské a rodičovské oblasti.¹²⁵ Jedná se tedy o vytvoření takového klimatu a podmínek, jež by neposkytovaly prostor pro vznik nepříznivé sociální situace. V návaznosti na základní cíle pak tento dokument poukazuje i na **cíle odvozené**. Pokládá za ně:¹²⁶

1. postavit vytváření všestranně příznivých podmínek pro rodinu do centra pozornosti země,
2. zesilovat vědomí hodnoty rodiny a vlastní odpovědnosti za její funkčnost a stabilitu, zejména u mladé generace,
3. posilovat ekonomickou a sociální suverenitu rodin a jejich členů prostřednictvím daňového systému a systému sociálního zabezpečení tak, aby byla schopna plnit svoji úlohu,
4. koncipovat rodinnou politiku jako dlouhodobou celospolečenskou aktivitu koordinovanou veřejnou správou za účasti co nejširšího množství dalších subjektů,

¹²² POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 30.

¹²³ Tamtéž, s. 102.

¹²⁴ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha: ASPI, 2007, s. 61.

¹²⁵ Národní koncepce rodinné politiky. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2005, s. 9 [cit. 2012-01-25]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf

¹²⁶ Tamtéž, s. 9.

5. rozvíjet výzkum poskytující poznatky o aktuálních a perspektivních potřebách rodin a vhodných způsobech jejich uspokojování.

Lze říci, že podobně cíle rodinné politiky vnímá i Potůček. Komplexně za ně považuje ekonomickou, sociální a právní ochranu, dále podporu rodiny a jejich závislých členů a řádnou výchovu dětí.¹²⁷ Cíle sociální politiky jsou naplňovány konkrétními opatřeními. Jejich rozsah se odvíjí od modelu sociální politiky, k němuž se konkrétní stát přiklání.

4.2 Podpora rodin s dětmi

Variabilita typů nepříznivých sociálních situací, v nichž se může rodina ocitnout, je široká. Každá rodina se s určitým problémem vypořádává svým způsobem, a proto potřebuje i různou míru pomoci od společnosti. Jak již jsem nastínila, míra pomoci je do určité míry ovlivňována i rodinnou politikou. Současná opatření konkrétní možnosti pomoci rodině lze kategorizovat do dvou skupin – **finanční podpora rodiny a aktivity k podpoře rodiny**.¹²⁸

Finanční podporou se rozumí daňová opatření zvýhodňující institut rodiny. V současné době existuje daňové zvýhodnění na vyživované dítě žijící s poplatníkem v domácnosti ve formě slevy na dani, daňového bonusu či kombinací obou. Mezi další daňové opatření, zaměřené na podporu rodiny, řadíme odpočet na manželu či manželku, neboli slevu na dani.¹²⁹

Za další významný prvek je považován **systém státního sociálního zabezpečení**. Dle MPSV ČR je zmíněný systém tvořen čtyřmi pilíři - sociální pojištění, státní sociální podpora, pomoc v hmotné nouzi a v poslední řadě dávky sociální péče pro osoby se zdravotním postižením.¹³⁰ Podmínky nároku na jmenované dávky jsou upraveny jim souvztažnou právní úpravou. Jedná se zejména o:

- zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších právních předpisů,
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších právních předpisů,

¹²⁷ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 102.

¹²⁸ Rodina a ochrana práv dětí. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/4>

¹²⁹ Zákon č. 586 ze dne 20. listopadu 1992 o daních z příjmů a o změně a doplnění dalších zákonů.

¹³⁰ Rodina a ochrana práv dětí. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/4>

- zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, ve znění pozdějších právních předpisů,
- vyhláška č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osob se zdravotním postižením,
- vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.

Nakolik finanční podpora působí preventivně na vznik nežádoucího chování lze obtížně určit. Podle mého názoru je mnohem příznivější tvrdit, že zmíněná finanční podpora může zabránit prohloubení problému spjatého s nedostatkem financí. Za důležitý ukazatel pokládám úroveň finanční gramotnosti jedinců, jež se získanými prostředky nakládají. Bohužel u rodin se často setkáváme s nedostatkem v rámci finanční gramotnosti. Matoušek zavádí pojem klasický model delikventní rodiny. Charakteristickým pro tento typ rodiny je její náležitost ke skupině sociálně slabých, pobírání dávek sociální podpory a nezájem o zlepšení situace.¹³¹

Nezájem o zlepšení své dosavadní situace může pramenit právě z faktu, že tyto osoby disponují nízkou finanční gramotností. Opakovaně nejsou schopny nalézt ze vzniklé situace východisko a postupně se u nich dostavuje pocit rezignace. Jako prospěšné se tedy jeví věnovat této oblasti zvýšenou pozornost. V rámci posílení finanční gramotnosti byl vytvořen dokument „Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách“, dále pak „Strategie finančního vzdělávání“ a v neposlední řadě byly vybudovány tzv. standardy finanční gramotnosti, jež jsou součástí prvně zmíněného dokumentu.¹³² Jestliže dítě či dospívající nemá možnost si finanční gramotnost osvojit v rámci své rodiny, je důležité, aby se mu této možnosti dostalo na jiných místech. Přirozeným prostředím se stává v tomto případě škola.

Úzká souvztažnost mezi prevencí kriminality a finančním zabezpečením rodiny není doposud prokázána. Jednotlivými formami pomoci se tedy konkrétněji nezaobírám. Do centra zájmu namísto toho stavím úlohu sociálních služeb v rámci primární a sekundární prevence.

4.3 Systém sociálních služeb

Věnování své pozornosti sociálním službám oproti pomoci finanční jsem zvolila zejména i z důvodu širšího pole působnosti. Práce s uživatelem služby je zpravidla pojímána jako

¹³¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Práce s rizikovou mládeží*. Praha: Portál, 1996, s. 17.

¹³² KLÍNSKÝ, Petr, CHROMÁ, Danuše, TESAŘOVÁ, Svatava a Michal JANÁK. *Finanční gramotnost*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008, s. 3.

dlouhodobý cílený proces. V souvislosti s činností sociálních služeb a prevencí kriminality můžeme hovořit ve většině případů o prevenci nepřímé. Ale například službu nízkoprahové zařízení pro děti a mládež lze označit jako nástroj přímé prevence. Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, §3, odstavec a) sociální službu vymezuje jako: „... činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení,“¹³³

Jmenovaný zákon v § 32 sociální služby kategorizuje na **sociální poradenství, služby sociální prevence a služby sociální péče**.¹³⁴ Do působnosti prevence zasahují první dvě zmíněné skupiny.

Základní sociální poradenství je elementární složkou každé poskytované sociální služby.¹³⁵ Kromě toho zákon dále rozlišuje **poradenství odborné**. Za něj se považují specifické druhy poraden – občanské, manželské, rodinné, poradny pro seniory, pro osoby se zdravotním postižením, pro oběti trestných činů. Zmíněné služby zahrnují také sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.¹³⁶ Konfliktem se společností lze mít na mysli i právě páchaní trestné činnosti. K výčtu poznačených poraden připojuji poradnu pro ženy a dívky. O její důležitosti se zmiňuje i Kurátorka 1 (viz Příloha č. 5). Dívky se v průběhu svého dospívání mohou z různých důvodů ocitnout v nežádoucích situacích, z nichž některé mohou být v rozporu se zákonem či nebezpečné pro jejich život (nechráněný pohlavní styk, pohlavní styk před 15. rokem, prostituce, ...). Poradny pro ženy a dívky mohou být prvotním místem, kam dívky přijdou svou situaci řešit.

Další důležitou soustavu služeb tvoří **služby sociální prevence**. K jejím cílům se řadí napomáhat jedincům při překonávání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem i šířením nežádoucích společenských projevů.¹³⁷ Ze zmíněného typu služeb hodnotím jako jedny z nejdůležitějších tyto: **azylové domy** (zejména azylové domy pro matky/ rodiče s dětmi), **domy na půl cesty, kontaktní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a terénní programy**.¹³⁸ Charakteristiku uvedených služeb dokládám v Příloze č. 2. Totožně na problematiku nahlíží i Matoušek, ale s tím rozdílem, že ve svém výčtu neuvádí sociálně aktivizační služby pro

¹³³ Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o sociálních službách).

¹³⁴ Tamtéž, § 32

¹³⁵ Tamtéž, § 37, odstavec 2.

¹³⁶ Tamtéž, § 37, odstave 1 a 2.

¹³⁷ Tamtéž, § 53.

¹³⁸ Charakteristika uvedených služeb dle zmíněného zákona je uvedena v Příloze č. 2

rodiny s dětmi.¹³⁹ Mezi jí poskytované činnosti dle tohoto zákona patří výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutická činnost a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.¹⁴⁰ Domnívám se tedy, že poznamenaná služba zaujímá určitě nezastupitelný prostor v pomoci rodině při řešení dlouhodobé krizové situace. Je obtížné určit, nakolik jsou tyto služby účinné v rámci prevence kriminality mládeže. S prevencí kriminality bývá spojováno smysluplné trávení volného času mládeže. Z uvedených služeb je na tento prvek zaměřena služba nízkoprahové zařízení pro děti a mládež.

Kromě zmíněných sociálních služeb v této oblasti působí dále **orgán sociálně právní ochrany dětí a mládeže a probační a mediační služba**.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí obecně zahrnuje ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, také ochranu jeho jmění a dále působí s cílem obnovit narušené rodinné vztahy.¹⁴¹ Poznamenané oblasti dokazují, že řešení problémů klientů lze mnohdy kvalifikovat jako komplikovaný a dlouhodobý proces, jenž si vyžaduje soustavnou odbornou pomoc. Pracovnice těchto oddělení jsou však za zákona vázány vykonáváním činnosti jak v oblasti samostatné působnosti tak i působnosti přenesené (tj. výkon státní správy). Matoušek v této souvislosti upozorňuje na problematickou oblast, a sice přehlacení uloženými úkoly. Tvrdí, že pracovníci těchto oddělení zvládají pouze nutné administrativní minimum a na soustavnou terapeutickou činnost s rodinou bohužel nezbyvá čas. To znamená, že ústředním opatřením, které u vysoce ohrožených dětí volí, je jejich odkazování do ústavní výchovy.¹⁴² V rámci oddělení sociálně-právní ochrany dětí na příslušných úřadech působí zpravidla tři typy odborného personálu – terénní sociální pracovníce, pracovníce náhradní rodinné péče a kurátor pro mládež. Práci s problematickou mládeží se zabývá **kurátor pro mládež**.

Činnost kurátora je komplexně ošetřena zákonem č. 3859/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů. Mezi cílovou skupinu, se kterou kurátor pracuje, řadíme děti z nefunkčních rodin, děti vedoucí nemravný život, zanedbávající školní docházku, požívající alkohol či jiné návykové látky, děti živící se prostitucí či děti, jež spáchaly trestný čin.¹⁴³ Lze konstatovat, že již při prvotních náznacích výchovných problémů

¹³⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby*. Praha: Portál, 2007, s. 83-87.

¹⁴⁰ Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o sociálních službách). § 65, odstavce a, b, c, d.

¹⁴¹ Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí a o změně a doplnění dalších zákonů. § 1, odstavce 1 a), b), c).

¹⁴² MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 270.

¹⁴³ Tamtéž, s. 270.

se jedinec setkává právě s osobností kurátora. Dle jemu dostupných nástrojů je jeho cílem na mladého jedince působit preventivně, tedy ještě před vznikem závažnějších prohřešků.

Obecně lze říci, že se kurátor zabývá sociálně-výchovným působením na mládež, provádí s nimi výchovné pohovory, poskytuje výchovnou pomoc a poradenské služby. Neplní jen tyto preventivní funkce, ale mimo jiné se i účastní trestního řízení proti mladistvým či podává o klientech zprávy orgánům v trestním řízení.¹⁴⁴ Dále soustřeďuje svou pozornost na využívání volného času dětí, jež náležejí do zmíněné cílové skupiny. Sleduje u nich projevy nesnášenlivosti či násilí, snaží se zabraňovat pronikání nepříznivých vlivů mezi ostatní děti a v neposlední řadě poskytuje nabídku programů pro vhodné využití jejich volného času vzhledem k individualitě a možnostem jedince.¹⁴⁵

Z výčtu jeho oblastí činnosti je zřejmé, že pozice kurátora pro děti a mládež sehrává při práci s mladistvými delikventy jednu z klíčových rolí. Jeho pole působnosti hodnotím jako velmi široké. Vracím se ale již ke zmíněnému faktu, a to časové vytíženosti těchto pracovníků. Mnohdy není v silách kurátorů, aby s jedincem uskutečnili všechna možná opatření, aby se šance na jeho efektivní nápravu co nejvíce zvýšily.

Na základě uvedeného jsem se rozhodla, že se v rámci praktické části své diplomové práce zaměřím právě funkci kurátora pro děti a mládež. Cílem praktické části diplomové práce je získání náhledu na vztah kurátorů pro mládež k tématu prevence kriminality mladistvých. Konkrétněji je výzkumný cíl přiblížen v kapitole 5.1.4 Cíl práce a výzkumné otázky.

Za vhodné pokládám dále zmínit se o institutu **probační a mediační služby**. I přesto, že tato instituce nenáleží do působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, nýbrž do působnosti Ministerstva spravedlnosti ČR, rozhodla jsem se ji zmínit v rámci této kapitoly. Je totiž pojímána jako speciální typ sociální služby. Takto ji vnímá například Matoušek.¹⁴⁶ Celý institut vychází ze součinnosti profesí sociální práce a práva. Probační a mediační službu vnímáme jako zástupce restorativní justice. Jedná se o protikladný výraz k pojmu retributivní justice, jež vnímáme jako justici trestající. Tento typ je postaven na myšlence, že trestný čin je sociálním konfliktem mezi dvěma či více jedinci a mezi jejich normami a normami společnosti. Cílem řešení vzniklého konfliktu je pak aktivní účast všech dotčených.¹⁴⁷

¹⁴⁴ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kolektiv. *Kriminologie*. 2. přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 401.

¹⁴⁵ Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí a o změně a doplnění dalších zákonů. § 32.

¹⁴⁶ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 283.

¹⁴⁷ VĚTROVEC, Vladislav, NEDOROST, Libor, SOVÁK, Zdeněk a Zdena ADAMCOVÁ. *Zákon o mediaci a probaci - komentář*. Praha: Europlex Bohemia, 2002, s. 14.

Stěžejní právní úpravou pro tuto oblast je zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. V rámci § 4, odstavce 4 zjistíme, že: „*Probační a mediační služba věnuje zvláštní péči mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých, ... a ke koordinaci sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými, zejména jde-li o mladistvé a uživatele omamných a psychotropních látek.*“¹⁴⁸ V následujícím odstavci je pak zmíněno, že tento institut se podílí i na prevenci trestné činnosti.¹⁴⁹ Činnost úředníka probační a mediační služby spočívá zejména ve výkonu výchovných a trestních opatření, jež jsou ukládána dle zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů. Za účel je pokládán co nejranější vstup do případu a možnost již v rámci přípravného řízení započnout spolupráci s mladistvým pachatelem, poškozeným a jejich rodinami o mimosoudním řešení situace.¹⁵⁰ Úředník v celém procesu usiluje o výchovné působení trestního řízení a uplatnění principů zmíněné restorativní justice.¹⁵¹

Možnost aplikace preventivních prvků se tedy zdá jako velmi široká. Myslím si, že do budoucna bude institut probační a mediační služby uplatňován ve stále rozsáhlejších měřítku. V případě dětí a mladistvých toto považuji za vhodné. Jak uvádí Mendel: „*Většina mladých lidí, kteří se dopustí trestné činnosti v období dospívání, od ní do začátku dospělosti upustí.*“¹⁵² Nejedná se tedy o patologické pachatele. Možnost poskytnutí „druhé šance“ či dodání pocitu, že nad jedincem společnost „nezlomila hůl“, může sehrát v další aktivitě jedince pozitivní roli.

4.4 Sociální služby ve městě Zábřehu

V této kapitole jsem se zabírala druhy sociálních služeb pro rodinu a mládež. Soudím, že by bylo vhodné tyto poznatky funkčně včlenit do praktické roviny. Rozhodla jsem se tedy o nastínění stavu poskytovaných služeb v mikoregionu Zábřežsko. Zmíněný mikoregion jsem zvolila z toho důvodu, že sama v této oblasti bydlím. Řadu institucí, jež zde zmiňuji, jsem měla možnost v průběhu svého studia v rámci odborné sociální praxe navštívit. Tato oblast mi je tedy blízká.

¹⁴⁸ Zákon č. 257 ze dne 14. července 2000 o Probační a mediační službě a o změně a doplnění dalších zákonů.

¹⁴⁹ Tamtéž, § 4, odstavec 5.

¹⁵⁰ Práce s mladistvými a dětmi. Probační a mediační služba ČR [online]. [cit. 2012-02-15]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mladez/>

¹⁵¹ Metodický standard PMS - mladiství. Probační a mediační služba ČR [online]. s. 1 [cit. 2012-02-15].

Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mladez/>. (Poznámka: Zde nutné uložení odkazu MLADISTVÍ A DĚTI – metodika – textová část bez příloh, pak již zmiňovaný soubor *Metodický standart PMS - mladiství*).

¹⁵² MENDEL, Richard. *Méně slov a více pomoci*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, s. 29.

Nežli se budu soustředit na typy poskytovaných služeb, nejdříve stručně město a mikroregion charakterizují. Město Zábřeh leží na rozhraní severní a střední Moravy v předhůří Jeseníků. Náleží do okresu Šumperk a Olomouckého kraje. Rozloha města se rozprostírá na 3 458 hektarech. Počet obyvatel je v současné době stanoven na cca 14 100.¹⁵³

V roce 1999 byl založen svazek obcí, jež do současné doby vystupuje pod názvem Mikroregion Zábřežsko. Přírozeným centrem svazku 30 obcí je zmíněné město. Mikroregion se rozláhá na 27 771 hektarech a k 1. lednu 2010 skýtá celkem 35 650 obyvatel. Za důvod jeho vzniku je považována spolupráce obcí v oblasti rozvoje samosprávy obcí, rozvoje života obcí po stránce hospodářské, sociální a kulturní a v poslední řadě spolupráce v oblasti vztahu k orgánům státní správy a vyšších samosprávných celků.¹⁵⁴ Existenci mikroregionu zmiňují z důvodu, že zde fungující síť sociálních služeb není určena pouze pro obyvatele města, ale na tyto služby jsou odkázáni lidé, jejichž bydliště náleží zejména do tohoto mikroregionu.

Proces plánování sociálních služeb, tak aby funkčně odpovídal potřebám dané lokality, není snadnou záležitostí. K tomuto účelu se v současné době uplatňuje metoda komunitního plánování. Základním pojmem, který chci na tomto místě definovat, je komunita. Existují rozličná vymezení. Vzhledem k mému zaměření volím definici, která spojuje základní dvě složky, a sice vztahovou a geografickou: „*Komunita je uskupení lidí žijících v geograficky definované oblasti, mezi kterými existují vzájemné sociální vazby (příbuzenství, přátelství, známost, účast na společných aktivitách apod.) a kteří jsou citově vázáni k sobě navzájem a k místu, kde žijí (pocit připoutání, identifikace).*“¹⁵⁵ Součinnost komunity při celém procesu se jeví jako klíčová, jelikož právě ona dokáže nejlépe určit své potřeby, definovat pozitiva a negativa dané lokality. Vztahová složka pak působí jako důležitý prvek při aktivním zapojení členů komunity do procesu. Výraznější aktivitu lze očekávat zejména od jedinců, jež disponují úzkou vazbou k místu, v němž žijí, a o důležitosti změny jsou přesvědčeni.

Komunitní plánování je považováno za jeden z modelů komunitní práce.¹⁵⁶ Jedná se o metodu, pomocí které se na úrovni obcí nebo krajů plánují sociální služby tak, aby odpovídaly místním specifikům i potřebám jednotlivých občanů. Jde o otevřený proces zjišťování potřeb a možných zdrojů a následné hledání nejvhodnějšího řešení v oblasti sociálních služeb. Cílem celého procesu je posílit sociální soudržnost komunity a podporovat

¹⁵³ Zábřeh v číslech [online]. 2011-09-26 [cit. 2012-01-13]. Dostupné z: <http://www.muzabreh.cz/mesto-zabreh/zabreh-v-cislech>.

¹⁵⁴ Zpráva o činnosti Svazku obcí Mikroregionu Zábřežsko za období 2007 – 2010 [online]. 2010, s. 4-5 [cit. 2012-02-05]. Dostupné z: <http://www.zabrezsko.cz/vyrocní-zpravy>

¹⁵⁵ MATTESSICH, Paul, MONSEY, Barbara a Corinna ROY. *Community Building In: ZATLOUKAL, Leoš. Plánování rozvoje sociálních služeb.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 31.

¹⁵⁶ ZATLOUKAL, Leoš. *Plánování rozvoje sociálních služeb.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 34.

sociální začleňování a předcházet sociálnímu vyloučení jednotlivců i skupin.¹⁵⁷ V tomto smyslu plní tedy i funkci preventivní.

Na tvorbě komunitního plánu města Zábřeh se podílejí tyto čtyři články:¹⁵⁸

- zadavatel – tímto je město Zábřeh,
- poskytovatel – je jim fyzická osoba, nestátní nezisková organizace či organizace zřízená obcí, krajem či státem,
- uživatel, veřejnost – člověk, jemuž jsou služby určeny,
- další organizace.

Město Zábřeh rozlišuje celkem čtyři pracovní skupiny:¹⁵⁹

1. senioři,
2. lidé s postižením,
3. děti, mládež a rodina,
4. osoby v krizi.

I komunitní plánování vnímá děti, mládež a rodinu jako celek, jako jednu skupinu. Stejný postoj jsem zvolila i já pro potřeby stávající kapitoly. Vzhledem k tomu, že děti i mládež v tomto životním období nedisponují nezávislostí na svých rodičích, domnívám se, že vytvoření jedné pracovní skupiny je více než vhodné. Propojenost, vzájemná závislost a neoddělitelnost zmíněných cílových skupin se jeví jako automatická.

Sociální služby

Město Zábřeh náleží do Olomouckého kraje. K 1. září 2011 lze v tomto kraji zaznamenat celkem 122 registrovaných poskytovatelů sociálních služeb, jež zabezpečují 277 typů služeb.¹⁶⁰

V Katalogu poskytovatelů sociálních služeb Olomouckého kraje pro rok 2011 je zvoleno členění služeb dle okresů. Níže uvedená Tabulka 4. tedy zahrnuje registrované služby, jež patří do okresu Šumperk. V tabulce není obsažena služba základní sociální poradenství. Tato je totiž součástí každé sociální služby, je považována za automatickou, proto ji samostatně neuvádím. Z Tabulky 4. vyplývá, že služby, jež považuje Matoušek pro tuto cílovou skupinu za stěžejní, jsou všechny v okrese zastoupeny. Nabízejí se však otázky, zda je jejich kapacita

¹⁵⁷ 1. komunitní plán sociálních služeb Mikroregionu Zábřežsko na léta 2008 – 2010 [online]. Výbor Zastupitelstva města Zábřeh, 2008, s. 2 [cit. 2011-11-26]. Dostupné z: <http://www.kp-zabrezsko.cz/dokumenty/article/8-dokumenty/182-prvni-komunitni-plan>

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 2.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 11-12.

¹⁶⁰ Katalog poskytovatelů sociální služeb Olomouckého kraje 2011. Olomouc: Olomoucký kraj [online]. 2011, s. 6 [cit. 2012-02-05]. Dostupné z: <http://www.kr-olomoucky.cz/katalog-poskytovatelu-socialnich-sluzeb-olomouckeho-kraje-2011-aktuality-648.html>

dostatečná a s jakou efektivitou daná zařízení fungují. Například obě respondentky pocházející ze Zábřehu shodně uvádějí, že institucí, jež se zabývají volnočasovými aktivitami pro mládež (např. nízkoprahová zařízení) je velmi málo a i kapacita těch stávajících je nedostačující. Jedna dotázané dokonce upozorňují na problém, že jestliže se dítě s pracovníky v zařízení nepohodne, není zde žádné jiné, které by mohlo navštěvovat. Důležité místo při průběžném hodnocení úrovně sociálních služeb zastává SWOT analýza. Tuto zpracovávají členové pracovní skupiny pro děti, mládež a rodinu. Za slabou stránku považují zejména chybějící zázemí pro teenagery, nadále neřešenou tematiku sociálních bytů a celkový nezáměr města o sociální politiku. Jedním z hlavních ohrožení považují nejistotu v oblasti financování.¹⁶¹ Komplettní SWOT analýzu přikládám jako součást příloh (viz Příloha č. 4 SWOT analýza)

Typ služby	Četnost výskytu
Sociální poradenství	4
Odborné sociální poradenství	4
Služby sociální péče	6
Osobní asistence	1
Pečovatelská služba	4
Odlehčovací služby	1
Služby sociální prevence	11
Azylový dům	2
Dům na půl cesty	1
Kontaktní centrum	1
Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	3
Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	1
Terénní programy	3
Celkem	21

Tabulka 4. Sociální služby v okrese Šumperk pro děti, mládež a rodinu

Detailnější seznam poskytovatelů služeb je uveden v příloze (viz Příloha č. 3 Sociální služby v okrese Šumperk). Velkou součástí služeb pro rodinu jsou i služby zaměřené na

¹⁶¹ SWOT analýza ze dne 22.9. a 3.11. III. pracovní skupina [online]. [cit. 2012-01-12]. Dostupné z: <http://www.kp-zabrezsko.cz/dokumenty/article/8-dokumenty/176-zapisy-ze-zasedani-iiipsdeti-mladez-a-rodina> (Poznámka: Zde nutné uložení souboru 7.PSIII-2011-11-03.pdf)

pomoc osobám se zdravotním znevýhodněním. Tyto však tvoří samostatnou cílovou skupinu, takže i přes skutečnost, že se jedná sice zároveň i o služby pro rodinu, jsem je do tohoto seznamu nezařazovala.

Tabulka poskytuje pouze náhled na registrované služby dle zákona 108/2006 Sb. Důležitou součástí tvoří ale také činnost kurátora pro mládež. Tato funkce v současnosti čítá dva kurátory při Městském úřadě v Zábřehu, tři kurátory při Městském úřadě v Šumperku a kurátorku při Městském úřadě v Mohelnici. Další institucí je pak pobočka Probační a mediační služby ČR sídlící v Šumperku a Mohelnici.

Za dílčí složku systému prevence kriminality mládeže považuji i preventivní opatření v působnosti MPSV ČR. V tomto případě cílovou skupinou rozumím nejen děti a mladistvé, ale komplexně rodinu. Jak víme, příčiny kriminálního chování mládeže jsou podmíněny multifaktoriálně. Nefunkční rodinné zázemí se mezi tyto faktory také řadí. Prevence by dle mého názoru měla být zaměřena právě na posílení významu institutu rodiny, považování rodiny jako prioritního článku při utváření osobnosti jedince a jeho výchově.

Zmíněné ministerstvo nabízí širokou škálu možností pomoci nefunkčním rodinám. Ať již se jedná o prostředky finanční, či síť sociálních služeb. Jako klíčovou hodnotím terénní sociální práci, díky níž by měly být zmíněné rodiny včas objevené. Následně je důležitá správná diagnostika vzniklého problému a na ni navazující komplexní práce ať již s jedincem, či skupinou. Tato pomoc by měla být zabezpečena zejména funkční sítí sociálních služeb.

5 Metodologická část

V rámci teoretické části mé diplomové práce jsem pozornost věnovala tématu sociálních služeb a prevence kriminality. Zdůraznila jsem významný článek, a sice osobnost kurátora pro děti a mládež. Na něj bude zaměřena má praktická část. Uvedená kapitola je kategorizována do dvou základních skupin – metodika výzkumu a interpretace získaných dat.

5.1 Metodika výzkumu

Na zaměření výzkumné práce lze pohlížet ze dvou úhlů pohledu. Tímto je kvantitativní a kvalitativní přístup. Autoři se doposud neshodují v názoru, zda jde o samostatná, striktně oddělená pojetí, či zda se mohou v rámci jednoho výzkumu vzájemně doplňovat. Gavora tvrdí, že: „ ... je nejen možné, ale i výhodné použít obě dvě výzkumné orientace, a tak vyvážit jejich silné a slabé stránky.“¹⁶² Totožný názor vyznává i Miovský. Uvádí, že rozhodnout, zda je daný výzkum zpracován v pojetí kvalitativním či nikoliv, je velmi nesnadné. Při výzkumné práci, jež používá statistických metod, není možné se vyhnout i činnosti kvalitativní. Argumentuje tím, že každý výsledek statistické analýzy je nutné na závěr interpretovat a minimálně zde se projeví kvalitativní přístup výzkumníka.¹⁶³ Na tomto místě je možné si položit otázku, jaké měřítko je určující pro označení povahy výzkumné práce? Pro Corbinovu a Strausse je tímto ukazatelem metoda, jakou byla data vyhodnocována. Kvalitativně orientovaným výzkumem lze podle nich označit ten: „... jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.“¹⁶⁴ Méně striktní stanovisko uvádí Miovský. Dle jeho mínění: „... není rozhodující, kolik či jakou mírou jsou v konkrétní studii využívány kvalitativní metody, ale zda je v jeho některé části (nebo jako celku) uplatněn kvalitativní přístup.“¹⁶⁵ Z poznamenaného stanoviska vycházím i při označení typu mé výzkumné práce. Znamená to tedy, že v rámci analýzy dat použiji i statistické metody, ale komplexně vnímám zaměření provedeného výzkumu kvalitativně.

Oba přístupy jsou postaveny na odlišných principech. I proto se jeví více než vhodné nalézt u každého ty oblasti, jež se dají funkčně včlenit do námi realizovaného výzkumu.

¹⁶² GAVORA, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, s. 34.

¹⁶³ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006, s. 15.

¹⁶⁴ STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999, s. 10.

¹⁶⁵ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006, s. 16-17.

Chráška při jejich charakteristice upozorňuje na fakt, že každý z přístupů pochází z různých filozofických směrů. Pro kvantitativní přístup je příznačný pozitivismus. Vychází z přesvědčení, že existuje pouze jedna objektivní realita, jež není závislá na našich citech a postojích. Naproti tomu fenomenologie, jež je charakteristická pro kvalitativní přístup, klade do popředí subjektivní aspekty lidského jednání.¹⁶⁶ Z jiného pohledu vnímá rozdílnost Gavora. Za typickou pro kvantitativní výzkum považuje skutečnost, že: „ ... *pracuje s číselnými údaji. Zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu jevů, resp. jejich míru (stupeň). Číselné údaje se dají matematicky zpracovat. [...] Zastánci kvantitativně orientovaného výzkumu jsou hrdí na možnost precizního a jednoznačného vyjádření výzkumných údajů v podobě čísel.*“¹⁶⁷ Při objasnění přístupu kvalitativního tvrdí, že se jedná o: „... *zjištění ve slovní (nečíselné) podobě. Jde o popis, který je výstižný, plastický a podrobný. Zastánci kvalitativního výzkumu hodnotí údaje sesbírané při kvantitativním výzkumu jako hrubé a argumentují tím, že za čísla se ztrácí člověk. Více než čísla si cení významu, který komunikuje osoba.*“¹⁶⁸

V metodické části své práce chci porozumět vnímání kurátorů jejich práce, pochopení jejich pohledu na mladistvé, s kterými každodenně pracují či porozumění důvodům pro či proti snížení hranice trestní odpovědnosti. Jedná se tedy o komponenty, u nichž je kladen důraz na subjektivní pohled daného jedince, hloubkové porozumění jeho stanoviskům a názorům. Z těchto důvodů tedy volím kvalitativně orientovaný výzkum.

5.1.1 Metoda sběru dat

Data, jež analyzuji v další části této kapitoly, byla získávána pomocí metody strukturovaného interview. Zmíněná metoda má rozsáhlou tradici. Zelina uvádí, že je nejstarší a zároveň nejpoužívanější metodou pro získávání informací.¹⁶⁹ Kerlinger ji charakterizuje jako přímou mezilidskou interakci tazatele a respondenta, jež spočívá v pokládání otázek, jimiž získáme odpovědi vhodné pro řešení výzkumného problému.¹⁷⁰ Často se setkáváme se záměnou či ztotožňováním pojmů rozhovor a interview. U Miovského se setkáváme s charakteristikou interview ve smyslu výzkumné metody. Zatímco termín rozhovor vnímá

¹⁶⁶ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 32.

¹⁶⁷ GAVORA, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, s. 31.

¹⁶⁸ GAVORA, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, s. 31.

¹⁶⁹ ZELINA, Marek. Interview v edukačním výzkume. In: ŠVEC, Štefan. a kolektiv. *Metodológia vied o výchove*. Bratislava: IRIS, 1998, s. 115.

¹⁷⁰ KERLINGER, Fred. *Základy výzkumu chování*. Praha: Academia, 1972, s. 458.

jako formu běžné mezilidské komunikace.¹⁷¹ Jeho kategorizace tedy plní čistě metodologický účel. V rámci své práce používám oba termíny, přičemž jimi vždy rozumím výzkumnou metodu, nikoliv formu běžné komunikace.

Pro realizaci mého výzkumu volím tedy metodu standardizovaného interview. Jeřábek jej vnímá jako nejvíce formalizovanou formu rozhovoru, při níž jsou od každé osoby požadovány stejné informace. Otázky, které jsou v jeho průběhu kladeny, jsou přesně a stejně formulované. I jejich pořadí je totožné. Dále uvádí, že tento typ je nevhodnější v případě práce se souborem homogenních osob.¹⁷²

Kromě pozitivních stránek, jež vnímám zejména v hloubce získaných informací, má rozhovor i své problematické oblasti. Pelikán za ně považuje především časovou náročnost, komplikovanou formu zpracování výsledků i problémy spojené se zaznamenáváním odpovědí. Poslední poznámkou míní problém, že jakmile dotazovaný upozoruje, že je jeho výpověď zaznamenávána, začne se stylizovat určitým směrem, či v rozhovoru nebude ochotný dále pokračovat.¹⁷³

Strukturované interview stojí na rozhraní mezi dotazníkovými metodami a interview. V mnohém splňuje požadavky kvantitativního přístupu. Vzhledem k jeho povaze je ale možná výrazně vyšší kvantifikace kvalitativních dat.¹⁷⁴ Splňuje tedy výše zmíněný názor kombinace kvantitativního a kvalitativního přístupu v rámci jednoho výzkumu.

5.1.2 Výběr respondentů

Výzkumná práce se zaměřuje na osobnost kurátora pro děti a mládež. Stanovila jsem si tři kritéria výběru. Respondent musí splňovat následující požadavky:

- vykonává funkce kurátora pro děti a mládež,
- na této pozici pracuje minimálně jeden rok,
- místem jeho působení je Olomoucký kraj.

Gavora uvádí, že: „*U kvalitativního výzkumu jde o výběr záměrný. Nikdy se nepoužívá náhodný výběr, který je typický pro kvantitativní výzkum. Záměrný výběr je potřebný proto, aby vybrané osoby byly vhodné, tj. aby měly potřebné vědomosti a zkušenosti z daného prostředí.*“ Následně se zmiňuje i o reprezentativnosti vzorku: „*Výběr je vždy*

¹⁷¹ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006, s. 156.

¹⁷² JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Karolinum, 1992, s. 72.

¹⁷³ PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 2007, s. 122, 124.

¹⁷⁴ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006, s. 162.

„reprezentativní“, i když ne z hlediska matematické statistiky – osoby dobře reprezentují dané prostředí.“¹⁷⁵ Vhodnost respondentů jsem zajistila dle výše stanovených kritérií. Výběr tedy nespočívá v statistických ukazatelích, rozsah respondentů je v porovnání s výzkumem kvantitativním mnohem nižší. Žižlavský při kvalitativním výzkumu řadí do popředí právě detailnost a hloubku zkoumání, nežli šíři získaných dat.¹⁷⁶ Při zvoleném typu výzkumu je rozsah oslovených respondentů dále ošetřen pravidlem saturace. Dle Dismana: „Saturace znamená, že už nejsou nalézána žádná data, která by mohla být použita pro formulování dalších kategorií. Když výzkumník vidí vynořovat se opět a opět shodné vzorce, začíná být empiricky přesvědčen, že koncept je teoreticky saturován.“¹⁷⁷

Na základě uvedených pravidel se mého výzkumu zúčastnilo sedm kurátorů pro děti a mládež, jež svou funkci vykonávají ve městech Přerov, Šternberk, Šumperk, Uničov a Zábřeh.

5.1.3 Realizace výzkumu

Realizace výzkumu byla uskutečněna na počátku roku 2012. **Prvotní kontakt** mnou zvolených kurátorů proběhl **pomocí e-mailové korespondence**. Můj prvotní záměr spočíval ve provedení rozhovorů s celkem deseti kurátory z různých měst v Olomouckém kraji. Na základě získaných dat by v případě jejich nedostatečné výpovědní hodnoty došlo k rozšíření počtu zúčastněných respondentů.

Odpovědi na průvodní emailový kontakt jsem se získala ode všech oslovených. Zúčastnit se mé výzkumné práce bylo ochotno sedm respondentů. Tři zbývající jako **důvod své neúčasti** označili:

1. časovou vytíženost,
2. nekompetentnost, ve funkci kurátorky pro děti a mládež působí pouze jeden měsíc,
3. důvod neznámý, po svolení s rozhovorem již na další mé impulsy nereagovala.

Návratnost mnou odeslaných žádostí o poskytnutí rozhovoru dosahuje **70%**, což lze hodnotit jako únosnou míru.

Po vzájemné dohodě probíhaly **rozhovory ústní formou při osobním setkání, či pomocí emailové korespondence**. K uskutečnění ústní formy došlo vždy ve smluvený čas v pracovně kurátora. V průběhu žádného rozhovoru jsme nebyli rušeni. Průměrná délka trvání

¹⁷⁵ GAVORÁ, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, s. 144.

¹⁷⁶ ŽIŽLAVSKÝ, Martin. *Metodologie pro Sociální politiku a sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 113.

¹⁷⁷ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2002, s. 301.

se pohybovala mezi 35 až 45 minutami. Záznam odpovědí byl konán písemně mou osobou během vyjádření kurátora.

Poměr ústních rozhovorů k těm uskutečněným pomocí emailové korespondence činil 4:3. Typ komunikace prostřednictvím emailu se mi jevil jako vhodná, v dnešní době moderní a často využívaná forma komunikace. O této formě realizace hovoří Jeřábek. Mezi její výhody řadí minimální časovou ztrátu pro výzkumníka, rychlost získání i přesunu informací a pokles nákladů, spojených s realizací výzkumu.¹⁷⁸ Důležitost osobního pokládání otázek a vzájemné interakce je více než žádoucí zejména v tématech emočně zaměřených, která zasahají do osobních stránek života jedince. Toto se však netýká mnou zvolených otázek.

Rozhovor v mém pojetí je vnímán jako kvalitativní metoda, přičemž za účel pokládám zachycení hlubších názorů a postojů respondentů. Otázky, jež jsem volila a jež zároveň toto širší vyjádření umožňují, řadíme do kategorie otevřených.

Představení mé osoby, studijního zaměření i diplomové práce s konkretizací výzkumné části bylo uvedeno v rámci vstupního emailu. Při osobní schůzce jsem se respondentů dotázala, zda jsou s těmito informacemi skutečně seznámeni a zároveň je vyzvala, že v případě nesrovnalostí mi mohou položit doplňující otázky. Všichni dotázaní projevíli zájem o mnou studovaný obor i diplomovou práci a na doplňující informace se mne dotázali. Atmosféru při všech osobních setkání hodnotím jako pozitivní a uvolněnou.

5.1.4 Cíl práce a výzkumné otázky

V teoretické části se zmiňuji, že mezi cílovou skupinu kurátorů pro mládež řadíme děti i mladistvé, jež páchají trestnou činností. Náplní jejich práce je mimo jiné i preventivní působení na mládež, tj. prevence kriminality. Od tohoto faktu se odvíjí definování výzkumného cíle. **Cílem praktické části mé práce je zjistit, jaký vztah zaujímají kurátoři pro mládež k tématu prevence kriminality mladistvých.** Má práce sice pojednává o prevenci trestné činnosti mládeže, ale z důvodu metodologické uchopitelnosti jsem cílovou skupinu konkretizovala na mladistvé, tedy jedince ve věku 15 až 18 let.

Z uvedeného cíle jsem pak formulovala **hlavní výzkumnou otázku**. Ta zní: „**Jak vnímají kurátoři pro mládež oblast prevence kriminality mladistvých?**“ Uvědomuji si, že otázka je položena obecně a velmi široce. Rozhodla jsem se proto slovní spojení „oblast prevence kriminality“ konkretizovat a věnovat se čtyřem vybraným oblastem, a sice:

- preventivní činnost konkrétního kurátora,

¹⁷⁸ JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Karolinum, 1992, s. 89-90.

- další subjekty prevence kriminality,
- mladiství, páchající trestnou činnost,
- hranice trestní odpovědnosti.

K jmenovaným oblastem byly definovány dílčí výzkumné otázky. Ty jsou vymezeny zejména z důvodu zpřesnění hlavní výzkumné otázky. Odpověď na hlavní výzkumnou otázku je tvořena z odpovědí na dílčí výzkumné otázky (dále jen DVO). Jsou jimi:

1. Jaké aktivity uskutečňujete při prevenci kriminality?
2. Jaké instituce sehrávají při prevenci kriminality mladistvých roli?
3. Jak pohlížíte na trestnou činnost mladistvých?
4. Jak nahlízejí kurátoři pro mládež na výši hranice trestní odpovědnosti?

Znění dílčích výzkumných otázek, jim odpovídajících indikátorů a konkrétních otázek k rozhovoru jsou uvedeny v Příloze č. 6.

5.2 Interpretace dat

Na základě výpovědí získaných od respondentů pomocí strukturovaných rozhovorů nyní postupně odpovím na čtyři dílčí výzkumné otázky. Jejich objasnění tvoří současně odpověď na hlavní výzkumnou otázku: „**Jak vnímají kurátoři pro mládež oblast prevence kriminality mladistvých?**“.

1. DVO: Jaké aktivity uskutečňujete při prevenci kriminality?

Úvodní část mé výzkumné práce se zaměřuje na aktivity konkrétního kurátora v oblasti preventivní práce. Dle četnosti odpovědí soudím, že jednou z nejužívanějších praktik je **spolupráce kurátora se školami**. Uvádí tak celkem 5 respondentů. K1, K2, K3 a K5 do svých odpovědí navíc zahrnují skutečnost, že se vždy jedná o přednáškovou činnost a besedy s žáky jak na základních, tak i na středních školách a učilištích. K2 zmíněnou činnost odůvodňuje: „*Řídíme se komplexním primárním programem prevence. Přednášíme v pátých a šestých ročnících základních škol.*“ K2 a K5 shodně doplňují téma besed. K5 se vyjadřuje: „*...na téma trestní odpovědnost dětí a mládeže. Zde se zmiňujeme o činnosti kurátora pro mládež, trestní odpovědnosti, přestupku a trestném činu, řešení protiprávních jednání a tak dále.*“ Dále uvádí, že: „*Rovněž spolupracujeme na vzdělávání školních metodiků prevence.*“

Jako přirozená aktivita se dále **jeví provádění výchovných pohovorů** s dětmi. Takto se vyjadřují čtyři respondenti. K1 hovoří, že: „*V rámci prevence se jedná více méně o výchovné rozhovory, buď jednorázové či opakované. Děti za námi docházejí s rodiči.*“ Rovněž čtyři

respondenti se zmiňují o **práci s rodinou**, zejména pak šetření v rodině a poradenství. Například K4 hovoří o situaci: „*Nejčastěji jsou to pohovory s dětmi, šetření v rodinách. Když tady máme podnět ze školy, voláme rodičům a snažíme se problémy řešit a předcházet tak dalším negativním jevům. Další podněty pak máme od občanů, přijdou nám sdělit, že se něco děje. Ale teď už to moc nebývá, bojí se, že se děti budou mstít. V poslední řadě jsou to podněty od rodiny, kdy najdou po kapsách třeba skleněnku nebo má dítě výchovné problémy, jako úteky, krádeže, šikana, drogy. Bojí se, že by to mohlo zajít dále.*“ Další aktivity, o nichž se respondenti zmiňují, jsou depistáž, účast na komunitním plánování, atd. Celkový výčet aktivit poskytuje níže uvedená Tabulka 5.

Činnost	Četnost
Spolupráce se školou	5
Výchovný pohovor	4
Práce s rodinou	4
Výchovný pobyt	2
Komunitní plánování	1
Depistáž	1
Administrativa	1
Účast na preventivních akcích policie	1
Spolupráce s orgány činnými v trestním řízení	1
Účast na úkonech v přípravném řízení a u hlavního líčení	1
Spolupráce s nízkoprahovými zařízeními	1

Tabulka 5. Činnost kurátorů

Jako metodu vzájemné interakce všichni kurátoři shodně užívají **rozhovor**. Tři respondentky zmiňují **nutnost individuálního přístupu** ke klientovi. K2 tvrdí, že: „*Samotná činnost je velmi individuální, záleží, jestli se jedná o prvoklienta, recidivistu nebo dlouhodobého klienta. [...] První rozhovor je ve skupině – rodič a dítě. Pak mluvím individuálně s rodičem. Záleží na tom, o jakou rodinu se jedná. Jestli jde o manželský pár, nebo ne. Následuje shrnutí. Řeknu, co se bude dít anebo co se bude dít, když navržená opatření nebudou fungovat. Pak následuje bohužel klišé v podobě – ještě jednou a ... Tomu se nejde vyhnout. Tohle se zejména děje u těch opakovaných klientů. Nedají si říct. Je důležité u vzniklého problému určit, co je pravou příčinou.*“

Na nutnost dodržování a na druhou stranu i pozorování **neverbální komunikace** poukazují celkem tři kurátorky. K5 říká: „*V rámci rozhovoru se kladou různé typy otázek – ať již zjišťujeme informace, nebo vedeme rozhovor tak, aby mladistvý sám našel řešení a podobně. Důležité jsou samozřejmě obě komunikační stránky, ať již verbální, ale také*

neverbální.“ K4 připomíná důležitost udržování očního kontaktu: „*Důležité je udržování očního kontaktu. Když jej dítě nemá, musíme si ho získat, aby byl nakloněný problém řešit.*“

Se získáním očního kontaktu dále souvisí **vytvoření určitého vzájemného vztahu** mezi kurátorem a mladistvým. O vztahové složce se zmiňuje K2: „*Je to různorodé, než se vytvoří ten vzájemný vztah. Někteří sami požádají o schůzky, nebo se na ně nedostavují.*“ Dále pak K4: „*Nemůžeme dát dítěti najevo, že jsme úřednice, spíše je lepší familiérní přístup než úplná autorita, aby z mé strany necítil instituci, aby se otevřel a hovořil o svých problémech. Musíme si vytvořit odstup, ale dítě musí poznat, že nám může důvěřovat.*“

Shoda u dvou kurátorů nastala také v případě připomenutí v rámci výchovného pohovoru možnosti uplatnění represivního opáření. K3 hovoří, že: „*Většinou se snažíme upozornit na represivní funkci. Co je čeká, když se budou problémy opakovat.*“

K přístupu mladistvých k osobností kurátora¹⁷⁹ se pozitivně vyjadřuje šest respondentů. **Postoj mladistvých** charakterizují dokonce jako **vstřícný, slušný, respektující, zajímá se o svou situaci**. K2 zastává názor, že: „*Máme určité lepší postavení než například pedagogický sbor. Ty děti cítí, že represivní složka může nastoupit.*“ S mírnými obtížemi se setkaly dvě respondentky. V prvním případě se K5 zmiňuje o recidivujících mladistvých: „*Malé procento velmi recidivujících mladistvých osob pak přistupuje k naší osobě tak, že mají představu, že můžeme snad udělat více, než jsou naše možnosti a pokud se dozví, že tomu tak není, jsou například negativně nastaveni. Jedná se o 1 případ z poslední doby u mne.*“ K1 pak hovoří o případě, kdy hrozí uložení ústavní výchovy: „*Pokud se jedná o situaci umístění do výchovného ústavu, snaží se najít viníka. V tomto případě je nechám vymluvit a pak používám metody ohrané desky. Důležité je volit klidný přístup, nenechat se zatáhnout do konfrontace. Když je nutný přísnější přístup, vyjadřuji se stručně, krátce, jasně a nediskutuji s nimi.*“

Pravděpodobně negativní zkušenosti se promítly pouze do výpovědi K6: „*Většina mladistvých nemá respekt (myslím si, že vhodnější na tuto funkci je osoba mužského pohlaví).*“

O konkrétním programu zaměřeném na prevenci kriminality mladistvých mají povědomí čtyři oslovení respondenti (respektive program se v současnosti řídí ve třech z pěti zvolených měst). K2 a K3 se shodně vyjadřují, že se řídí **Komplexním programem primární prevence**. K5 připomíná, že působí v **Primárně preventivní skupině**: „*Kurátoři pro mládež kooperují v Primárně preventivní skupině s dalšími odborníky, jako jsou pracovníci PČR,*

¹⁷⁹ Osobností kurátora je myšlena funkce, nikoliv osobnost pracovnice samotné.

Městské policie, Pedagogicko-psychologické poradny. Všechny tyto složky společně plánují preventivní programy na školách, tím se brání nadbytečné duplicitě preventivních programů např. v jednom z ročníků a prevence je tak přiměřeně rozdělena. Rovněž se konzultují témata a na základě zpětné evaluace ze škol, dochází k obměnám a doplňování preventivních programů jednotlivých institucí dle potřeb a zvýšeného výskytu problematiky.“ O existenci **komise prevence kriminality a vytváření strategických plánů** se pak zmiňuje K6. Většina respondentů se spíše vyjadřuje k obecným prvkům prevence, zejména **činnosti neziskových organizací**. Přičemž čtyři respondentky jmenují organizace zabezpečující smysluplné trávení volného času. K4 jako zástupce neziskových organizací dále uvádí občanské poradny pro dospělé i poradny pro ženy a dívky. K3 a K4 se shodují na existenci aktivit různých subjektů pro školská zařízení. K3 jako zástupce uvádí: „*Přednášková činnost policie, týká se civilní ochrany. Pro školy se pořádají přednášky o bezpečnosti provozu.*“ K4 jmenuje také činnost policie, ale rozdílně zaměřenou nežli K3: „*Pak policie, ta dělá přednáškovou činnost na téma právní vědomí. Přednáškovou činnost děláme i my kurátoři, je pro nás povinná. Tématem je trestní řád a trestní zákoník.*“ Jako jediná K7 soudí, že: „*Je to smutné, ale že by v této oblasti něco fungovalo, nevím.*“ Veškeré údaje jsou obsaženy v Tabulce 6.

Preventivní program či aktivita	Četnost
Komplexní program primární prevence	2
Primárně preventivní skupina	1
Komise prevence kriminality	1
Strategický plán	1
Nezisková organizace	4
Volnočasová aktivita	4
Přednášková činnost na školách	2
Poradna pro ženy a dívky	1
Občanská poradna	1
O ničem neví	1

Tabulka 6. Preventivní programy

Odpověď na DVO 1.

Konkrétním cíleným programem zaměřeným na oblast prevence kriminality se v současné době řídí čtyři kurátoři. Ve většině případů mají respondenti povědomí spíše o obecných aktivitách, jež přispívají k prevenci kriminality (činnost neziskových organizací).

Oblast preventivní činnosti kurátora především souvisí se spoluprací se školou. Jejich práce je zaměřena na přednáškovou činnost na základních školách, středních školách a učilištích. Výrazné místo preventivního působení se dále zaplňují výchovné pohovory

s mladistvými a v jejich rámci i kontakt s rodinou. Při výchovném pohovoru nejčastěji respondenti upozorňují na potřebnost individuálního přístupu ke každému jedinci. Pro efektivní práci je důležité vytvoření vzájemného vztahu postaveného zejména na důvěře. Jako prioritní pro efektivní práci hodnotím včasnou a pravdivou diagnostiku osobnosti klienta. Toho lze dosáhnout jedině vnímáním verbální i neverbální složky komunikace, o nichž respondenti také hovoří. Vzájemný vztah a spolupráci s mladistvým respondentem téměř shodně vyhodnocují jako pozitivní. Domnívám se, že celý proces interakce je ovlivněn osobnostmi obou aktérů a jejich přístupem ke vzniklým problémům. I přesto si myslím, že výrazný vliv na úspěšnost práce s jedincem má právě osobnost kurátora, jeho charakterové vlastnosti atd.

2. DVO: Jaké instituce sehrávají při prevenci kriminality mladistvých rolí?

V teoretické části diplomové práce se zabývám institucemi, jež se podílejí na preventivní činnosti. Detailněji se zaměřuji na instituce, jež působí v rámci MPSV ČR. U uvedeného ministerstva se zmiňuji o důležitosti postavení rodiny v rámci vývoje jedince. Na poznamenané myšlenky navazují nyní. Svoji pozornost zaměřuji nejdříve na instituce pořádající volnočasové aktivity. Dále se soustřeďuji na efektivnost prevence působících organizací. Poslední část je zaměřena blíže na zařízení, s nimiž spolupracuje kurátor pro mládež.

Všichni respondenti se jednoznačně shodují, že instituce organizující volnočasové aktivity pro mladistvé jsou významným prvkem prevence. K4 svůj pohled vysvětluje tím, že: *„Je to opravdu dobře. Má to svůj význam. Určitě ano, ale je jich málo. Když se v Nitce nepohodnou, nemají kam jít. Je to i číselně omezené. Dětem se zde věnují. Myslím si, že když zjistí, že má dítě na něco nadání, tak mu pomůžou ho rozvíjet. Při Nitce funguje taneční soubor. Vystupují na různých akcích, například na Bambiriádě, Jarmarku a na akcích, které pořádá město.“* K2 naproti tomu argumentuje: *„Určitě. Častou příčinou těch různých menších přestupků je právě nuda. Dnešní mládež se neumí tak zabavit, neumí svůj volný čas trávit tak smysluplně, jak tomu bylo dřív. Takže určitě ano.“* Já se ztotožňuji zejména s formulací K3: *„Jednoznačně, určitě. Myslím si, že každá hodina investovaná do dítěte je důležitá.“* Jako jediná v souvislosti s tímto tématem upozornila na nežádoucí prvek K5: *„Vždy však budou existovat takové osoby mladší 18 let, které nebudou ochotny využít volnočasové aktivity nabízené v okolí a raději budou žít nevázaný život.“* Pokud jedinec nebyl nikdy veden nebo byl veden nedostatečně k smysluplnému trávení volného času, mezi 15. a 18. rokem lze jeho vytvořený postoj jen těžce měnit. Tři z oslovených respondentů se dokonce vyjadřují i k četnosti těchto institucí v jejich spádové oblasti. Bohužel všechny negativně. Pro děti jich

dle jejich názoru existuje dostatečné množství, avšak ty zaměřené na volný čas mladistvých se vyskytují jen zřídka.

V typu instituce, jež by měla prioritně zabezpečovat prevenci kriminality, se respondenti také jednoznačně shodují. **Považují za ni rodinu.** Její důležitost spatřují zejména ve výchovné funkci, v morálních pravidlech, jež rodiče svým dětem předávají. K2 poznamenává: *„Z rodiny by mělo vycházet, proč se chovat morálně.“* O morálce se zmiňuje i K5: *„Z rodiny by také měl vycházet základ morálních a volních vlastností.“* K3 spojuje působení rodiny s vytvářením hodnotového systému jedince: *„Právě z rodiny si člověk přenáší do dospělosti různé hodnoty a tak dále.“* K3 a K4 ve svých výpovědích poukazují na problém, když právě rodina je příčinou vzniku kriminálního chování.

Tři z respondentů svoji odpověď rozšiřují o instituci, jež staví v prevenci **na druhé místo.** Shodně uvádějí, že jí je **škola.** Nejkomplexněji svou odpověď pojímá K5: *„Jednoznačně první institucí je rodina. Následně je to škola a pak až ostatní instituce se svými preventivními programy, které by dle mého názoru již měly spíše konkrétněji informovat, zpřesňovat informace, které děti mají z rodiny, dementovat špatné informace získané od vrstevníků a umožnit dětem mít vlastní názor.“*

Dále mne zajímalo, jaká **aktivita** se jeví kurátorům jako **nejvíce efektivní** při preventivním působení na mladistvé. Za ústřední kategorie považují **pozitivní vzor a rodinu.** Například K5 klade důraz na komunikativní složku: *„S dětmi mluvit, vysvětlovat a dávat příklady. Rozhodnutí v životě stejně budou záležet na nich, ale měly by pro to mít patřičné informace.“* Některé z nich pojmy rodina a pozitivní vzor vnímá jako celek. Vidí v nich vzájemnou souvislost. K2 tvrdí: *„To je těžké posoudit. Já bych uvedl obecně pozitivní vzor. Souvisí to s rodinou.“* K3 uvedené prvky také spojuje: *„Tady navážu na předchozí otázku. Podle mě je to opět rodina. Bohužel jsou ale i případy, že dítě pozitivní vzor má, ale je pro něj více zajímavý ten negativní. Nebo taky nemá na to, aby následovalo ten pozitivní vzor.“* Působení rodiny považuje za důležité též K7: *„Opět rodina, její soudržnost, síla, pochopení a v neposlední řadě i čas hraje důležitou roli, mít čas na druhého.“* Další respondenty význam shledávají v profesionálně zajištěných aktivitách. K6 za důležitou považuje **obecně prospěšnou činnost** ukládanou mladistvým v rámci probačního programu. K1 opět zdůrazňuje smysluplné trávení volného času: *„Sportovní aktivity. Něco co by je bavilo – taneční, sport. Nějaká zájmová činnost. Pokud ji má už v dětství a vydrží mu až do dospívání, tak je to super.“* K4 vyzdvihuje hned několik aktivit, míní jimi: **Systém včasné intervence, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a práci terénního pracovníka.** Pro přehlednost zmíněných údajů přikládám Tabulku 7.

Efektivní aktivita	Četnost
Pozitivní vzor	3
Rodina	3
Sport, zájmová činnost	1
System včasné intervence	1
Streetwork	1
Obecně prospěšná činnost	1
Nízkoprahové zařízení	1

Tabulka 7. Efektivní aktivita

K opačnému pohledu, tedy neefektivnosti prvku prevence se K6 a K7 nebyly schopny vyjádřit.¹⁸⁰ K tématu se vyslovuje tedy pouze pět respondentů. Čtyři z nich primárně míní, že **nelze říci, že by bylo něco efektivní**. Dále pak ale své odpovědi rozvíjejí. K1 a K3 se shodují, že celkově je veškerých **opatření nedostatek**. K1 tento stav připisuje nedostatku financí.

Dvě respondentky hodnotí skepticky **činnost policie**. K1 se říká: „*Dále zde jako problém vnímáme činnost policie. Podle nás vykonává málo namátkových kontrol, což se úplně nedá za prevenci považovat, ale také to do ní svým způsobem patří.*“ K4 míní, že: „*Velký problém jsou drogy. Policie to sice monitoruje, ale pak se nic nedělá. Dále jsou dobré namátkové kontroly, ale stojí to peníze.*“ Nedostatky shledávají dva respondenti také v **činnosti školy**. K4 si myslí, že: „*Problémem ve škole je, že vše se tutlá. Škola by z různých záležitostí mohla mít problém. Škola plní prevenci spíše formálně, je to škoda, ale je to tak.*“ O rozličné oblasti školní prevence hovoří K5: „*Snad masové akce, kde je předáváno určité vědění nezáživnou formou přednášky, například se 10 tříd z 10 škol pozve do kina. Myslím, že se v této formě efektivita významně snižuje, ...*“ K4 se jako jediná zmiňuje o **nesnázích s některými rodiči** v případě výchovných potíží jejich dětí: „*Problém, se kterým se setkávám u rodičů, je, že své dítě často brání.*“ Dále jako jediná vidí nedostatky v **poskytování sociálních služeb**, konkrétně tvrdí, že: „*Problémem je málo sociálních bytů pro rodiny. Existují tady jenom domy pro matky s dětmi nebo otce s dětmi, ale celkově pro rodinu nikoliv.*“

¹⁸⁰ V obou případech se jednalo se o rozhovory provedené písemnou formou. Neměla jsem tedy možnost, zeptat se, z jakého důvodu zvolily toto vyjádření. Dle odpovědí ostatních respondentů je možné odhadnout, že zastávají podobný názor, a sice všechny prvky vnímají do jisté míry jako efektivní, proto nemohly žádný označit jako neefektivní.

Problémová oblast	Četnost
Vše je dobré	4
Nedostatek aktivit	2
Policie	2
Škola	2
Sociální služby	1
Rodiče	1

Tabulka 8. Problémová oblast

Náplň činnosti kurátora je dána zákonnými předpisy. **Typy s institucí, s nimiž kurátoři spolupracují**, by měly být více méně totožné. Z odpovědí kurátorů lze však odvodit, se kterými jsou v nejužším kontaktu. V šesti případech respondenti jmenují **policii**, následně **probační a mediační službu**. Ve třech případech zmiňují **soudy a školu**. Na rozsáhlost možnosti práce s mladistvím poukazuje K5, dle ní: *„Delikvenci dětí a mladistvých často provázejí i jiné výchovné problémy, tedy nelze specifikovat jen některé instituce. Využíváme prostě celou síť podpůrných služeb v regionu, které máme k dispozici, i mimo region.“* Komplettní informace podává níže uvedená Tabulka 9.

Spolupracující instituce	Četnost
Policie	6
Probační a mediační služba	5
Soud	3
Škola	3
Neziskové organizace	2
Státní zastupitelství	2
Výchovný ústav	2
Diagnostický ústav	2
Středisko výchovné péče	1

Tabulka 9. Spolupracující instituce

Odpověď na 2. DVO:

Instituce, jež by měla prioritně zabezpečovat prevenci kriminality u mladistvých, je dle kurátorů jednoznačně rodina. Právě v rodině jedinec přebírá vzorce chování, systém hodnot, morální usuzování atd. Je možné říci, že rodina tvoří těmto oblastem základnu, na niž pak jedinec v průběhu svého života navazuje a dle utvořených mechanismů ji dále modifikuje. Významnou funkci dle kurátorů plní právě pozitivní vzor, k němuž může dospívající vzhlížet.

V názoru na smysluplné trávení volného času se respondenti taktéž jednoznačně shodují. Proto pokládají organizace zabývající se touto oblastí za nepostradatelné. Podotýkají ale, že bohužel zmíněných zařízení pro mladistvé není dostatečné množství.

Obecně institucionální síť určenou na prevenci kriminality považují za důležitou. V ní participující odborníci tak získávají komplexnější obraz o problematice z různých úhlů pohledu. Ať již se jedná o probačního úředníka, kurátorku pro mládež, či pracovníci v azylovém domě pro matky s dětmi, atd. Každý se zabývá specifickou oblastí, ale společně by měli vytvářet funkční celek. Z tohoto důvodu míní, že jakákoliv aktivita je pozitivní. Vše, co se v této oblasti koná, lze považovat za prospěšné. Podotýkají, že by aktivit mohlo být mnohem více. Nejvýrazněji spolupracují s policií, Probační a mediační službou, soudy a školami.

3. DVO: Jak je pohlíženo na trestnou činnost mladistvých?

Pro efektivní činnost kurátorů je důležitá dobrá znalost cílové skupiny, se kterou pracují. V každé oblasti (městě) se setkáváme s různou mírou i typem trestné činnosti. Na základě detailního zmapování lokality je možné dosáhnout účinných výsledků i v oblasti terénní práce s mladistvými. Díky těmto poznatkům lze pak navrhnout i preventivní opatření, jež by přesně odpovídala podmínkám dané lokality.

Cílem této části je získat informace o tom, jaký typ trestné činnosti je ve vybraných územích páchan mladistvými nejčastěji. Dále chci zjistit, čím je kriminalita mladistvých specifická, čím se liší od kriminality dětí a dospělých.

Variabilita nejčastěji páchaných deliktů uváděná kurátory je široká. Někteří popisují jeden nejčastější delikt, jiní pak více. Údaje poskytuje níže uvedená Tabulka 10.

Typ trestné činnosti	Četnost
Krádež	7
Sprejerství	1
Sexuální	1
Poškození cizí věci	1
Neoprávněné užívání cizí věci	1
Násilná trestná činnost	1
Řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění	1
Pěstování a distribuce drog	1

Tabulka 10. Trestná činnost mladistvých

V odpovědích všech respondentů se objevuje majetková trestná činnost. K5 poznamenává, že: „Jedná se rozhodně o krádeže.“ Stejně tak uvádí i K6 a K7: „*Nejčastější trestnou činností jsou krádeže.*“ a „*A nejčastěji – řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, krádeže.*“ Další respondenty (K2, K3, K4) majetkovou trestnou činnost

specifikují. Většinou se prý jedná o drobné krádeže. Pohled na zbývající delikty poskytuje Tabulka 10.

Důvody páčání trestné činnosti se u všech respondentů vztahují právě k majetkovým deliktům. Může se zdát, že jediným důvodem bude nedostatek finančních prostředků, ale mladiství jsou ovlivňováni řadou dalších faktorů (srov. Tabulka 11.). U šesti respondentů se setkávám s mnohočetností uvedeného důvodu. Podle nich nejčastěji roli sehrává právě **nedostatek finančních prostředků** (tvrdí čtyři).

Dále se jedná o **zvýšení svého sociálního statutu**. K1 tvrdí: „*Důvodem je nuda a ještě sociálně slabé rodiny, jejich sociální status.*“ Podobně důvod popisuje i K2: „*A důvody jsou různé, buď chtějí peníze, mohou získat lepší prostředek projevení se v kolektivu. Má něco, čím se může pochlubit. Kdo má peníze ten se má lépe.*“ I K6 upozorňuje na tuto oblast: „*Důvod – touhou stále mladších dětí vlastnit nějaké drahé oblečení, zvýšit vlastní prestiž, chtějí se vyrovnat ostatním dětem ze sociálně silnějších rodin.*“

S totožnou četností se střetávám u páčání trestné činnosti **z důvodu náležitosti k partě**. K2 zastává názor, že: „*Na některých základních školách je to jako sport. Tys ještě nic neukradl, tak co jdeš mezi nás.*“ K3 upozorňuje také na vliv party: „*Roli zde sehrává i vliv různých problémových part. Dítě často něco ukradne, protože ho ostatní navedou a ono chce do té party dál patřit, tak je poslechne.*“ Uvedené stanovisko doplňuje i odpověď K5: „*Také ale i to, že to chtějí zkusit, nebo je to podmínkou přijetí do party ...*“

Posledním opakovaně se uvádějícím důvodem trestné činnosti byla **touha po sladkosti, či jiné drobné věci**. Na tomto důvodu se shodují K3, K4 a K5. K4 tento důvod ještě hlouběji specifikuje: „*Tak nejčastěji jsou to drobné krádeže z nedostatku finančních prostředků, nebo mají na tu věc chuť. U děvčat je krádež hodně spojená s drogérií, chlapci zase čokolády, tyčinky.*“

K1 dodává ke svému výčtu důvodů **prvek nudy**. Podobný názor zastávala i K2, jež jako příčinu označuje **experimentování**.

Důvod	Četnost
Zvýšení sociálního statusu	3
Podmínka náležitosti k partě	3
Sladkost, obživa	3
Nedostatek peněz	4
Nuda	1
Experimentování	1

Tabulka 11. Důvody páčání trestné činnosti

V úvodu diplomové práce se zabírám mládeží z vývojového hlediska, obdobím dospívání atd. Každá životní fáze je specifická. Jedinec čelí různým výzvám, řeší odlišné situace. Zajímá mne, do jaké míry se tyto odlišnosti odrážejí ve způsobu páchaní trestné činnosti. Při stanovení věkových hranice vycházím za zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně a doplnění dalších zákonů. Dítětem rozumím jedince do 15 let, mladistvým jedince ve věku 15 až 18 let a dospělým pak člověka staršího 18 let.

Výrazné rozdíly mezi kriminalitou dětí a mladistvých neshledává K1 a K7. K1 míní, že jejich činnost je velmi podobná. Svůj postoj přisuzuje zejména podobné věkové hranici pachatelů trestných činů: *„Děti většinou začínají ve čtrnácti letech, což je skoro hranice 15 let. Je to tedy velmi podobné. V naší oblasti je ale klid, setkáváme se spíše s mírnými trestnými činy.“* K7 se vyjadřuje, že v jejich lokalitě se nejčastěji setkávají s prohřeškem řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění. Hlavní rozdíl tedy spatřuje ve faktu, že děti motorové vozidlo neřídí.

Zbývajících pět respondentů nalézá rozdíly ve dvou oblastech. K2, K3 a K6 vidí rozdílnost v **promyšlenosti spáchaného činu**. K2 má za to, že: *„U mladistvých jsou jejich činy složitější, zatímco u dětí vše vychází z momentálního, impulzivního jednání.“* Na stejnou výpověď narážím i u K3: *„Trestná činnost mladistvých je určitě mnohem více promyšlenější. U dětí hraje velkou roli zkratkovité jednání.“* K6 spatřuje v trestné činnosti mladistvých také více záměr: *„U starších dětí se už jedná o úmyslnou trestní činnost, kdy to dělá za účelem se obohatit.“*

Za další rozdíl lze na základě výpovědi K4, K5 a K6 pokládat **vyšší závažnost spáchaného skutku**. K4 říká: *„Rozdíl je, že ty děti když už se něčeho dopustí, tak v malém množství. Mladistvý se dopouští krádeže i u věcí vyšší hodnoty, používá větší sílu a větší agresi.“* K5 a K6 poukazují pouze na výši škody majetkové trestné činnosti. K5 odpovídá: *„U dětí mladších 15 let se spíše asi jedná o drobné krádeže, u mladistvých jde spíše o trestnou činnost závažnější, ale není to pravidlo.“* a K6 konkretizuje i výši škody: *„U mladších dětí (max. 10 let) se většinou jedná o krádeže věcí (max. 100,- Kč), kdy dítě nemá u sebe peníze a má chuť na něco dobrého, co vidí v obchodě.“*

Typický prvek **skupinovosti** zmiňuje pouze K3. K2 shledává rozdílnost dále v **opakovanosti skutku**: *„Kriminalita mladistvých je mnohem častější. U nezletilých jde o první kontakt. Vše souvisí s věkem. Dospělí také podléhají častěji.“* Veškeré údaje shrnuje Tabulka 12.

Mladistvý versus dítě	Četnost
Větší složitost, promyšlenost	3
Vyšší závažnost trestné činnosti	3
Není výrazný rozdíl	2
Skupinovost	1
Častější, opakovatelnost	1

Tabulka 12. Rozdílnost trestné činnosti mladistvého a dítěte

Skupinovost je zmiňována zejména při rozdílnosti kriminality mladistvých a dospělých. Uvádí tak K1: „*Velkou úlohu hraje vliv party.*“ Dále tento prvek zmiňuje i K2: „*Mladiství se dopouštějí trestné činnosti hlavně ve skupině. Málokdy jde o samopachatele.*“ S odpovědí stejného rázu se setkávám i u K3: „*Určitě je i typická trestná činnost páchána ve skupině.*“ a K6: „*Trestná činnost je častěji páchána formou spolupachatelství a ve skupině.*“ Spolupachatelství je tedy nejčastěji zmiňovaným prvek.

Na druhé oblasti rozdílnost se názorově setkává pět respondentů. Odlišnost vnímají v nižší **promyšlenosti skutků** mladistvých. K1 popisuje jejich činnost takto: „*Dostane se do toho z „blbosti“, ve většině případů nejde o úmysl, spíše náhlý impuls. Nejde o cílenost.*“ Výraz impuls se vyskytuje i ve výpovědi K2: „*Je méně promyšlená, více impulzivní.*“ V totožném smyslu se nese i myšlenka K5: „*Mnoho skutků se může stát z neznalosti, hlouposti a proto, že nedomyslí důsledky svého jednání.*“ K3 nepromyšlenost spojuje i s naivitou: „*Často jsou jejich skutky naivní. Snaží se třeba spáchat závažnější skutek, ale to je spíše s úsměvem. Činnost nepromyšlejí.*“ Nedostatek uvažování nad spácháním skutku zmiňuje i K6: „*Nedokonalá příprava TČ. Mladiství pachatelé jednají víc emotivně než rozumově.*“

S nízkou promyšleností souvisí i další prvek, a sice vysoká **objasnitelnost**. K2 ji dává do spojitosti se skupinovostí, tvrdí: „*Je častěji objasnitelná. Je také prokazatelnější, ve skupině to totiž hodí jeden na druhého, aby se zbavil vlastní viny.*“ Stejného názoru je i K3: „*Její objasnitelnost je mnohem vyšší. Trestná činnost nebývá skrytá.*“

Na základě svých zkušeností K1 uvádí, že: „*Když se dopustí trestného činu, tak už ho většinou neopakují. Jde o jednorázovou činnost. Vezme si ponaučení.*“

O **závažnosti** spáchaných skutků se zmiňuje K4, K7 a K5. Uvádějí, že u mladistvých se jedná o drobné delikty. K5 se sice zmiňuje, že mladiství jsou schopni spáchat i velmi závažný trestný čin, ale v rámci své profese se s tímto doposud nesešla. V případě majetkové trestné činnosti K4 míní, že: „*Napadá mě, že mladiství si mohli dříve více přivydělat. Dnes je velmi*

malá možnost přivýdělnku a oni mají dneska daleko větší potřeby. Výše majetkových deliktů je ale nižší než u dospělých.“ Popsané informace jsou obsaženy v níže uvedené Tabulce 13.

Mladistvý versus dospělý	Četnost
Impulzivnost	5
Skupinovost	4
Nižší závažnost	3
Objasnitelnost	2
Jednorázovost	1

Tabulka 13. Rozdílnost trestné činnosti mladistvého a dospělého

Odpověď na 3. DVO:

Typickým deliktem, jehož se mladiství dopouštějí, je dle názoru všech kurátorů majetková trestná činnost, přičemž většina se shoduje na tom, že se jedná spíše o drobné krádeže.

Důvody, jež je vedou k tomuto delikventnímu jednání, vidí kurátoři multifaktoriálně. Nejčastěji jim shledávají nedostatek finančních prostředků. Mezi další důvody, na nichž se respondenti shodují, patří zvýšení svého sociálního statusu a dále pak tlak ze strany vrstevníků. V řadě případů je dle kurátorů spáchání trestného činu podmínkou přijetí či dalšího setrvání v partě. Období dospívání je fází, v níž se jedinci snaží začlenit mezi své vrstevníky a postupně se odpoutávají od svých rodičů. Nacházejí se tedy pod jistým tlakem, jenž se může v rámci jejich impulzivního jednání projevit nevhodným rozhodnutím.

Hlavní odlišnost v kriminalitě dětí a mladistvých spatřují zejména v tom, že trestné činy mladiství více promýšlejí i jejich závažnost je vyšší. Výraznější rozdílnost shledávají však mezi kriminalitou mladistvých a dospělých. Pro mladistvé je dle jejich názoru určující skupinovost trestné činnosti, dále pak impulsivnost, menší promyšlenost a s tímto spojená vyšší objasnitelnost. Mezi další příznačný rozdíl řadí nižší závažnost spáchaných skutků mladistvých.

4. DVO: Jak nahlízejí kurátoři na výši hranice trestní odpovědnosti?

Současná hranice trestní odpovědnosti je stanovena na 15 let, respektive na den, jež následuje po dni 15. narozenin. Snížení její hranice na 14 let byla v uplynulých letech diskutována jak odbornou, tak i laickou veřejností. Dá se říci, že diskuse byly započaty v roce 2007. V tomto roce tehdejší ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil představil návrh nového trestního zákona, jehož součástí tvořilo již zmíněné snížení hranice trestní odpovědnosti.

Problémem, jenž společně s tímto krokem nastal, bylo automatické snížení věkové hranice na 14 let i pro legální pohlavní styk. Novela trestního zákoníku, jež vstoupila v platnost 1. ledna 2010, věkovou hranici nakonec ponechala v původním znění.

Zajímá mne, jak na tuto oblast pohlížejí kurátoři pro mládež. Jakými argumenty obhajují své stanovisko a zda se domnívají, že je postoj kurátorů jednotný.

Hranici trestní odpovědnosti stanovenou na 15 let by neměnilo pět ze sedmi kurátorů, přičemž tři z nich přiznávají, že děti jsou vyspělejší, ale nedomnívají se, že snížení hranice by bylo řešením. K1 podotýká: *„Represe nic neřeší. Děti jsou sice vyspělejší, hranice ale nic neřeší. Problém je v rodinách, důležité je působení v oblasti rodin.“* K2 zastává podobný názor: *„Děti jsou sice dnes vyspělejší, ale věková hranice není důležitá. Důležitější jsou možnosti řešení a opatření, která budou následovat. V dnešní době neexistuje žádná hrozba nebo obava. Rodiče i děti, kteří žijí na hraně, mají i jiný přístup. Vězení nebo pastáček není pro ně hrozbou.“* K3 klade důraz také spíše na opatření: *„Podle mého názoru toho snížení hranice odpovědnosti moc nevyřeší. Mnohem důležitější je přístup a opatření, která by měla na děti působit preventivně a ne represivně.“* K5 své stanovisko, že snížení hranice nic nevyřeší, obhajuje tím: *„...i děti mladší 15 let jdou pro své protiprávní jednání (tzv. činy jinak trestné) k soudu a lze jim uložit příslušné opatření /nikoliv trest/, tyto osoby neunikají spravedlnosti, ví se o nich a je možné je díky tomuto výchovně ovlivnit.“* Z uvedeného vyplývá, že kurátorky před represí upřednostňují prevenci, možnosti výchovného působení na jedince v rodinách či celkový přístup, možnosti řešení jinou cestou, nežli tou represivní.

Opačný názor vyznává pouze K6, argumentuje tímto: *„...myslím si, že v dnešní době si je čtrnáctileté dítě vědomo trestní odpovědnosti, většina těchto dětí kolem 13 – 14 let právě zneužívá toho, že ještě není trestně odpovědná ...“* K7 si vyhraněný názor doposud nevytvořila, tvrdí: *„Jestli se k němu přikláním, nevím, hlouběji jsem o tom nepřemýšlela.“*

Dále mě zajímá, zda se kurátoři domnívají, že v této oblasti zastávají stejné stanovisko. Pravděpodobnost, že se v názorové otázce lidé dokonale shodnou, je velmi mizivá. Přesto se chci dozvědět, zda mají povědomí o vnímání uvedeného tématu svými kolegy. Zda byla zrealizována určitá diskuse. Čtyři kurátorky se vyjadřují, že nevědí, jelikož žádná diskuse na toto téma zatím neproběhla. Dvě kurátorky, jež se přiklánějí k ponechání věkové hranice na 15 let, míní, že jednotní jsou. K3 tvrdí: *„Kurátoři zrovna to snížení neprosazují. Častější téma je rušení výchovných ústavů a zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Diskuse ale nejsou vyvolány, zda je to funkční a efektivní.“* K6, jež se ztotožňuje se snížením hranice, si myslí, že jednotnost v této oblasti nepanuje.

Odpověď na 4. DVO:

K dokonalé shodě, zda by se hranice měla snížit či nikoliv, nedošlo. Výrazně proti se vyjadřuje pouze jedna respondentka. Na základě výpovědí zbývajících kurátorů lze konstatovat, že upřednostňují spíše preventivní opatření. Podle nich zpřísnění represivních opatření nic nevyřeší. Vzhledem k tomu, že se jedná o odborníky z praxe, lze předpokládat, že jejich názory se opírají o vlastní zkušenosti. Veřejné diskuse na toto téma se prozatím nezúčastnila žádná z respondentek. Ani o ní nemají povědomí. Nemohou tedy s jistotou tvrdit, zda panuje při stanovení věkové hranice trestní odpovědnosti shoda.

Závěr

V mé práci jsem plynule navázala na svou bakalářskou práci. Po znalostech z oblasti příčin kriminálního chování, osobnosti pachatele či vývoje kriminality v ČR jsem se soustředila na možnosti eliminace trestné činnosti. Jako prvek jejího omezení jsem zvolila aktivity patřící do oblasti prevence.

Proces koncipování preventivního systému prošel od roku 1989 řadou změn. Jeho utváření je o to problematičtější vzhledem k cílové skupině. Mládež je značně diferencovanou kategorií. Nejedná se o homogenní skupinu, pro niž by bylo možné vytvořit obecně funkční preventivní aktivitu. Oblastí zavádění konkrétních preventivních opatření jsou prioritně pověřeny orgány působící na místní úrovni. Právě ty mohou pružně reagovat na aktuální situaci, s kterou se v dané oblasti potýkají. Je důležité brát v potaz jak zvláštnosti osobnostní, danosti vycházející z vývojové psychologie, tak také kontext sociálního prostředí. Dalším důležitým aspektem je zainteresovanost co nejširšího spektra subjektů. Přičemž subjekty musí být propojeny, významná je funkční systémová spolupráce. Nejpodstatnější orgány jsou zastoupeny v Republikovém výboru pro prevenci kriminality. Ten v současnosti zastává vrcholné postavení. Na centrální úrovni plní klíčovou metodickou i koordinační činnost. Za stěžejní dokument pro realizaci činnosti je pak pokládána Strategie prevence kriminality, vždy vytvářena na čtyřleté období.

Pro zamezení vzniku rizikového chování mládeže je jako nejvýraznější zmiňována prevence primární, do jisté míry i sekundární a dále pak aktivity řadící se oblasti prevence sociální. Takto mimo jiné je zaměřena prevence v působnosti MPSV ČR. Jedinec je v období dospívání formován zejména v rodinném prostředí. V rámci výchovného procesu přejímá vzorce chování, morální pravidla atd. Příčina vzniku rizikového chování je však právě často shledávána v rodině samotné. Na tuto skutečnost navazují nástroje prevence určené rodině a mládeži. Jedná se o širokou škálu jak finanční pomoci, tak také o soustavu sociálních služeb, zaměřených na jednotlivé rizikové oblasti. Blíže jsem se zabývala sociálními službami v okrese Šumperk, ve kterém sama žiji. Tuto část považuji za jednu z nejvýznamnějších, jelikož může posloužit jako praktický seznam zde fungujících služeb jak pro sociální pracovníky, tak i pro jedince, kteří se v nepříznivé sociální situaci nacházejí.

Systém sociálních služeb, jejich provázanost a vzájemná spolupráce není sama o sobě vše určující. Výrazným prvkem úspěšnosti práce s klientem je osobnost sociálního pracovníka. Požadavky na výkon dané profese jsou obsáhlé, obecně lze ale říci, že by se mělo

jednat o jedince, jež disponuje kladným vztahem k lidem a ke každému přistupuje individuálně. Domnívám se, že zmíněné povolání je velmi náročné a často i společností nedocenené. Úkolem pracovníka na pozici je jak individuální práce s jedincem, ale také čím dál rozsáhlejší administrativní činnost. Ta bohužel v mnohých případech omezuje čas určený pro interakci s klientem.

Praktickou částí jsem navázala na teoretickou. V ní jsem si za cíl stanovila zjistit, jaký vztah zaujímá kurátor pro děti a mládež k vybraným prvkům prevence kriminality. Jednalo se o oblasti – preventivní činnost konkrétního kurátora, další subjekty prevence kriminality, mladiství, páchající trestnou činností a hranice trestní odpovědnosti. Každá z oblastí byla formulována jako DVO. Jednotlivé poznatky jsou rozpracovány v kapitole 5.2 Interpretace dat. Nyní pouze poukáži na stěžejní závěry vyvozené z výpovědí kurátorů.

V rámci prevence se kurátoři podílí zejména na přednáškových činnostech na školách. Ve většině případů jsou přednášky zaměřeny do oblasti trestní odpovědnosti. Dalším významným nástrojem prevence v jejich pravomoci jsou výchovné pohovory. Jejich účinnost závisí zejména na vytvoření vztahu důvěry s mladistvým. Je důležité, aby jedinec necítil ze strany kurátora instituci, nýbrž člověka, jež mu nabízí pomoc a záleží mu na zlepšení jeho situace. S totožnou četností jsem se v rámci preventivních aktivit setkala s významem práce kurátora s rodinou. Právě ji všichni kurátoři shledávají jako prioritní instituci, jež by měla prevenci zabezpečovat. V souvislosti s ní zdůrazňují potřebu pozitivního vzoru pro zdravý vývoj mladého jedince.

V rámci páchaní trestné činnosti mladistvými se kurátoři nejčastěji setkávají, jak již je pravidlem, s majetkovou trestnou činností. Ve většině případů jde o drobné krádeže. Ke zmíněným skutkům mladistvé dle jejich názoru vede na prvním místě nedostatek peněz a dále pak touha zvýšit svůj sociální status, splnit podmínky pro náležitost k partě a obstarání si sladkosti. Vzhledem ke kriminalitě dospělých se trestná činnost mladistvých vyznačuje skupinovostí, menší promyšleností trestného činu, tím pádem i vyšším objasněním, dále pak impulsivností a nižší závažností spáchaného skutku.

Poslední oblast mého zájmu lze vnímat ve vyšší míře spíše jako prvek složky represivní. Hranice trestní odpovědnosti však do jisté míry působí i preventivně. Lze nalézt také spojitost s výše zmíněnou přednáškovou činností kurátorů na školách a tématem právě trestní odpovědnosti. Ve většině se kurátoři ztotožňují s názorem, že i přesto, že je dnešní mládež v mnoha oblastech vyspělejší, výše hranice trestní odpovědnosti by měla být ponechána. Argumentují zejména tím, že posílení represe nic nevyřeší. Za důležitější považují přístup a opatření náležející do oblasti prevence. Na poznamenaném tvrzení byla postavena celá má

diplomová práce. Preventivní činnost má uplatnění v mnoha oblastech lidského života i v různých věkových kategoriích. Jinak tomu není ani u dospívajících jedinců, jež se mnohdy neuváženě dopustí nelegální činnosti.

Seznam zkratek

MPSV	ministerstvo práce a sociálních věcí
ČR	Česká republika
DVO	dílčí výzkumná otázka
K1 (2,3,4,5,6,7)	kurátor/ka 1 (2,3,4,5,6,7)
PČR	Policie České republiky
TČ	trestný čin

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

1. BIGLAN, Antony, WANG, Margaret a Herbert WALBERG. *Preventing Youth Problems*. Springer, 2003. ISBN 0-306-47733-5.
2. ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kolektiv. *Sociální ochrana terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.
3. DALLOS, Rudi a Eugene MCLAUGHLIN. *Social Problems and the Family*. London: Sage Publications, 2003. ISBN 978-0-8039-8837-8.
4. DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0139-7.
5. FELSON, Marcus a Ronald CLARKE. *Příležitost dělá zloděje*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. ISBN 80-7338-016-1.
6. GAVORA, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
7. GOLDOVÁ, Věra. *Hodnocení aktivit realizovaných v rámci minimálního preventivního programu*. Vsetín: Městský úřad, 2002. ISBN 80-238-9305-X.
8. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
9. HAVRDOVÁ, Egle a Martin CEJP. *Tvorba a realizace projektů prevence kriminality mládeže*. Praha: Centrum pro veřejnou politiku, 2007. ISBN 978-80-239-9950-1.
10. HRČKA, Michal. *Sociální deviace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-68-0.
11. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
12. JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-749-3.
13. JEDLIČKA, Richard., KLÍMA, Petr, KOŤA, Jaroslav, NĚMEC, Jiří a Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
14. JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7055-662-5.
15. KAPR, Jaroslav. *Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-85850-03-6.
16. KERLINGER, Fred. *Základy výzkumu chování*. Praha: Academia, 1972.

17. KIRSH, Steven. *Media and youth*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2010. ISBN 978-1-4051-7947-9.
18. KLÍNSKÝ, Petr, CHROMÁ, Danuše, TESAŘOVÁ, Svatava a Michal JANÁK. *Finanční gramotnost*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2.
19. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
20. KRAUS, Blahoslav et. al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.
21. KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-276-1.
22. KREJČÍŘOVÁ, Olga. *Intervenční skupinové metody v prevenci kriminality*. Vsetín: Město Vsetín, 2003. ISBN 80-239-1642-4.
23. KREJČÍŘOVÁ, O. A KOL. *Prevence sociálně patologických jevů jako významný fenomén poradenské činnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1628-1.
24. KUDRJAVCEV, V.N a kol. *Sociální deviace : úvod do obecné teorie*. Praha: Svoboda, 1988.
25. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X.
26. MATOUŠEK, Oldřich. *Práce s rizikovou mládeží*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-064-2.
27. MATOUŠEK, Oldřich. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
28. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
29. MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.
30. MENDEL, Richard. *Méně slov a více pomoci*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. ISBN 80-7338-002-1.
31. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1362-4.
32. MLČÁK, Zdeněk. *Psychologie zdraví a nemoci*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. ISBN 80-7368-035-1.
33. MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0279-2.
34. NEZKUSIL, Jiří. *Československá kriminologie*. Praha, 1978.

35. NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kolektiv. *Kriminologie*. 2. přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004. ISBN 80-7357-026-2.
36. PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-7184569-0.
37. PIAGET, Jean. *The moral judgement of the child*. [Oxon]: Routledge, 1999. ISBN 0-415-21004-6.
38. POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-858-5001-X.
39. PRESL, Jiří. *My, drogy a Evropa*. Praha: Medea Kultur, 2005.
40. PRUDKÝ, Libor a kol. *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1751-2.
41. PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-80-7367-647-6.
42. RADIMECKÝ, Josef. *Prevence a škola – jak se to rýmuje?*. 1. Ústí na Labem: Reliéf – White Light I., 2009. ISBN 978-80-254-5612-5.
43. ŘEZNÍČEK, Matouš. *Systematická prevence sociálních deviací I*. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-7066-933-0.
44. SAK, Petr. *Sociální vývoj mládeže*. Praha: SPN. 1985.
45. SAK, Petr. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.
46. SAUNDERS, John a Joseph REY. *Young People and Alcohol*. Willey-Blackwell, 2011. ISBN 978-1-4443-3598-9.
47. STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.
48. SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo – mýty a realita*. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-926-9.
49. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍZKOVÁ, Jitka a kol. *Přehled vývojové psychologie*. 2.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2141-4.
50. ŠVEC, Štefan a kolektiv. *Metodológia vied o výchove*. Bratislava: IRIS, 1998. ISBN 80-88778-73-5.
51. URBAN, Lukáš a Josef DUBSKÝ. *Sociální deviace*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-133-5.
52. VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-739-67-386-4.

53. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
54. VAŠUTOVÁ, Maria. *Pedagogické a psychologické problémy v dětství a dospívání*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. ISBN 80-7042-691-8.
55. VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Základy sociologie práva*. 2.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1459-8.
56. VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Sociální kontrola a právo*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 8021019476.
57. VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Sociologie práva v textech*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1815-1.
58. VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Vybrané kapitoly ze sociologie a psychologie práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5064-8.
59. VĚTROVEC, Vladislav, NEDOROST, Libor, SOVÁK, Zdeněk a Zdena ADAMCOVÁ. *Zákon o mediaci a probaci - komentář*. Praha: Europlex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-32-7.
60. ZÁŠKODNÁ, Helena. *Sociální deviace dětí a mládeže*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1998. ISBN 80-7042-519-9.
61. ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie. Díl I. Obecná část*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1995. ISBN 80-85981-15-7.
62. ZAPLETAL, Josef a kolektiv. *Prevence kriminality*. 3. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008. ISBN 978-80-7251-270-6.
63. ZATLOUKAL, Leoš. *Plánování rozvoje sociálních služeb*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2128-5.
64. ŽIŽLAVSKÝ, Martin. *Metodologie pro Sociální politiku a sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3110-7.

Prameny:

1. *Nové formy prevence kriminality u nás a ve světě*. Ostrava: Dům techniky ČSVTS, 1991.
2. *Organizace prevence kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1991.
3. *Systémy prevence kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1992.
4. *Vývojová a sociální psychologie pro učitele*. Učební text k výuce tohoto předmětu Vývojová a sociální psychologie pro učitele na Fakultě informatiky Masarykovy univerzity v rámci společného základu učitelského studia. [doc. PhDr. Josef Prokeš, Ph.D. (přednášející)]
5. ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 140 ze dne 29. listopadu 1961 trestní zákon a o změně a doplnění dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1961, částka 65.
6. ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 2 ze dne 8. ledna 1969 o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR a o změně a doplnění dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1969, částka 1, s. 16-19.
7. ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 586 ze dne 20. listopadu 1992 o daních z příjmů a o změně a doplnění dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České a slovenské federativní republiky*. 1992, částka 117, s. 3473-3491.
8. ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí a o změně a doplnění dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111, s. 7662-7681.
9. ČESKO. Zákon č. 257 ze dne 14. července 2000 o Probační a mediační službě a o změně a doplnění dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2000, částka 74, s. 3616-3621.
10. ČESKO. Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2003, částka 79, s. 4030-4052.
11. ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o sociálních službách). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37, s. 1257-1289.

Internetové odkazy:

1. Katalog poskytovatelů sociální služeb Olomouckého kraje 2011. Olomouc: Olomoucký kraj [online]. 2011, s. 6 [cit. 2012-02-05]. Dostupné z: <http://www.kr-olomoucky.cz/katalog-poskytovatelu-socialnich-sluzeb-olomouckeho-kraje-2011-aktuality-648.html>
2. 1. komunitní plán sociálních služeb Mikroregionu Zábřežsko na léta 2008 – 2010 [online]. Výbor Zastupitelstva města Zábřeh, 2008, s. 2 [cit. 2011-11-26]. Dostupné z: <http://www.kp-zabrezsko.cz/dokumenty/article/8-dokumenty/182-prvni-komunitni-plan>
3. SWOT analýza ze dne 22. 9. a 3. 11. III. pracovní skupina [online]. [cit. 2012-01-12]. Dostupné z: <http://www.kp-zabrezsko.cz/dokumenty/article/8-dokumenty/176-zapisy-ze-zasedani-iiipsdeti-mladez-a-rodina> (Poznámka: Zde nutné uložení souboru 7.PSIII-2011-11-03.pdf)
4. Zábřeh v číslech [online]. 2011-09-26 [cit. 2012-01-13]. Dostupné z: <http://www.muzabreh.cz/mesto-zabreh/zabreh-v-cislech>.
5. Zpráva o činnosti Svazku obcí Mikroregionu Zábřežsko za období 2007 – 2010 [online]. 2010, s. 4-5 [cit. 2012-02-05]. Dostupné z: <http://www.zabrezsko.cz/vyrocnizpravy>
6. Práce s mladistvými a dětmi. Probační a mediační služba ČR [online]. [cit. 2012-02-15]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mladez/>
7. Metodický standard PMS - mladiství. Probační a mediační služba ČR [online]. s. 1 [cit. 2012-02-15]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mladez/>. (Poznámka: Zde nutné uložení odkazu MLADISTVÍ A DĚTI – metodika – textová část bez příloh, pak již zmiňovaný soubor *Metodický standart PMS - mladiství*).
8. Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007 – 2013. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. s. 10 [cit. 2011-01-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/koncepce-statni-politiky-pro-oblast-deti-a-mladeze-na-obdobi-2007-2013>
9. Střednědobý plán výzkumné činnosti Institutu pro kriminologii a sociální prevenci na období 2012 – 2015. Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online]. [cit. 2011-01-23]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/cinnost.html>
10. Rodina a ochrana práv dětí. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/4>
11. Národní koncepce rodinné politiky. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2005, s. 4 [cit. 2012-01-25]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf

12. Republikový výbor pro prevenci kriminality. Ministerstvo vnitra ČR [online]. [cit. 2011-01-23]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/republikovy-vybor-pro-prevenci-kriminality-37669.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>
13. Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2012 až 2015. Ministerstvo vnitra ČR [online]. s. 4 [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-kriminality.aspx>
14. Odbor prevence kriminality – základní informace. Ministerstvo vnitra ČR [online]. 2011, s. 3-4 [cit. 2012-02-10]. Dostupná z: <http://www.mvcr.cz/clanek/odbor-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>
15. Seznamte se – odbor prevence kriminality. Ministerstvo vnitra ČR [online] [cit. 2012-21-1]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/seznamte-se-odbor-prevence-kriminality-460981.aspx>
16. Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [online]. 2009, s. 10 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.kr-stredocesky.cz/portal/odbory/Skolstvi/prevence/strategie-prevence-rizikovych-projevu-chovani-u-deti-a-mlade-1554531152.htm>
17. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [online]. 2010, s. 1 [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/20274>
18. Zdraví pro všechny 21. století. Ministerstvo zdravotnictví ČR [online]. s. 20 [cit. 2012-01-23]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/dokumenty/zdravi-pro-vsechny-v-stoleti_2461_1101_5.html (Poznámka: Dokument Zdraví 21 – Cíle 1-9)

Seznam příloh:

Příloha č. 1 Techniky situační prevence

Příloha č. 2 Charakteristika vybraných sociálních služeb

Příloha č. 3 Sociální služby v okrese Šumperk

Příloha č. 4 SWOT analýza

Příloha č. 5 Rozhovory s kurátory

Příloha č. 6 Tvorba výzkumných otázek

Příloha č. 1 Techniky situační prevence

Šestnáct technik situační prevence kriminality zaměřených na omezování příležitostí s příklady:¹⁸¹

Zvýšit vnímané úsilí vynakládané na trestnou činnost

1. Zabezpečit objekty:

Zámky na volantech, bezpečnostní fólie

2. Kontrolovat přístup k objektům:

Telefony u vstupu, elektronický vstup do garáží

3. Odvést pachatele od objektu

Umístění autobusových zastávek, uzavírky ulic, oddělení znepřátelených fanoušků

4. Kontrolovat pomůcky k trestné činnosti

Fotografie na kreditních kartách, plastické pивní sklenice v hostincích

Zvýšit vnímaná rizika trestné činnosti

5. Monitorovat vchody a východy

Elektronické visačky na zboží, kontrola zavazadel

6. Formální dozor

Červené světlo a rychlostní kamery, ozbrojená stráž

7. Dozor ze strany zaměstnanců

Hlídači parkovišť, kamerové systémy ve dvouposchodových autobusech

8. Přirozený dozor

Osvětlení ulic, uspořádání prostoru umožňující ochranu

Snížit předpokládané zisky z trestné činnosti

9. Odstranit objekty:

Telefonní karty, přenosná rádia v automobilech, útočiště pro ženy

10. Identifikovat majetek

Řidičské průkazy, označování majetku, označování součástí automobilů

11. Omezit lákadla

Rychle opravit předměty poničené vandaly, parkování mimo ulice

12. Odepřít zisky

¹⁸¹ FELSON, Marcus a Ronald CLARKE. *Příležitost dělá zloděje*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 36.

Poinkoustovat visačky na zboží, PIN u automobilových rádií, čistit grafity

Odstranit záminky pro trestnou činnost

13. Stanovit pravidla

Registrace v hotelích, celní prohlášení, etické kodexy

14. Působit na svědomí

Rychloměry podél silnic, výstražné cedule („jen idioti řídí opilí“)

15. Kontrolovat narušitele

Zákony stanovující věkový limit pro konzumaci alkoholu, balónky na zkoušku obsahu alkoholu, bezpečnostní čip (V-chip) v televizi

16. Usnadnit dodržování pravidel

Odpadkové koše, veřejné toalety, jednoduché odbavení v knihovnách

Příloha č. 2 Charakteristika vybraných sociálních služeb

Sociální poradenství¹⁸²

§ 37

(1) Sociální poradenství zahrnuje

- a) základní sociální poradenství,
- b) odborné sociální poradenství.

(2) Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Sociální poradenství je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit.

(3) Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. Součástí odborného poradenství je i půjčování kompenzačních pomůcek.

(4) Služba podle odstavce 3 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- b) sociálně terapeutické činnosti,
- c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Služby sociální péče

§ 38

Služby sociální péče napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti, a v případech, kdy toto vylučuje jejich stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení.

§ 39

Osobní asistence

(1) Osobní asistence je terénní služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Služba se poskytuje bez časového omezení, v přirozeném sociálním prostředí osob a při činnostech, které osoba potřebuje.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje zejména tyto základní činnosti:

- a) pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu,
- b) pomoc při osobní hygieně,
- c) pomoc při zajištění stravy,
- d) pomoc při zajištění chodu domácnosti,
- e) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- f) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- g) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

§ 40

¹⁸² Veškeré zde uvedené služby vycházejí ze: Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o sociálních službách).

Pečovateľská služba

(1) Pečovateľská služba je terénna alebo ambulatná služba poskytovaná osobám, ktoré majú zníženú sobeštátnosť z dôvodu veku, chronického ochorenia alebo zdravotného postihnutia, a rodinám s deťmi, ktorých situácia vyžaduje pomoc inej fyzickej osoby. Služba poskytuje vo vymedzenom čase v domácnostiach osôb a v zariadeniach sociálnych služieb vyjmenované úkony.

(2) Služba podľa odstavca 1 obsahuje tieto základné činnosti:

- a) pomoc pri zvládaní bežných úkonů péče o vlastnú osobu,
- b) pomoc pri osobnej hygieně alebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- c) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- d) pomoc při zajištění chodu domácnosti,
- e) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím.

§ 44

Odlehčovací služby

(1) Odlehčovací služby jsou terénna, ambulatná alebo pobytové služby poskytované osobám, ktoré majú zníženú sobeštátnosť z dôvodu veku, chronického ochorenia alebo zdravotného postihnutia, o ktoré je jinak pečováno v jejich prirodzeném sociálnom prostredí; cieľom služby je umožniť pečujúcej fyzickej osobe nezbytný odpočinok.

(2) Služba podľa odstavca 1 obsahuje tieto základné činnosti:

- a) pomoc pri zvládaní bežných úkonů péče o vlastnú osobu,
- b) pomoc pri osobnej hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- c) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- d) poskytnutí ubytování v případě pobytové služby,
- e) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- f) sociálně terapeutické činnosti,
- g) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí,
- h) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti.

Služby sociálnej prevencie

§ 53

Služby sociálnej prevencie napomáhajú zabrániť sociálnemu vylúčeniu osôb, ktoré sú týmto ohrozené v krízovej sociálnej situácii, životnými návykmi a spôsobom života vedúcimi k konfliktu so spoločnosťou, sociálne znevýhodňujúcim prostredím a ohrození práv a oprávnených zájmů trestnou činnosťou inej fyzickej osoby. Cieľom služieb sociálnej prevencie je napomáhať osobám k prekonaniu ich nepriaznivej sociálnej situácie a chrániť spoločnosť pred vznikom a šírením nežiadoucich spoločenských javů.

§ 57

Azylové domy

(1) Azylové domy poskytujú pobytové služby na prechodnú dobu osobám v nepriaznivej sociálnej situácii spojené so ztrátou bydlenia.

(2) Služba podľa odstavca 1 obsahuje tieto základné činnosti:

- a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- b) poskytnutí ubytování,
- c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

§ 58

Domy na pól cesty

(1) Domy na pól cesty poskytujú pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let veku, ktoré

po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí ubytování,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) sociálně terapeutické činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí.

§ 59

Kontaktní centra

(1) Kontaktní centra jsou nízkoprahová zařízení poskytující ambulantní, popřípadě terénní služby osobám ohroženým závislostí na návykových látkách. Cílem služby je snižování sociálních a zdravotních rizik spojených se zneužíváním návykových látek.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) sociálně terapeutické činnosti,
- b) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí,
- c) poskytnutí podmínek pro osobní hygienu.

§ 62

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

(1) Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) sociálně terapeutické činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

§ 65

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

(1) Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou terénní, popřípadě ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) sociálně terapeutické činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

§ 69

Terénní programy

(1) Terénní programy jsou terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob

života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy. Služba je určena pro problémové skupiny osob, uživatele návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba může být osobám poskytována anonymně.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- b) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Příloha č. 3 Sociální služby v okrese Šumperk

A. Sociální poradenství¹⁸³

Odborné sociální poradenství:

Název sociální služby	Poskytovatel	Kontakt
Charita Zábřeh – Občanská poradna	Charita Zábřeh	www.charitazabreh.cz
Poradna pro ženy a dívky Zábřeh na Moravě	Občanské sdružení ONŽ – pomoc a poradenství pro ženy a	www.poradnaprozeny.eu
Občanská poradna SPOLEČNĚ – JEKHEANE	SPOLEČNĚ – JEKHEANE, o.s.	www.jekhetane.cz
Poradna pro rodinu Šumperk	Středisko sociální prevence Olomouc, příspěvková organizace	www.poradnaprorodinu.cz

B. Služby sociální péče

Osobní asistence

Název sociální služby	Poskytovatel	Kontakt
Charita Zábřeh – Středisko odlehčovacích služeb Zábřeh	Charita Zábřeh	www.charitazabreh.cz

Pečovatelská služba

Název sociální služby	Poskytovatel	Kontakt
Charita Šumperk	Charita Šumperk	www.sumperk.caritas.cz
Charita Zábřeh – Charitní pečovatelská služba	Charita Zábřeh	www.charitazabreh.cz
Sociální služby Šumperk, pečovatelská služba	Sociální služby Šumperk, příspěvková organizace	www.soc.sluzby.ic.cz
Domov pro seniory a pečovatelská služba Mohelnice, příspěvková organizace,	Domov pro seniory a pečovatelská služba Mohelnice, příspěvková organizace,	www.mu.mohelnice.cz/domovy-duxodcu/

Odlehčovací služby

Název sociální služby	Poskytovatel	Kontakt
Charita Zábřeh – Středisko odlehčovacích služeb Zábřeh	Charita Zábřeh	www.charitazabreh.cz

¹⁸³ Veškeré služby z této přílohy vychází z: Katalog poskytovatelů sociální služeb Olomouckého kraje 2011. Olomouc: Olomoucký kraj [online]. 2011, s. 20-115. [cit. 2012-02-05]. Dostupné z: <http://www.kr-olomoucky.cz/katalog-poskytovatelu-socialnich-sluzeb-olomouckeho-kraje-2011-aktuality-648.html>

C. Služby sociální prevence

Azylové domy

Název sociální služby	Poskytovatel	Kontakt
Domov pro matky s dětmi	Město Zábřeh, Městská sociální zařízení	www.dmd.zabreh.cz
PONTIS Šumperk, o.p.s.	Dům pro osamělé rodiče s dětmi v tísní	www.pontis.cz

Domy na půl cesty

Název sociální služby	Poskytovatel	Kontakt
Diakonie ČCE – Středisko v Sobotíně	Diakonie ČCE – Středisko v Sobotíně	www.diakoniecce-sobotin.cz

Kontaktní centra

Název sociální služby	Poskytovatel	Kontakt
K – centrum Krédo – kontaktní a poradenské	PONTIS Šumperk, o.p.s.	www.pontis.cz

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Název sociální služby	Poskytovatel	Kontakt
Dětský svět Zábřeh	Dětský svět Zábřeh	www.dmd.zabreh.cz
Nízkoprahový klub pro děti a mládež Rachot	PONTIS Šumperk, o.p.s.	www.pontis.cz
NZDM NITKA	RES-SEF, o.s.	www.res-sef.cz

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Název sociální služby	Poskytovatel	Kontakt
Pobočka FOD Zábřeh	Fond ohrožených dětí	www.fod.cz

Terénní programy

Název sociální služby	Poskytovatel	Kontakt
STREETWORK	RES-SEF, o.s.	www.res-sef.cz
Terénní programy SPOLEČNĚ – JEKHE T ANE	SPOLEČNĚ – JEKHE T ANE, o.s.	www.jekhetane.cz
Město Šumperk	Město Šumperk	www.musumperk.cz

Příloha č. 4 SWOT analýza

SWOT analýza ze dne 22. 9. a 3. 11. 2011
III. pracovní skupina¹⁸⁴

Silné stránky	Slabé stránky
Vznik Nízkoprahového centra pro děti a mládež NITKA	Chybí zázemí pro teenagery
Fungování Krasohledu	Nedořešená tematika sociálních bytů ve městě
Zachování stávajících služeb	Malý zájem města o sociální politiku
Lidské zdroje	Nedostatečná informovanost veřejnosti
Příležitosti	Ohrožení
Možnost vytvoření komunitního centra v Zábřehu (KRASOHLÉD)	Prostory KRASOHLÉDU

¹⁸⁴ SWOT analýza ze dne 22.9. a 3.11. III. pracovní skupina [online]. [cit. 2012-01-12]. Dostupné z:
<http://www.kp-zabrezsko.cz/dokumenty/article/8-dokumenty/176-zapisy-ze-zasedani-iiipsdeti-mladez-a-rodina>
(Poznámka: Zde nutné uložení souboru 7.PSIII-2011-11-03.pdf)

Příloha č. 5 Rozhovory s kurátory

Rozhovory vedené ústní formou

Kurátor č. 1 (K1)

1. Co je náplní Vaší činnosti v oblasti preventivní práce?

V rámci prevence se jedná více méně o výchovné rozhovory, buď jednorázové či opakované. Děti za námi docházejí s rodiči. Dále je náplní naší práce přednášková činnost na školách, tématem je trestná odpovědnost dětí a mládeže. Přednášíme v devátých třídách. Ještě se účastním komunitního plánování, kde se tvoří programy pro děti. Spolupracujeme se školami, probační a mediační službou a nízkoprahý. U nás je to Nitka a Res-sef.

2. Jaké metody využíváte při komunikaci s mladistvými delikventy?

Nyní moc mladistvých pro práci není. Většinou volím rozhovor, výchovný pohovor. Nevyskytuje se zde přímo trestná činnost, kde bysme museli volit ráznější prostředky. Delikventy s opakovanou trestnou činností zde nemáme. Zde je oblast klidnější. Více opatření je potřeba například tam, kde je vyšší výskyt romské komunity.

3. Jak byste zhodnotila přístup mladistvých, se kterými se v důsledku jejich protispolečenského jednání setkáváte, k Vaší osobnosti jako kurátora pro mládež?

Většinou se chovají slušně, až na výjimky. Nesetkala jsem se s nevhodným chováním. Někdo odmítá komunikovat, rozhovorem se snažím bariéru odstranit. Většinou vysvětlím, že jim chce člověk pomoci a oni to přijmou. Pokud se jedná o situaci umístění do výchovného ústavu, snaží se najít viníka. V tomto případě je nechám vymluvit a pak používám metody ohrané desky. Důležité je volit klidný přístup, nenechat se zatáhnout do konfrontace. Když je nutný přísnější přístup, vyjadřuji se stručně, krátce, jasně a nediskutuji s nimi.

4. Mohla byste uvést jaké preventivní programy či aktivity v oblasti kriminality mládeže jsou u vás uskutečňovány?

V současné době zde přímo cílené preventivní programy nemáme. Není to ani moc potřeba. Spíše jsou potřebné instituce pro využívání volného času. Všechno to ale stojí na penězích. Důležitou roli zde hraje nízkoprahový klub Nitka.

5. Myslíte si, že instituce pořádající volnočasové aktivity pro mladistvé jsou významným prvkem prevence kriminality pro tuto skupinu?

Určitě jsou. Pro děti jich je tu dostatečné množství, ale pro mladistvé moc ne. Možná Domov dětí a mládeže a Nitka. Je to obecný dlouhodobý problém, který je zatím neřešitelný.

6. Jakou instituci byste označila za prioritní v oblasti prevence kriminality?

Rozhodně rodina na prvním místě.

7. Jakou preventivní aktivitu vnímáte jako nejúčinnější?

Sportovní aktivity. Něco co by je bavilo – taneční, sport. Nějaká zájmová činnost. Pokud ji má už v dětství a vydrží mu až do dospívání, tak je to super.

8. Myslíte si, že je možné nějaký prvek prevence kriminality mladistvých označit jako neefektivní? Jestli ano, jaký?

Asi ne. Vždycky je něco dobrého. Ale problém je, že je toho málo. Problémem jsou finance. Dále zde jako problém vnímáme činnost policie. Podle nás vykonává málo namátkových

kontrol, což se úplně nedá za prevenci považovat, ale také to do ní svým způsobem patří. Celkově je prevence málo.

9. S kterými institucemi, řešící mladistvé delikventy, spolupracujete nejčastěji? Čím se tato spolupráce vyznačuje?

S probační a mediační službou, diagnostickými ústavy. Většinou ale hledáme výhodnější možnost řešení situace. My tu rodiče mladistvých známe, probace se nás tedy ptá, co navrhuje. Nyní u nás kriminalita klesla.

10. Jakou trestnou činnost mladistvů, se kterými spolupracujete, páchají nejčastěji. Z jakého důvodu je to podle Vás právě tato?

Sprejerství, krádeže, potom velmi zřídka sexuální – kdy je v době styku jednomu 15 let a druhému 14, ale to jen zřídka. Dále poškození cizí věci, neoprávněné užívání cizí věci. Důvodem je nuda a ještě sociálně slabé rodiny, jejich sociální status. V poslední době se zde velmi rozmáhá pěstování a distribuce drog, toto i u dětí. Do budoucna to bude velkým problémem.

11. Myslíte si, že existuje rozdíl mezi kriminalitou mladistvých a dětí? Jestli ano, jaký?

Děti většinou začínají ve čtrnácti letech, což je skoro hranice 15 let. Je to tedy velmi podobné. V naší oblasti je ale klid, setkáváme se spíše s mírnými trestnými činy.

12. Čím je podle Vašeho názoru kriminalita mladistvých vůči kriminalitě dospělých specifická?

Když se dopustí trestného činu, tak už ho většinou neopakují. Jde o jednorázovou činnost. Vezme si ponaučení. Dostane se do toho z „blbosti“, ve většině případů nejde o úmysl, spíše náhlý impuls. Nejde o cílenost. Velkou úlohu hraje vliv party.

13. Jaký je Váš názor na snížení hranice trestní odpovědnosti z 15 na 14 let? Přikláníte se k tomuto trendu či nikoliv? Svůj názor prosím zdůvodněte.

Nepřikláním se k tomu. Represe nic neřeší. Děti jsou sice vyspělejší, hranice ale nic neřeší. Problém je v rodinách, důležité je působení v oblasti rodin. Toto je problém, protože pro toto není dostatek pracovníků. Rodiče nevěnují dětem dostatek času.

14. Jsou kurátoři pro mládež v názoru na výši hranice trestní odpovědnosti jednotní?

Nemůžu se vyjádřit. Zatím se to nediskutovalo. Nebyla jsem nikde, kde by to řešil větší počet lidí. Mělo by to smysl, když dítě něco udělá a dostane se hned k soudu. U nás je velká prodleva. Sice se to zrychluje, účinnější je ale okamžitý trest. Většinou je to vše o rodičích, rodiče u soudu ani někdy nechtějí být, i když taky mají svůj podíl.

Kurátor č. 2 (K2)

1. Co je náplní Vaší činnosti v oblasti preventivní práce?

Na preventivní aktivity máme málo času. Aktivity, které děláme, jsou výchovné pobyty buď krátkodobé, nebo dlouhodobé. Také pořádáme letní tábory. Pak ještě provádíme přednáškovou činnost. Řídíme se komplexním primárním programem prevence. Přednášíme v pátých a šestých ročnících základních škol.

2. Jaké metody využíváte při komunikaci s mladistvými delikventy?

Nejčastěji provádíme rozhovor. V jeho rámci upozorňujeme na represivní opatření. Samotná činnost je velmi individuální. Záleží, jestli se jedná o prvoklienta, recidivistu nebo dlouhodobého klienta. Je to různorodé, než se vytvoří ten vzájemný vztah. Někteří sami

požádají o schůzky, nebo se na ně nedostavují. Můžu říct i něco o průběhu rozhovoru. První rozhovor je ve skupině – rodič a dítě. Pak mluvím individuálně s rodičem. Záleží na tom, o jakou rodinu se jedná. Jestli jde o manželský pár, nebo ne. Následuje shrnutí, řeknu, co se bude dít, anebo co se bude dít, když navržená opatření nebudou fungovat. Pak následuje bohužel kliše v podobě – ještě jednou a ... Tomu se nejde vyhnout. Tohle se zejména děje u těch opakovaných klientů. Nedají si říct. Je důležité u vzniklého problému určit, co je pravou příčinou. Třeba když dítě chodí za školu, jestli jde o školní fóbiu, nebo je to flákač, nebo je to rodině jedno. Je důležité rozlišovat. Dále záleží, jestli jsou všichni ochotni spolupracovat i s dalšími institucemi.

3. Jak byste zhodnotila přístup mladistvých, se kterými se v důsledku jejich protispolečenského jednání setkáváte, k Vaší osobnosti jako kurátora pro mládež?

To je různé. Obecně můžu říct, že respekt tam je. Máme určitě lepší postavení než například pedagogický sbor. Ty děti cítí, že represivní složka může nastoupit.

4. Mohla byste uvést jaké preventivní programy či aktivity v oblasti kriminality mládeže jsou u vás uskutečňovány?

Nejvýznamnější je určitě Komplexní preventivní program primární prevence, pak zmíněné pobyty, činnost různých těch organizací ve městě. Je tady Rachot, pak policie, Lano, to je nestátní neziskové organizace. Funguje tady streetwork, pořádají se sportovní aktivity. Ze sociálních fondů je hrazena činnost Vily Dorris. Hodně toho nabízí Pontis, dělá třeba přednáškovou činnost o drogách se psem Ajax.

5. Myslíte si, že instituce pořádající volnočasové aktivity pro mladistvé jsou významným prvkem prevence kriminality pro tuto skupinu?

Určitě. Častou příčinou těch různých menších přestupků je právě nuda. Dnešní mládež se neumí tak zabavit, neumí svůj volný čas trávit tak smysluplně, jak tomu bylo dřív. Takže určitě ano.

6. Jakou instituci byste označila za prioritní v oblasti prevence kriminality?

Měla by to být rodina. V návaznosti pak škola. Z rodiny by mělo vycházet, proč se chovat morálně.

7. Jakou preventivní aktivitu vnímáte jako neúčinnější?

To je těžké posoudit. Já bych uvedl obecně pozitivní vzor. Souvisí to s rodinou.

8. Myslíte si, že je možné nějaký prvek prevence kriminality mladistvých označit jako neefektivní? Jestli ano, jaký?

Já si určitě myslím, že jakákoliv prevence má své místo. Třeba i kamerové systémy městské policie plní určitou preventivní funkci. Mají taky podíl na prevenci. Takže jako ryze negativní bych asi nic neoznačil.

9. S kterými institucemi, řešící mladistvé delikventy, spolupracujete nejčastěji? Čím se tato spolupráce vyznačuje?

V podstatě jsou to všechny orgány činné v trestním řízení, policie, soud, probace, státní zastupitelství. Pak taky s neziskovkami, když nám nějakou spolupráci nabídnou. Například ve smyslu následné péče.

10. Jakou trestnou činnost mladistvých, se kterými spolupracujete, páchají nejčastěji. Z jakého důvodu je to podle Vás právě tato?

Jsou to hlavně ty krádeže, jde o drobné přestupky, takže majetková trestná činnost. V poslední době se u nás ale množí i násilná trestná činnost. A důvody jsou různé, buď chtějí peníze, mohou získat lepší prostředek projevení se v kolektivu. Má něco, čím se může pochlubit. Kdo má peníze, ten se má lépe. Někteří ale pouze experimentují. Na některých základních školách je to jako sport. Tys ještě nic neukradl, tak co jdeš mezi nás.

11. Myslíte si, že existuje rozdíl mezi kriminalitou mladistvých a dětí? Jestli ano, jaký?

Kriminalita mladistvých je mnohem častější. U nezletilých jde o první kontakt. Vše souvisí s věkem. Dospělí také podléhají častěji. U mladistvých jsou jejich činy složitější, zatímco u dětí vše vychází z momentálního, impulzivního jednání.

12. Čím je podle Vašeho názoru kriminalita mladistvých vůči kriminalitě dospělých specifická?

Mladiství se dopouštějí trestné činnosti hlavně ve skupině. Málokdy jde o samopachatele. Je více promyšlená, více impulzivní. Je častěji objasnitelná. Je také prokazatelnější, ve skupině to totiž hodí jeden na druhého, aby se zbavil vlastní viny.

13. Jaký je Váš názor na snížení hranice trestní odpovědnosti z 15 na 14 let? Přikláníte se k tomuto trendu či nikoliv? Svůj názor prosím zdůvodněte.

Nemám přímo vyhraněný názor. Děti jsou sice dnes vyspělejší, ale věková hranice není důležitá. Důležitější jsou možnosti řešení a opatření, která budou následovat. V dnešní době neexistuje žádná hrozba nebo obava. Rodiče i děti, kteří žijí na hraně, mají i jiný přístup. Vězení, nebo pasťák není pro ně hrozbou. Pro ty, kteří jsou rozhodnuti, že budou takto žít, většinou děti kriminálníků toto pozoruje v rodině. Je to pro ně samozřejmostí. Ale děti z funkčních rodin návštěva více zasáhne, chtějí se změnit.

14. Jsou kurátoři pro mládež v názoru na výši hranice trestní odpovědnosti jednotní?

Pokud vím, žádná veřejná diskuse na toto téma zatím neproběhla. Nemůžu tedy mluvit za ostatní

Kurátor č. 3 (K3)

1. Co je náplní Vaší činnosti v oblasti preventivní práce?

Pořádáme různé výchovné pobyty pro děti, dokonce i letní tábor. Dále máme povinnost přednášet na základních školách v pátém a šestém ročníku. Co dále ještě děláme, jsou depistáže a podobně. Na toto je však málo času. Vysoké nároky jsou na administrativní činnost, takže pak na tuto práci nezbývá moc času.

2. Jaké metody využíváte při komunikaci s mladistvými delikventy?

Nejčastěji používanou formou je rozhovor. Záleží hodně na přístupu klienta. S některými je práce bezproblémová, obtížnější to bývá s těmi, co mají opakované problémy. Většinou se snažíme upozornit na represivní funkci. Co je čeká, když se budou problémy opakovat.

3. Jak byste zhodnotila přístup mladistvých, se kterými se v důsledku jejich protispoločenského jednání setkáváte, k Vaší osobnosti jako kurátora pro mládež?

Celkově si myslím, že se s nimi dá většinou vyjít bez problémů. Samozřejmě jsou i výjimky, ale to jen ojediněle. Když se dítěte zeptáte: „Víte, co může nastat?“, řekne: „Ano, půjdu do pasťáku.“ Je to individuální, někteří respekt nemají, ale umíme si ho získat.

4. Mohla byste uvést jaké preventivní programy či aktivity v oblasti kriminality mládeže jsou u vás uskutečňovány?

Ted' mě zejména napadají ty už uvedené pobyty, pak jsou to různé neziskovky ve městě – Rachot, to je nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, Lano, pro sociálně znevýhodněné tady je Klubík. Určitě Pontis, který má široké pole působnosti. Pak je tady Vila Dorris. Přednášková činnost policie, týká se civilní ochrany. Pro školy se pořádají přednášky o bezpečnosti provozu. A samozřejmě Komplexní preventivní program primární prevence. To je asi vše, co mě teď napadá.

5. Myslíte si, že instituce pořádající volnočasové aktivity pro mladistvé jsou významným prvkem prevence kriminality pro tuto skupinu?

Jednoznačně, určitě. Myslím si, že každá hodina investovaná do dítěte je důležitá. Měřitelné to však není, ale jsem o tom přesvědčená.

6. Jakou instituci byste označila za prioritní v oblasti prevence kriminality?

Nejdůležitější postavení by mělo být asi na rodině. Právě z rodiny si člověk přenáší do dospělosti různé hodnoty a tak dále. Problém je, když příčiny různého delikventního chování spočívá právě v rodině. Ale rodina by určitě měla být v rámci prevence na prvním místě.

7. Jakou preventivní aktivitu vnímáte jako nejúčinnější?

Tady navážu na předchozí otázku. Podle mě je to opět rodina. Bohužel jsou ale i případy, že dítě pozitivní vzor má, ale je pro něj více zajímavý ten negativní. Nebo taky nemá na to, aby následovalo ten pozitivní vzor.

8. Myslíte si, že je možné nějaký prvek prevence kriminality mladistvých označit jako neefektivní? Jestli ano, jaký?

Podle mě je jakákoliv investice účinná. Cokoliv se v této oblasti dělá, je dobře. Protože je toho bohužel málo, takže oceňuji každou snahu. Nic, co by bylo přímo neúčinné, mě nenapadá.

9. S kterými institucemi, řešící mladistvé delikventy, spolupracujete nejčastěji? Čím se tato spolupráce vyznačuje?

Často spolupracujeme s probační službou, existují různé probační programy. Ta spolupráce s nimi je vzájemná. Dále jsme v kontaktu s různými neziskovými organizacemi a policií.

10. Jakou trestnou činnost mladistvých, se kterými spolupracujete, páchají nejčastěji. Z jakého důvodu je to podle Vás právě tato?

Nejčastěji se u nás setkáváme s drobnými krádežemi v obchodě. Třeba když má dítě chuť na nějakou sladkost a nemůže si ji dovolit. To asi bývá nejčastější. Důvodem je právě nedostatek peněz. Roli zde sehrává i vliv různých problémových part. Dítě často něco ukradne, protože ho ostatní navedou, a ono chce do té party dál patřit, tak je poslechno. Většinou jde o zisk něčeho, co si nemůže dovolit.

11. Myslíte si, že existuje rozdíl mezi kriminalitou mladistvých a dětí? Jestli ano, jaký?

Trestná činnost mladistvých je určitě mnohem více promyšlenější. U dětí hraje velkou roli zkratkovité jednání. Obecně pro oboje ale platí, že jejich trestná činnost je páchána ve skupině. Vliv skupiny zde hraje velkou roli.

12. Čím je podle Vašeho názoru kriminalita mladistvých vůči kriminalitě dospělých specifická?

Její objasnitelnost je mnohem vyšší. Trestná činnost nebývá skrytá. Často jsou jejich skutky naivní. Snaží se třeba spáchat závažnější skutek, ale to je spíše s úsměvem. Činnost nepromýšlejí. Určitě je i typická trestná činnost páchána ve skupině.

13. Jaký je Váš názor na snížení hranice trestní odpovědnosti z 15 na 14 let? Přikláníte se k tomuto trendu či nikoliv? Svůj názor prosím zdůvodněte.

Podle mého názoru toho snížení hranice odpovědnosti moc nevyřeší. Mnohem důležitější je přístup a opatření, která by měla na děti působit preventivně a ne represivně.

14. Jsou kurátoři pro mládež v názoru na výši hranice trestní odpovědnosti jednotní?

Kurátoři zrovna to snížení neprosazují. Častější téma je rušení výchovných ústavů a zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Diskuse ale nejsou vyvolány, zda je to funkční a efektivní. Řešením by bylo vytvoření funkčního přístupu ve snížení hranice. Například podle závažnosti spáchaného činu, větší individuální přístup k pachatelům. Některé děti jsou na svůj věk příliš vyspělé.

Kurátor č. 4 (K4)

1. Co je náplní Vaší činnosti v oblasti preventivní práce?

Nejčastěji jsou to pohovory s dětmi, šetření v rodinách. Když tady máme podnět ze školy, voláme rodičům a snažíme se problémy řešit a předcházet tak dalším negativním jevům. Dalším podněty pak máme od občanů, přijdou nám sdělit, že se něco děje. Ale teď už to moc nebývá, bojí se, že se děti budou mstít. V poslední řadě jsou to podněty od rodiny, kdy najdou po kapsách třeba skleněnku nebo má dítě výchovné problémy, jako útěky, krádeže, šikana, drogy. Bojí se, že by to mohlo zajít dále. Pohovory probíhají podle potřeby, buď jedenkrát za čtrnáct dní. Na pobytech je to lepší, dítě tam více poznají. Ale různými metodami pohovoru se nám to také daří. Nejdříve mluvíme s rodiči, pak s dítětem, pak s rodiči nebo s oběma stranami.

2. Jaké metody využíváte při komunikaci s mladistvými delikventy?

Nejčastější metodou je forma dialogu. Někdy bývá i monolog, lepší je však monolog ze strany dítěte. Jednáme s různými věkovými skupinami, s různým intelektem a tak dále. Při komunikační bariéře ze strany dítěte jsem zatím problém neměla. Důležité je udržování očního kontaktu. Když jej dítě nemá, musíme si ho získat, aby byl nakloněn problém řešit. Nemůžeme dát dítěti najevo, že jsme úřednice, spíše je lepší familiérní přístup než úplná autorita, aby z mé strany necítil instituci, aby se otevřel a hovořil o svých problémech. Musíme si vytvořit odstup, ale dítě musí poznat, že nám může důvěřovat. Těžké to takhle říct, záleží na problému.

3. Jak byste zhodnotila přístup mladistvých, se kterými se v důsledku jejich protispolečenského jednání setkáváte, k Vaší osobnosti jako kurátora pro mládež?

Zpočátku přijdou se strachem, očekávají, co bude. Kdekdo je straší, že půjdou do pasťáku. Později zjistí, že to není náš záměr, ale místo toho jim nabídnout pomoc. Záleží na osobnosti dítěte, jeho charakteru a tak dále. Respekt má jak kdo, ale většinou problém nebývá. Je těžké to dát do jednoho globálu, nutné první zjištění - rychle vyhodnotit, s kým mluvím. Něco o jedinci víme ze školy, od rodičů. Těmito informacím pak přizpůsobujeme rozhovor.

4. Mohla byste uvést jaké preventivní programy či aktivity v oblasti kriminality mládeže jsou u vás uskutečňovány?

V rámci prevence jsme vděční za Nitku, spolupráce s ní je velmi dobrá. Dávají vědět, když jsou děti v nějakém problému. Dále je zde Dům dětí a mládeže, ten nabízí kroužky.

Problémem je, že děti ze sociálně slabých rodin na to finančně nedosáhnou. Pak tu je dále Dětský svět, ten pořádá i víkendové akce, navštěvují jej zejména klienti Fondu ohrožených dětí. Při školách toho moc není. Pak policie, ta dělá přednáškovou činnost na téma právní vědomí. Přednáškovou činnost děláme i my kurátoři, je pro nás povinná. Tématem je trestní řád a trestní zákoník. Dále je zde občanská poradna, ta je ale spíše určena dospělým. Poradna pro ženy a dívky. To je také prevence.

5. Myslíte si, že instituce pořádající volnočasové aktivity pro mladistvé jsou významným prvkem prevence kriminality pro tuto skupinu?

Je to opravdu dobře. Má to svůj význam. Určitě ano, ale je jich málo. Když se v Nitce nepohodnou, nemají kam jít. Je to i číselně omezené. Dětem se zde věnují. Myslím si, že když zjistí, že má dítě na něco nadání, tak mu pomůžou ho rozvíjet. Při Nitce funguje taneční soubor. Vystupují na různých akcích, například na Bambiriádě, Jarmarku a na akcích, které pořádá město.

6. Jakou instituci byste označila za prioritní v oblasti prevence kriminality?

Na prvním místě je určitě rodina, pak školy, ty jsou významným faktorem, protože tam jsou děti stále. O prevenci ze strany rodiny ale moc nevím, jednají spíše direktivně, odstrašujícím způsobem. Přenášejí výchovu, z jaké pocházejí oni, tak tak to vedou nyní. Když se dětem rodič nevěnuje, tak pak najde útočiště jinde.

7. Jakou preventivní aktivitu vnímáte jako nejúčinnější?

Velmi dobrý je program Systém včasné intervence. Jakmile dítě něco udělá, policie to dá do programu a následující den to má kurátor a může s tím dále pracovat. Dále jsou účinné nízkoprahy, pak terénní pracovník – streetworker. Ten funguje hlavně v rámci prevence drog. Zde je ale jediná prevence odtrhnout dítě z prostředí, kde je. Lépe je s dítětem pracovat, než ho někam poslat. Pak se vrátí do svého prostředí a opakuje se to.

8. Myslíte si, že je možné nějaký prvek prevence kriminality mladistvých označit jako neefektivní? Jestli ano, jaký?

Velký problém jsou drogy, policie to sice monitoruje, ale pak se nic nedělá. Dále jsou dobré namátkové kontroly, ale stojí to peníze. Oni musí mít pověření, nemůžou děti jen tak zastavovat. Problémem je, že dítě pod 15 let musí mít pro výslech nutný souhlas rodičů. Problémem ve škole je, že vše se tutlá. Škola by z různých záležitostí mohla mít problém. Škola plní prevenci spíše formálně, je to škoda, ale je to tak. Problém, se kterým se setkávám u rodičů, je, že své dítě často brání. Problémem je málo sociálních bytů pro rodiny. Existují tady jenom domy pro matky s dětmi nebo otce s dětmi, ale celkově pro rodinu nikoliv.

9. S kterými institucemi, řešící mladistvé delikventy, spolupracujete nejčastěji? Čím se tato spolupráce vyznačuje?

Jsou to školy, policie, soudy, probační a mediační služba, výchovné a diagnostické ústavy.

10. Jakou trestnou činnost mladistvých, se kterými spolupracujete, páchají nejčastěji. Z jakého důvodu je to podle Vás právě tato?

Tak nejčastěji jsou to drobné krádeže z nedostatku finančních prostředků, nebo mají na tu věc chuť. U děvčat je krádež hodně spojená s drogérií, chlápci zase čokolády, tyčinky

11. Myslíte si, že existuje rozdíl mezi kriminalitou mladistvých a dětí? Jestli ano, jaký?

Rozdíl je, že ty děti když už se něčeho dopustí, tak v malém množství. Mladistvý se dopouští krádeže i u věcí vyšší hodnoty, používá větší sílu a větší agresi.

12. Čím je podle Vašeho názoru kriminalita mladistvých vůči kriminalitě dospělých specifická?

Napadá mě, že mladiství si mohli dříve více přivydělat. Dnes je velmi malá možnost přivýdělnku a mladiství mají dneska daleko větší potřeby.

13. Jaký je Váš názor na snížení hranice trestní odpovědnosti z 15 na 14 let? Příkláníte se k tomuto trendu či nikoliv? Svůj názor prosím zdůvodněte.

Já nevím, z našeho pohledu zde jako malého města, kde je malá trestná činnost, tak si myslím, že je to dostačující. Nikdy jsme k tomu neměli žádné porady ani školení, kde by se to řešilo. Akorát v Brně, na přednášce k novele trestního zákona byli dva tábory. Záleží na úhlu pohledu, co se týče sexuality, myslím si, že by to mohlo být dříve.

14. Jsou kurátoři pro mládež v názoru na výši hranice trestní odpovědnosti jednotní?

To nevím, nikde se to neprobíralo.

Rozhovory vedené písemnou formou

Kurátor č. 5 (K5)

1. Co je náplní Vaší činnosti v oblasti preventivní práce?

Jedná se především o realizaci besed s žáky na základní škole pro 8. třídy a na středních školách a učilištích v 1. ročnících na téma trestní odpovědnost dětí a mládeže. Zde se zmiňujeme o činnosti kurátora pro mládež, trestní odpovědnosti, přestupku a trestném činu, řešení protiprávních jednání atd. Rovněž spolupracujeme na vzdělávání školních metodiků prevence. Účastníme se preventivních akcí Policie ČR například na potírání nalévání alkoholu dětem a mladistvým a podobně.

2. Jaké metody využíváte při komunikaci s mladistvými delikventy?

Práce s mladistvými delikventy vychází z legislativního rámce zákona o soudnictví ve věcech mládeže, kde jsou stanoveny různé povinnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD). Samotný prostředek je pak převážně rozhovor a to ať již s jednotlivcem či celou rodinou. V rámci rozhovoru se kladou různé typy otázek – ať již zjišťujeme informace, nebo vedeme rozhovor tak, aby mladistvý sám našel řešení a podobně. Důležité jsou samozřejmě obě komunikační stránky, ať již verbální, ale také neverbální.

3. Jak byste zhodnotila přístup mladistvých, se kterými se v důsledku jejich protispoločenského jednání setkáváte, k Vaší osobnosti jako kurátora pro mládež?

Většina mladistvých přistupuje k osobě kurátora pozitivně, vnímá jej jako osobu, které může důvěřovat a od které se dozvídá informace, co bude například v trestním řízení následovat, ptá se na rady, zajímá se co dál. Malé procento velmi recidivujících mladistvých osob pak přistupuje k naší osobě tak, že mají představu, že můžeme snad udělat více, než jsou naše možnosti a pokud se dozví, že tomu tak není, jsou například negativně nastaveni. Jedná se o 1 případ z poslední doby u mne.

4. Mohla byste uvést jaké preventivní programy či aktivity v oblasti kriminality mládeže jsou u vás uskutečňovány?

Kurátoři pro mládež kooperují v Primárně preventivní skupině s dalšími odborníky, jako jsou pracovníci PČR, Městské policie, Pedagogicko-psychologické poradny. Všechny tyto složky společně plánují preventivní programy na školách, tím se brání nadbytečné duplicitě preventivních programů např. v jednom z ročníků a prevence je tak přiměřeně rozdělena. Rovněž se konzultují témata a na základě zpětné evaluace ze škol, dochází k obměnám

a doplňování preventivních programů jednotlivých institucí dle potřeb a zvýšeného výskytu problematiky.

5. Myslíte si, že instituce pořádající volnočasové aktivity pro mladistvé jsou významným prvkem prevence kriminality pro tuto skupinu?

Určitě náplň volného času, pokud je smysluplná, brání výskytu protiprávních jednání či jiných nevhodných projevů v chování mladistvých i dětí mladších 15 let. Velký vliv na protiprávní jednání mají vrstevnické party.

Vždy však budou existovat takové osoby mladší 18 let, které nebudou ochotny využít volnočasové aktivity nabízené v okolí a raději budou žít nevázaný život.

6. Jakou instituci byste označila za prioritní v oblasti prevence kriminality?

Jednoznačně první institucí je rodina. Následně je to škola a pak až ostatní instituce se svými preventivními programy, které by dle mého názoru již měly spíše konkrétněji informovat, zpřesňovat informace, které děti mají z rodiny, dementovat špatné informace získané od vrstevníků a umožnit dětem mít vlastní názor. Z rodiny by také měl vycházet základ morálních a volních vlastností.

7. Jakou preventivní aktivitu vnímáte jako nejúčinnější?

S dětmi mluvit, vysvětlovat a dávat příklady. Rozhodnutí v životě stejně budou záležet na nich, ale měly by pro to mít patřičné informace.

8. Myslíte si, že je možné nějaký prvek prevence kriminality mladistvých označit jako neefektivní? Jestli ano, jaký?

Myslím, že nelze říci, že by něco bylo neefektivní. Snad masové akce, kde je předáváno určité vědění nezáživnou formou přednášky, například se 10 tříd z 10 škol pozve do kina. Myslím, že se v této formě efektivita významně snižuje, ale neznamená to, že přece jen na někoho nezapůsobí a dle mého názoru, pokud alespoň něco to v dětech zanechá, má to tedy smysl. Druhá otázka je finanční, zda i na této straně se jedná o efektivní akci.

9. S kterými institucemi, řešící mladistvé delikventy, spolupracujete nejčastěji? Čím se tato spolupráce vyznačuje?

Jedná se o všechny fáze trestního řízení, kde máme své povinnosti vyplývající ze zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Je to zejména Policie ČR, kde jsme účastni veškerých úkonů s dětmi i mladistvými (např. výslech, rekognice..atd), píšeme na děti a mladistvé tzv. zprávu o poměrech rodiny a dítěte pro účely tohoto řízení. Dále se jedná o státní zastupitelství, kde se může jednat o různé konzultace. Taktéž soud je instituce, se kterou spolupracujeme velmi úzce. Chodíme k soudním jednáním v trestních věcech mladistvých (opět aktualizací zpráva k osobě dítěte či mladistvého a jeho rodině, závěrečné vyjádření k dítěti či mladistvému a návrh příslušného opatření dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

Dále spolupracujeme s Probační a mediační službou na domlouvání tzv. mediací, či alternativních výchovných opatřeních, které jsou možné realizovat se souhlasem mladistvého již v přípravném řízení (v rámci trest. řízení) na Policii ČR. Spolupráce při výkonu uloženého opatření dohledu probačního úředníka jak u dětí, tak u mladistvých.

Rovněž spolupracujeme například se Středisky výchovné péče, ústavy v systému ústavní výchovy...atd. Delikvenci dětí a mladistvých často provázejí i jiné výchovné problémy, tedy nelze specifikovat jen některé instituce. Využíváme prostě celou síť podpůrných služeb v regionu, které máme k dispozici, i mimo region.

10. Jakou trestnou činnost mladistvů, se kterými spolupracujete, páchají nejčastěji. Z jakého důvodu je to podle Vás právě tato?

Jedná se rozhodně o krádeže. Nelze uvést jednoznačně proč. Důvody mají mladiství různé. Často se jedná o potřebu získání peněz pro různé účely. Také ale o to, že to chtějí zkusit, nebo je to podmínkou přijetí do party, nebo si tím zajišťují obživu, když jsou například na útěku z domu či výchovného ústavu. Atp.

11. Myslíte si, že existuje rozdíl mezi kriminalitou mladistvých a dětí? Jestli ano, jaký?

Nevím, jaký rozdíl by to měl být, v čem. U dětí mladších 15 let se spíše asi jedná o drobné krádeže, u mladistvých jde spíše o trestnou činnost závažnější, ale není to pravidlo.

12. Čím je podle Vašeho názoru kriminalita mladistvých vůči kriminalitě dospělých specifická?

Specifická je věkem pachatele. Mnoho skutků se může stát z neznalosti, hlouposti a proto, že nedomyslí důsledky svého jednání. Proto i legislativa či výše trestů a ukládaná opatření jsou jiná než u dospělých. Jinak jsou děti i mladiství schopni spáchat i velmi závažný čin jako dospělí. Spíše zde není patrná až taková delikvence.

13. Jaký je Váš názor na snížení hranice trestní odpovědnosti z 15 na 14 let? Přikláníte se k tomuto trendu či nikoliv? Svůj názor prosím zdůvodněte.

Mám za to, že změna věkové hranice trestní odpovědnosti nic neřeší. Vzhledem k platnosti zákona o soudnictví ve věcech mládeže, kde i děti mladší 15 let jdou pro své protiprávní jednání (tzv. činy jinak trestné) k soudu a lze jim uložit příslušné opatření /nikoliv trest/, tyto osoby neunikají spravedlnosti, ví se o nich a je možné je díky tomuto výchovně ovlivnit.

14. Jsou kurátoři pro mládež v názoru na výši hranice trestní odpovědnosti jednotní?

Mám zato, že ano.

Kurátor č. 6 (K6)

1. Co je náplní Vaší činnosti v oblasti preventivní práce?

Poskytování poradenství dětem, rodičům, nebo osobám odpovědných za výchovu při řešení výchovných, sociálních problémů.

Zaměření se na pachatele trestní nebo přestupkové činnosti.

Spolupráce se zařízeními při realizaci soudem uložených omezení a opatření

Spolupráce se státním zastupitelstvím při řešení sociálních a výchovných problémů dětí

Podávání kvalifikované zprávy orgánům činným v trestním řízení o osobách nezletilých nebo mladistvých

Pohovory s mladistvými a nezletilými, šetření v rodině

Zúčastnění se úkonů v přípravném řízení (např. výslech, seznámení se s výsledky vyšetřování), zúčastnění se hlavního líčení, atd.

2. Jaké metody využíváte při komunikaci s mladistvými delikventy?

Pozorování a rozhovor.

3. Jak byste zhodnotila přístup mladistvých, se kterými se v důsledku jejich protispoločenského jednání setkáváte, k Vaší osobnosti jako kurátora pro mládež?

Většina mladistvých nemá respekt (myslím si, že vhodnější na tuto funkci je osoba mužského pohlaví).

4. Mohla byste uvést jaké preventivní programy či aktivity v oblasti kriminality mládeže jsou u vás uskutečňovány?

Komise prevence kriminality, sport a volný čas – strategické plány, prevence zneužívání návykových látek.

5. Myslíte si, že instituce pořádající volnočasové aktivity pro mladistvé jsou významným prvkem prevence kriminality pro tuto skupinu?

Ano.

6. Jakou instituci byste označila za prioritní v oblasti prevence kriminality?

Nejdůležitější prevencí kriminality je určitě rodina.

7. Jakou preventivní aktivitu vnímáte jako nejúčinnější?

Obecně prospěšná činnost mladistvých v probačním programu pro mladistvé.

8. Myslíte si, že je možné nějaký prvek prevence kriminality mladistvých označit jako neefektivní? Jestli ano, jaký?

9. S kterými institucemi, řešící mladistvé delikventy, spolupracujete nejčastěji? Čím se tato spolupráce vyznačuje?

Nejčastěji je to Policie ČR nebo Městská policie, ale také škola

10. Jakou trestnou činnost mladistvů, se kterými spolupracujete, páchají nejčastěji. Z jakého důvodu je to podle Vás právě tato?

Nejčastější trestnou činností jsou krádeže. Důvod – touhou stále mladších dětí vlastnit nějaké drahé oblečení, zvýšit vlastní prestiž, chtějí se vyrovnat ostatním dětem ze sociálně silnějších rodin.

11. Myslíte si, že existuje rozdíl mezi kriminalitou mladistvých a dětí? Jestli ano, jaký?

U mladších dětí (max. 10 let) se většinou jedná o krádeže věcí (max. 100,- Kč), kdy dítě nemá u sebe peníze a má chuť na něco dobrého, co vidí v obchodě. U starších dětí se už jedná o úmyslnou trestní činnost, kdy to dělá za účelem se obohatit

12. Čím je podle Vašeho názoru kriminalita mladistvých vůči kriminalitě dospělých specifická?

Trestná činnost je častěji páchána formou spolupachatelství a ve skupině. Nedokonalá příprava TČ. Mladiství pachatelé jednají víc emotivně než rozumově.

13. Jaký je Váš názor na snížení hranice trestní odpovědnosti z 15 na 14 let? Přikláníte se k tomuto trendu či nikoliv? Svůj názor prosím zdůvodněte.

Přikláním se ke snížení trestní odpovědnosti na 14 let, myslím si, že v dnešní době si je čtrnáctileté dítě vědomo trestní odpovědnosti, většina těchto dětí kolem 13 – 14 let právě zneužívá toho, že ještě není trestně odpovědná a ví, že se jim za trestnou činnost nic nestane.

14. Jsou kurátoři pro mládež v názoru na výši hranice trestní odpovědnosti jednotní?

Myslím si, že jednotní nejsou.

Kurátor č. 7 (K7)

1. Co je náplní Vaší činnosti v oblasti preventivní práce?

Náplní činnosti v oblasti preventivní práce je práce s rodinou, tady vidím prevenci.

2. Jaké metody využíváte při komunikaci s mladistvými delikventy?

Nedá se říci, že na našem úseku bychom pravidelně pracovali s mladistvými delikventy, jedná se spíše o drobné prohřešky, které ve většině případů řešíme domluvou, či pravidelnými výchovnými pohovory.

3. Jak byste zhodnotila přístup mladistvých, se kterými se v důsledku jejich protispolečenského jednání setkáváte, k Vaší osobnosti jako kurátora pro mládež?

Přístup mladistvých je vždy slušný a vstřícný, zatím jsem nejspíš měla to štěstí, nedovedu posoudit. I já sama se chovám slušně a korektně.

4. Mohla byste uvést jaké preventivní programy či aktivity v oblasti kriminality mládeže jsou u vás uskutečňovány?

Je to smutné, ale že by v této oblasti něco fungovalo, nevím.

5. Myslíte si, že instituce pořádající volnočasové aktivity pro mladistvé jsou významným prvkem prevence kriminality pro tuto skupinu?

Opět se vracím k odpovědi z otázky předešlé, v našem městě, pokud vím, pro takovou skupinu volnočasová aktivita chybí, pro děti bychom určitě našli volnočasových aktivit dost.

6. Jakou instituci byste označila za prioritní v oblasti prevence kriminality?

Samozřejmě rodina, ta by měla mít vždy první místo

7. Jakou preventivní aktivitu vnímáte jako nejúčinnější?

Opět rodina, její soudržnost, síla, pochopení a v neposlední řadě i čas hraje důležitou roli, mít čas na druhého

8. Myslíte si, že je možné nějaký prvek prevence kriminality mladistvých označit jako neefektivní? Jestli ano, jaký?

Nejsem schopna posoudit

9. S kterými institucemi, řešící mladistvé delikventy, spolupracujete nejčastěji? Čím se tato spolupráce vyznačuje?

Nejčastěji spolupracujeme právě s rodinou, se školou, policií i soudy, vyznačuje se snad právě tou spoluprací, komunikací a ochotou vzájemně přijít problému na kloub.

10. Jakou trestnou činnost mladistvých, se kterými spolupracujete, páchají nejčastěji. Z jakého důvodu je to podle Vás právě tato?

Zatím jsem se setkala pouze právě s tím, že rodina nefunguje tak, jak by měla, nestalo se mi, že by trestnou činnost páchalo dítě z funkční rodiny. A nejčastěji – řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, krádeže.

11. Myslíte si, že existuje rozdíl mezi kriminalitou mladistvých a dětí? Jestli ano, jaký?

Snad jen ten, že děti neřídí motorové vozidlo ☺, tam se jedná spíše o krádeže.

12. Čím je podle Vašeho názoru kriminalita mladistvých vůči kriminalitě dospělých specifická?

Nemohu posoudit, u nás se jedná opravdu o drobnější delikty.

13. Jaký je Váš názor na snížení hranice trestní odpovědnosti z 15 na 14 let? Přikláníte se k tomuto trendu či nikoliv? Svůj názor prosím zdůvodněte.

Osobně si myslím, že 14 leté dítě má stejný rozum jako 15, tedy předpokládám, jestli se k němu přikláním, nevím, hlouběji jsem o tom nepřemýšlela.

14. Jsou kurátoři pro mládež v názoru na výši hranice trestní odpovědnosti jednotní?

Tak to také těžko zhodnotím, mohu mluvit pouze za sebe.

Příloha č. 6 Tvorba výzkumných otázek

DVO	Indikátor	Otázka k rozhovoru
1. Jaké aktivity uskutečňujete při prevenci kriminality?	preventivní činnost komunikace vnímání funkce kurátora preventivní programy	1. Co je náplní Vaší činnosti v oblasti preventivní práce? 2. Jaké metody využíváte při komunikaci s mladistvými delikventy? 3. Jak byste hodnotila přístup mladistvých, se kterými se v důsledku jejich protispolečenského jednání setkáváte, k Vaší osobnosti jako kurátora pro mládež? 4. Mohla byste uvést jaké preventivní programy či aktivity v oblasti kriminality mládeže jsou u vás ¹⁸⁵ uskutečňovány?
2. Jaké instituce sehrávají při prevenci kriminality mladistvých roli?	volný čas instituce prevence funkční aktivity neefektivní aktivity	5. Myslíte si, že instituce pořádající volnočasové aktivity pro mladistvé jsou významným prvkem prevence kriminality pro tuto skupinu? 6. Jakou instituci byste označila za prioritní v oblasti prevence kriminality? 7. Jakou preventivní aktivitu vnímáte jako nejúčinnější? 8. Myslíte si, že je možné nějaký prvek prevence kriminality mladistvých označit jako neefektivní? Jestli ano, jaký?
3. Jak pohlížíte na trestnou činnost mladistvých?	spolupráce s organizacemi trestná činnost mladistvých důvody trestné činnosti rozdílnost kriminality dětí, mladistvých a dospělých	9. S kterými institucemi, řešící mladistvé delikventy, spolupracujete nejčastěji? Čím se tato spolupráce vyznačuje? 10. Jakou trestnou činnost mladiství, se kterými spolupracujete, páchají nejčastěji? Z jakého důvodu je to podle Vás právě tato? 11. Myslíte si, že existuje rozdíl mezi kriminalitou mladistvých a dětí? Jestli ano, jaký? 12. Čím je podle Vašeho názoru kriminalita mladistvých vůči kriminalitě dospělých specifická?
4. Jak nahlízejí kurátoři na výši hranice trestní odpovědnosti?	snížení trestní odpovědnosti kurátoři a hranice trestní odpovědnosti	13. Jaký je Váš názor na snížení hranice trestní odpovědnosti z 15 na 14 let? Přikláníte se k tomuto trendu či nikoliv? Svůj postoj prosím zdůvodněte. 14. Jsou kurátoři pro mládež v názoru na výši hranice trestní odpovědnosti jednotní?

¹⁸⁵ V rámci realizace každého rozhovoru bylo místo slovní spojení „u vás“ použit buď výraz Přerovsko, Šternbersko, Šumpersko, Uničovsko a Zábřežsko. V rámci zachování anonymity jsem v písemné podobě diplomové práce jednotlivé oblasti nahradila jednotným výrazem „u vás“.